

Előfizetési ára: helyben félév 4 fr. egész év 8 fr.
 vidéken félév 4 fr. 30 kr. egész év 9 fr. pp. A lapot illető
 közlemények és iratványok bérmentesen küldendők.

Megjelenik minden Vasárnap.
 Megrendelhetni minden cs. kir. posta-hivatalnál, a szer-
 kesztőnél újtér 10-dik szám, és a kiadónál Derogy-
 utca 12-dik szám.

ORVOSI HETILAP.

Honi és külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Dr. Markusovszky L.

Tulajdonos és felelős szerkesztő.

Müller Emil,

kiadó-könyvnyomdász.

Másodévi folyam.

Tartalom: A roncsoló orrfekélyek gyógyítása körüli tapasztalatok. Dr. Kovács főorvostól. — Az ebdüh emberen. Dr. Sasstól. — Gyógyszer-tani közlemények. Müller B. gyógyszerésztől. — Társulatok. Budapesti orvos-egylet. — Természettudományi társulat. — Lapszemelvények. — Vegyesek. — Kineveztetések.

Tárca. Orvosi erkölctan és a divatos gyógymódok.

A RONCSOLÓ ORRFEKÉLYEK GYÓGYÍTÁSA KÖRÜLI TAPASZTALATOK.

Előadta a budapesti orvosegylet gyűlésében kórházi főorvos

Dr. Kovács.

A roncsoló orrfekélyek körlefolyása és gyógyítása körül már több évek előtt megkezdett kísérleteimet azóta is folytonosan figyelemmel folytatván, a legközelebb előforduló esetekből néhány, több tekintetből érdekesebbet felmutatnom nem lesz talán teljesen érdek nélküli.

N. Rosalia 18 éves, pesti születésű hajadon, előadása szerint: 57 éves korában elhalt köszvényes, beteges apától, és élte 37-dik évében elhunyt gyöngélgedő anyától származik. Gyermek korában maga is gyöngélgedett, szemlobbal, egyszer fül-folyással, gyakori hasmenéssel és náthával bajlódott. Tisztulását 15 éves korában kapta meg, mely után testi kifejlődése nevezetesen gyarapodott.

A múlt 1857-dik év július havában, korának 17-dik évében, előtte ismeretlen okból jobb arca és orrában fájdalmakat kezdte érezni, melyekhez a jobb orrszárny és arc mérsékeltén emelkedett feszes halványan veres da-

ganata, edző hig váladék kifolyásával az orrból szövetkeztek.

A segély végett megkeresett orvosi és vénasszonyok rendeletei után alkalmazott bel- és külszerek folytonos használata mellett betegsége reá nézve naponkint kétségbeesettebbé vált.

Az orr növekedett daganata kékes veres színt öltött magára; az orrnyíláson nagyobb mennyiségű eves, büzös váladék ömlött ki, mely a hortyokon — Choanae — hátrafelé is ürülve ki, tartós fájdalmat, torok lobot idézett elő. Az orrszegélyről a hám lemállván, az hamvas színű fekélylyé alakult, mely naponkint tovább harapódzott. A beteg december 21-kén vétet fel magát osztályomra, mikor a kórnak alakja következő volt:

Az orr jobb oldalán a porcok rész az orrszegélylyel, az orr hegyét és a sővény szegélyét kivéve, egész az orrcsontokig el volt pusztulva, s a felső áll orrnyujtványa szélét 4 vonalnyira kifelé túlhaladta; az orrporc sővény már nem létezett. A roncsolást felhánt szélű, hamvas színű, s az orr hátán egész a szem belszegletéig elterjedő fekély környezte. Az orrhegy maradványa és bal orrszárny kékes-veresen belövellett hajszáledényektől

TÁRCA.

Orvosi erkölctan (aethica) és a divatos gyógymódok.

Dr. Sievking orvosi szer és gyógytan (Materia medica) fölötti előadásainak bevezetéséből következő töredéket olvasóink figyelmébe különösen ajánljuk.

„Saját testületünkben az egyetértés és őszinte igazság ezereitete a leghatalmasabb védszer a nyegle kuruzsolás ellen. A példabeszédes tanszerűség, hittétel (proverbial dogmatism) és nyakasság inkább lealacsonyítja az orvost, mint a lehetőség körén fölülmutuló kérdések megfajthetlenségének őszinte bevallása.

Kevés kórgyógytani tény az, mely mathematicai igazolásra lenne alkalmas, ezért ismétlem, hogy a tudománybani fáradhatlan szilárd igyekezet s gyakorlati téren a szakbeli kötelezőségek buzgó teljesítésén kívül önként saját érdekükre nézve legdöbbenetesebbnek úgy járnak el — ha öncsalódhatásukról soha meg nem felejtkezve óvakodnak szakértő ügyfeleik elhamarkodott s elbizakodott megítélésétől. Míg azonban önmagukat saját nézeteikben elbizottság ellen intem, nem célozom önmagukba kételkedést (scepticismus) önteni. A kételő orvos betegénél

szükségképen bizalmat vesz — nem kevesebbé sajnálatra méltó körülmény ez, mint a babonás ámitgatás. Hogyan kell tehát e két örvényt elkerülni? Szilárd ismeretek lelkiismeretes megszerzésével s szigorú igazság szeretettel egy részről; fenhéjázó állítások kerülésével s a betegnek az orvosi eljárás fölötti bizalmas fölvilágosításával más oldalról. Lehetlen a mihezertartás s magaviselet egy általános mintáját adni, mely minden egyéni esetben alkalmazható lenne. Legyenek önként önmaguk bírálói, s biztosak lehetnek benne miszerint másokkal azt teszik, mit hasonló esetben, hogy önmagukkal történjék, óhajtanak, törekvésükben a magasztos célt soha elnem tévesztve — nem könnyen követendnek el nagy botlást.

„Az orvos betegéhez sajátosságosan bizalmas viszonyban áll. Reá gyakrabban biztatnak az illető egyéniség sőt családja titkai mint bár ki másra. Mindenkor több alkalm van az ember benső lényét meztelen minden bevett szokás szerinti álruhájából kivetkezve szemlélni, mint az ügyvéd vagy bár a lelkésznek is. A beteg szükségképen hajlandó orvosának gondolatai legmélyebb rejtékét is kitárni; önmaga önkénytelenül érzi testi s lelki működéseinek kölcsönös viszonyát, melynek becse szerinti bírálatát orvosától várja. Első feladata tehát az orvosnak, hogy betegének minden szakába vágó vallomását szigorúan bizalmasnak és szentnek tartsa. Induljon ki önmaguk minden tette a beteg állapota fölötti valódi érdekből s így biz-

fölnyedten dagadt. Az orr alkatrészei, egybeesve, szennyes evvel dúsan fődött, meg nem különböztethető anyagot képeztek. A jobb alsó szemhéj vizenyős izzadmánnyal telten duzzadt, a köthártya edényei véresen belövellettek valának; a felső ajk az előrejárt izzadmányok által érmécességét elvesztette s kifelé fitorodott. Az arc halvány betvegyes színű. A szájon és orron kitoluló lég bűzös légkört vont a beteg körül. A hozzá intézett kérdésekre a beteg rekedt, tompa, orrhangon felelt, s a beszéd, valamint a nyelés is, fájdalommal voltak párosulva. A szájpaddás takhártyája vérdús, a lágy szájpadd leölggő, duzzadt, a nyelcsap megnyult, s apró élesen korlátolt fehérés szennyes váladékkal fedett fekélyekkel meg volt rakva. A garat hátsó felén sugarasan szétmenő, fölemelt szegélyű, hamvas váladékkal fődött, s a roncsolt mandolák maradványain, azok gyurmájába mélyen befuródott, turonyás képletekkel környezett fekélyeket lehetett látni. A nyelv vastag nyákkal vonatott be. A nyál- és nyaki nyirkmirigyek tultengők. A test senyvesen elsoványodott, a has puffadt, s a sovány hasfalakon keresztül a tultengő csepleszmirigyeket tapinthatuk.

A kór, mint hevenyebb lefolyású roncsoló görvélyes orrfekély az általam már 20 és egynehány esetben tökélyes sikerrel alkalmazott bel- és külső gyógyszerelési módnak vettetett alá. *)

Az alkalmazott gyógymódra a szerelés 4-dik napján a fekély szélein visszahatási lob keletkezett, mely a pusztításnak tökélyes gátot vetett. A hatodik napon, már az orr és arcfekély szélei hamvas elmálló váladéktól megtisztultak s élénk, sarjadzó, piros felületté változtak át. Az orrüreg fekélyeinek váladéka büztelen és kevesebb lett; a lágy szájpadd nyelesap, garat és mandolák fekélyei szinte elveszték roncsoló jellegüket és tiszta fekélyfelületté alakultak át. A nyelv megtisztult, s az étvágy, mely előbb teljesen lehangolt volt, ismét beállott. A tultengő miri-

*) Miben áll annyiszor tökélyes sikerrel alkalmazott bel- és külső gyógyszerelési mód? kérjük az értekezés folytatásánál velünk tudatni.

ton számolhatnak azon teljes bizalomra, melynek hijával önk fádadozása nem leendhet üdvös.

Egy szerencsés tapintattal a természetben megbarátkozunk az egész világgal.

„Az embereknek sorsa s nevelésbeni különbsége nem igényel változatosan más bánásmódot. Modorukban bár különbözhethetnek egymástól e két osztály egyéniségei, de legyenek önk meggyőződve, hogy a gondolatok s érzelembeni gyöngédség egyikéből sem halt ki. Az orvost fölhatalmazta saját helyzete, miszerint betegével néha a leggyöngédebb tárgyak fölött ereszkedjék beszélgetésbe; szükségtelenül ezt soha és semmi ürügy alatt ne tegye; ha ellenben a beteg üdvére elkerülhetlen, — soha el ne mulassza. Igaz, jó szándék, őszinte szívéllyesség, nyájas eljárás szül az orvos és gyógyszerre iránt bizalmat. Tudományos képzettség nem pótolja e tulajdonokat. A lovagias (gentlemanly) és buzgó eljárás anyagi tényezője a tudomány általános érvényesítésének.

Mindenek fölött gyermekeknek alkalmazták önk gyakorlatilag ezen észrevételeket. Sokan a gyermekek engedelmissége elérése céljából csellel élni szükségesnek tartják. Ily eljárásnál semmit sem kell inkább kerülni, legyen az akár a családi életben akár az orvosi gyakorlatban mint épen ezt. A gyermek önköt azon arányban fogja tisztelni s szeretni, a mely mértékben önk bánásmódjukkal benne ezen érzelmeket föl-költendik, s bár nem képes számot adni róla — ösztönszerűleg fog önkhez ragaszkodni, ha érezni tanulja, miszerint az mi vele történik nem szeszélyesen de szeretetteljesen történik.

gyek kisebbbedtek, s minden kóros tünetény naponkint fogyott.

A lelohadt orron és arcon az élesen jelölt fekélyszélek 4 hét lefolyása után heges karimát képeztek a hátra-maradt hiány körül.

Az elroncsolt orrsövény s orrkagylók kimállottak, az orrsövényből csak egy másfélvonalnyi szalag idomu híd maradt meg, míg az orr hegye a baloldali porcos orrszárnnyal s az azt fedő takarókkal, rendes állományukat és színüket visszanyerték, s kis fokban zsugorodva s az összehúzódott heg által a jobb oldalra vonatva, de különben épségben maradtak meg. Az orrüreg hegedése egy pár hét lefolyása alatt szinte tökélyességre jutott, s a takhártyák vérdusságukat elvesztvén, az orrüregen keresztül a garat tulsó falát kényelmesen lehetett szemlélni, mely szemlélés egyikét a legérdekesebb látványoknak tára a vizsgáló szeméi elé, t. i. a lágyszájpadd élettani működését, melyet minden akadály nélkül is tartósan és világosan lehet látni, s mondhatni kézzelfoghatólag meghatározni.

A lágyszájpadd élettani működése.

Ha végig pillantunk régibb — mint a szellemdús Haller, Itard, Morgagni stb. s az újabb kor ernyedetlen szorgalmu és művelt tehetségű — mint Dzondi, Brücke, Czermak, physiologiai fáradságos kísérletein, melyekkel a lágyszájpaddnak a hangképzés, ivás és evés végrehajtásánál működését kipuhatolni és meghatározni törekedtek, nem lesz talán érdektelen röviden előadni azt, mit, a jelen esetben tisztán látni és pontosan meg lehet mérni; melyről tisztelt ügyfeleim, kik az esetet látták, maguk meggyőződtek, s még egy ideig az ezen kísérletek tökélyes kimerítése végett a jelen állapotban megtartandó betegen, saját tetszésök szerint észleleteket tehetnek.

Ha a föntemlitett egyént arccal, kevésbé hátra szegzett fejjel az ablak, s így a világosság rézsut beható sugaraival szemközt ültetjük, s a kissé jobb oldalra huzódott orrot hüvelykujjunkkal vagy ragtapasszal a baloldalra ke-

Hivatásukra elhatározott képességüknek próbaköve gyanánt tekinthetik önk, ha szeretettel viseltetik önk iránt azon gyermek, melynek émelgős gyógyszert nyujtnak s melyen fádalmas mütétet tesznek. Tiltakozzanak önk, a mennyire csak kitelik, az anyák s dajkák azon gyakran szembetünő hajlamuk ellen, miszerint szeretik az orvos egyéniségét s rendelményeit ijesztő szer s büntetés gyanánt fölhasználni. Gyermekeknek s meglett koruaknál egyaránt ne felejtsek el önk, miszerint a beteg kedély nagyon is gyakran a megzavart tengélet eredménye. Kedély és testi működések állandóan kölcsönös befolyással vannak egymásra. Legyen az akár a szerelem érzelme, mely az ifju kor keblét teszi elfogulttá; akár a sértett büszkeség, mely a férfin kedélyét zavarja meg, vagy a gyermekek jövője fölötti s reményeik s óhajtaik teljesülése körüli aggodalmas gondok, melyek a családföket izgatják föl — a tudományos és társadalmi kitüntetés utáni vágy, a tulterhelt elme s szorongatott szív végtelen változatosságu phasisai — mind meg annyi forrása vagy tápszere a testiszenvedéseknek, — mindnyája gyakorol több vagy kevesebb befolyást a gyógyszerek hatására istápolva vagy felmagasztalva, közönösítve vagy ellenezve azok működését az egyéni esethez képest. Ne retegjenek önk el az elméletek ezen tömkelegétől. A legkülönbélebb s mégis kölcsönösen szoros kapcsolatban álló viszonyok változatossága, melyekben alkalmunk van az emberi természetet észlelhetni, a tanulmányaiban buzgó orvosnak legkellemesebb s legállandóbban érdekteljes foglalkozásai közé tartozik. Üzzék önk a tudományt valódi buzga-

véssé átvonjuk, az orrcsigától megfosztott orrürbe egész a garat hátsó faláig kényelmesen beláthatunk, az üreg hátsó részében a kevésbé fölemelt peteképi nyílását az Eustach csőnek vesszük észre, baloldalt a felső szegletben a megmaradt felső csigák egyikét, középett a leirt vékony hidat, mint az orrsövény csekély maradványát, mely azonban a háttér láthatásában semmit sem akadályoz.

A szemlélő a beteg egyik oldalán foglal helyet s azon látponot, melyen az egész orr és garatüreget tisztán átnézheti, könnyen föltalálja.

Ha ekkor az egyén beszélni kezd, a lágyszájpad rögtön mozogni, t. i. emelkedni és süllyedni, földomborodni és ellapulni kezd, s folytonos felváltó rezgő mozgásban van mindaddig, míg a beszéd megszűnik, midőn abból ismét csak gyökerének csekély szegélyét láthatni.

Valóban minden vizsgálót meglep és bámulásra ragad azon sajátos és folytonos működés, melyet ezen szervnek beszédközlésben teljesítenie kell, melyet eddig csak gyanítottak a buvárkodó egyesek, azonban róla valóban meg nem győződhetek.

Az egyes változatokat azonban folytonos beszélés ideje alatt meghatározni lehetetlen, azokat csak rendszeresen véghezvitt kísérletek tétele által határozhatjuk meg.

Ha az ismert hangokat sorra vesszük, a következő eredményhez jutunk:

A hangképzés előtt, mielőtt az még eléidéztetnék, a lágyszájpad rezgő mozgásba jő, s alulról fel és hátrafelé kezd emelkedni, két oldalt keskeny háromszegű, és középeivel a nyelvcsaphoz. majd oldalai a garat hátsó falához tapadván a vizirányos magasságon különböző fokig emelkedik föl.

Fölemelkedésének foka föltételeztetik:

- 1) A hang nemétől,
- 2) Az időtől mely alatt az fejlődik.
- 3) Az erőtlől, melylyel az kifejtetik.

A hangnemeket illetőleg:

A magánhangzóknál az *a*-nál legkevésbé emelkedik fölül a vizirányos fölületen, sőt azon alul állanak, a két

lomal — ezt mindig sikerrel teendik; így Antacus módjára hatáskörük terének minden érintésére több erőt gyűjtendnek; fáradhatatlan tevékenység új buzgalmat, szeretetet sőt tekintélyt szül.

A gyógyszerek valódi értékével s hasznával önk csak a betegség mellett ismerkedendnek meg. Ezen lényeges tárgy fölött önk fokként képezendnek maguknak saját önálló nézetet. De ha valamiben — úgy a gyógyászat ezen szakában kellene gyors és éretlen következtetéseket minden áron kerülnünk. Ez azon tér, melyen elhamarkodott általánosítás (generalisation) részletesen veszélyt szül; e téren vagyunk hivatva az ítéletben ama szerénységet megvívazni, mely főleg különbözteti meg a szilárd tudományos képzettségű férfit a tapasztalástól (empiricus). Ne tekintsek önk a gyógytári szereket mint egyedüli eszközt, melyről kórállapotok gyógyításában rendelkezhetnek. Nyugalom, önmegtartóztatás (abstinence) vagy egyéb életrendszabályok, szóval az egész élettan — a test és lélek rendezése — ép oly lényeges osztályt képezik a gyógyszerterannak, mint bár mely orvos szer készítmény. Mindezen pontokat kellőleg méltányolva nem esendnek önk a gyógygyakorlat sikere legveszélyesebb ellenségének — a kételgésnek (scepticism) áldozatul. Nagy része bár ezen elméleteknek voltaképen az élettan (physiologia) körébe tartozik, de kötelességem önök azokra figyelmeztetni, a mennyiben a kóros állapotok gyógykezelésében tekintet érdemelnek. Gyakorlatba lépve, bőven tapasztaladják önk fontosságukat tanulmányozni s méltányolni; de sok gond

oldali domborodást azonban észlelhetni; a többi magánhangzóknál a vizirányos vonalon fölül emelkedik, legmagasabban az *i* betűnél. A magassági különbség azonban csak 2—4 vonalnyi.

A hangképzés első pillanatában azonban mindig magasabb állást foglal el, csak a hang folytatásánál állapodik meg azon ponton, mely annak képzésére megkívántatik. Az erősebb és feljebb emelt hang szinte idéz elő egy vonalnyi különbséget. Azért is a hangokat egyenként kell képeztetni, s ha lehet egyenlő erővel.

A mérés egy kutasz segítségével történik, melynek tompa vége a garat hátsó falán azon pontra illesztetik, melyen a lágyszájpad megállapodik; így az *a* és *i* közt a különbség 4 vonalnyi, a többiek között 1—2 vonal.

A mássalhangzóknál az *l*, *r*, és *k*-nál legmagasabb, míg az *m* és *n* kimondásánál a hátsó falból csak fele látható, s a szélek alant maradnak. Minden hangnál az *a*, *m*, *n* és *h*-t kivéve a lágyszájpad szélei tökélyesen oda tapadnak a garat falához, s a garat üreget teljesen kétfelé osztják és egymástól elzárják, s a fölülről befecskendezett víz csak az említett négy hangnál csurog le a garatba, s okoz csiklandást és köhögést.

A garatot, valamint a lágyszájpadot is minden ponton lehet a kutaszszal érinteni, sőt erősebben is izgatni, a nélkül hogy hányinger vagy köhögés idéztetnék elő, mi-ből világos lesz: hogy a hányinger egyedül a nyelvgyök érintése által idéztetik elő; nem áll tehát azon állítás, miszerint a hányás előállítására a lágyszájpad izgattassék.

Az ivásnál azon pillanatban, midőn az ajkak bezáródnak s a szopás mozzanata megkezdődik, a lágyszájpad fölemelkedik, két oldalt kidomborodik, mely kidomborodások a nyelés alatt lesüllyednek, s hol jobban, hol kevésbé feszülnek, valószínűleg a lenyelendő mennyiség, és az izomhatás által visszatoluló folyadék által határozatván az meg.

Az evésnél már a rágás közben, hol a jobb hol a bal oldalon csekély domborodás észlelhető a nélkül, hogy a szélek fölemelkednének; a falatok nyelése alatt ezen arány-

és bajtól kimérendik meg önk magukat, ha jó eleve ismerkednek meg a gyógyulás tényezőivel s a gyógyszerek horderejével. A könnyen hívő babonás közönséget gyógyszerterában nem találhatók szerek s eszközök fölhasználásával biztosítják magoknak a kuruzsolók. „Fas est et ab hoste doceri;“ nem térünk el a tudományos gyógyászat igaz ösvényétől, ha a természet bár minden adomást — élet- és végytan segítségével szaporítva vagy módosítva hasznóvéhetővé tesszük. Külön- és csodaszerekkel élve a tudomány becsület s emberiség törvényei felelősége terhét vonjuk magunkra. A tapasztalász (empiriker) az egész emberi nemmel közös ellenségünk, de, ha bár tanulhatunk is tőle, úgy mint okulunk saját botlásainkon is — ne kockáztassuk becsületünket s tiszteletre méltó hivatásunk méltóságát a modor által, melylyel neki hadat üzenünk; magasabb tudományos kiképzettség utáni fáradhatatlan törekvés, hivatás terén a gondos és lelkiismeretes eljárás, nemese elvek megalapítása, a tudomány ügyéhez s ügyfeleinkhez hő ragaszkodás legjobb fegyver kezünkben ezen armány előitéletes befolyása ellen. Ha saját terünket oly magasra helyeztük, hol az megtámadhatlan — úgy a közönség, mely, legyenek önk meggyőződve, hogy méltányolni fog, ha tőle tiszteletet komolyan követelünk — azonnal nem fog többé tapasztalász után nyargalni, azon megvetéssel fog viseltetni iránta, mely minden kuruzsolót méltán illeti. (Medical Times et Gazette). — L.

alanság szinte észrevehető; annak első időszakában tisztán láthatni miszerint: először a nyelcsap tapad a garathoz melyet a szélek követnek, s midőn a lágy szájpád magosan fölemelkedett, elülről hátra mélyen sülyed az le s a nyelcsap egy kigyómozgást csinál, úgy, hogy vége föl-fintorodva utoljára csuszik le.

A jeles bécsi tanár Schuh egy hasonló esetet észlelt és írt le f. é. január havában azon különbséggel, miszerint azon esetben a nagygyá fejlődött álképlet a részeket nevezetesen széttolván, azoknak éptani működésében is zavart idézett elő, s a beteg nem volt képes minden hangot tisztán előállítani. Az esetet azonban egész magasztos tudományos elragadtatással állítja elő, s fölhozza azon következtetéseket is, miszerint a szopáshoz a száju-üregnek az orrtöli tökélyes elzáratása igényeltetik, mely szövevényes mesterséges mozgással kénytelenek a farkas torokkal született csecsemők a kemény és lágy szájpád hézagát elzárni, mit csak a nyelv- egyik szélének a hiányba történő betolulása által képzelhetni.

Miért tökélytelen a hasadt lágy szájpádnál vagy annak átszuródásánál a beszéd, most világos lesz előttünk, minekutána látjuk, hogy a hang képzéséhez az orrüregnek a szájuüregtöli tökélyes elzáródása szükséges; s a lágy szájpád-varrat eredményének árnyékoldala — t. i. a tökélytelen beszéd a lágy szájpádnak tökélytelen érméessége és mozgékonyágában keresendő.

A leírt eset érdekessé válik még a véghezviendő orrszárny képzése által, melyet a fölkarbőr áttétele által kísérendek meg visszapótolni.

(Folyt. köv.)

AZ EBDÜH (HYDROPHOBIA) EMBEREN.

Dr. Sasstól.

Nem lesz érdektelen s viszonyainktól épen nem elütő, ezen tárggyal egy kissé komolyan foglalkozni. Annival inkább nem, mert alig van orvosrendőrséggel bíró ország, hol az ebdüh gyakrabban fordulna elő mint nálunk s így több alkalom nyílnék tanulságos adatok szerzése s felhasználására. Más részről alig van a tudomány mezején tárgy, melyet hagyományos előítélettel terhellen, oly titokszerű homály borítana, mint az említettem nyavalyát. Ezért is itt a kuruzsolásra tágas tér kínálkozván, az előítélet által fölkarolt ámitók elterjedt orvosi hírnévre tesznek szert. Ki ebben tán nagyítást lát, ám hallgassa meg a művelt s nem művelt osztály vélemény nyilatkozatát.

En tiz év lefolytában öt kifejezett ebdührohamot észleltem, mely esetekből merített tanulmányomban ha nem találand is az olvasó ujat s meglepőt, legalább megjegyezheti azt, hogy a féltetett tárgyak szellőztetése néha igen-igen szükséges.

Az ebdüh másképp viziszonny, jelen nézetek szerint mérgezési idegbajnak tekintetik, mely kiválólág a nyultagyból kilépő bolygideg egyes ágazatai folyamában külvén magát, ezen uton, a visszahajlás (reflexio) törvénye szerint, a dühanyag felszivódása következtében hozatik létre. Ezen magyarázat kielégítő volna, ha a dühanyag természetét, felszivódásának idejét és törvényeit ismernők s ha ezen felszivódás által létrehozott idegműködési zavar — mely a nyelő-, légző-, vérmozgató- s tápszervek ideg uralmában mutatkozik — nem képeznék azon csomót, minek megoldására a tudomány eddigelé képtelen. —

A megtörtént harapás és a düh kitörése közti időszak változó. Öt esetenél legrövidebb volt 21 nap, leghosszabb 9 hónap. — A lappangási időszaknak (stadium incubationis) ily változékonyságát sem az életkor sem a testalkat vagy ivarkülönbségből, sem a sebzés foka s helyzetéből következtetni nem tudom. Ezen idő alatt az egyén, ha a veszélyt érettsége

műveltségi fokozata s a képzelődés élénkségénél fogva sejtí vagy arra figyelmeztetik — valódi lélekbeteg. Ily állapotban az egyén félénk, magányba vonultan bizonytalan sorsa felett aggódik. Alvása nem üdítő, nehéz álmoktól zavart. A bűbajos szavu kuruzsoló s ennek titkolt szerei iránt bizalmas. Nincs borzasztóbb látvány mint az ily szerencsétlen lélekállapota. Szolgáljon erre K... József I... lakos esete élőpéldaként. 1850-dik évben megjelenek S... Juli 16 éves leány dühös eb által okozott sebjének szerelése végett. A község jegyzője figyelmeztet, hogy a fennevezett egyén ez előtt 5 hónappal szinte egy dühös eb által lön megmarva s akkor baját eltitkolván, azóta sinlődő, szótlan, a magányt keresi s naponkint kijár az erdőre azon fűnek feltalálása végett, mely álmában megjelent s mitől gyógyulását várja. Magamhoz hivatván, előttem állott egy közép természetű s kóru, halvány színű s beesett arcú egyén, kinek bágyadt pillantása a lélek szenvedését árulá el. A fél hüvelk hosszú heg a jobb kézfejnek küloldalán a kis ujj izülése felett látszott. Fájdalom nélküli. Rajta a bőr a rendesnél veresebb, fénylő. Előadja, hogy a megmaratás után a sz... helyi javoshoz *) ment, ki neki oly gyógyszer adott mire tücsök alakú állatkákat **) vizele ki; azonban gyógyulását mind az ideig nem reményli, míg az álmában látott füre nem akad. — Az egyén valóságos melakórossá (melancholia) vált s mint ilyen 4 hónap múlva a dührohamtól megis lepetett s 60 óra eltelte alatt elhalt. Rohamja csendes, dühöngés nélküli volt.

A könyvekben írva van, hogy a kórlappangási időszakban s a kitörés előtt helybelileg a hegeken: vörösség, dag s a gerincoszlop felé nyílamló fájdalmak mutatkoznak. Meglehet. En ez irányban minden esetben kutatva sem győződhettem meg. A heg igenis a dühroham alatt vörösebb mint egyébkor, mert az egész bőr edényei duzzadtabbak.

A mint a düh kitörőfélben van, a főnebbi kedélyállapot beáll oly egyénnél is, ki a kórlappangás idejében ettől mentes volt. A gyermek kedvetlen, ingerlékeny, játéka nem mulatja, lefekünni készül, aludni vágyik, de miből egy ijesztő álom közben csakhamar fölriad. A felnőtt egyén izgékony, aggódó. A víznek a kortyantón át lenyomása nehezbült. A legeseke-lyebb léghuzam kellemetlenül érinti. A mell szorul, a légzés szabálytalan, sebes. A bőr hőfoka emelkedett, az érítés szapora hullámzó. A szem köthártyájának edényei belöveltek, a tekintet nyugtalan. A tagmozgatás szélesen történik. A beszéd fecsegő, a szájbán fehér, szívos nyál. Később a nyelés lehetlenné válván: ennek kísérlete, fénylő tárgyak megpillantása, véletlen zörej és léghuzam mint izgatmányok hatnak és görcsös légzést, derme (tetanus) alakú megrázkódást idéznek elő, dühöngésre hajlandó kitörések mellett. Az ily kitöréseket rendszeren rövid, látszólagos nyugalom váltja föl, míg a roham tetőpontját érven a dühöngés folytonossá válik s csak végkimerülésnek ad helyet. Mily fokozatu az ideges izgalom, tanúsítja egy betegem, kinek ágyánál négy óráig ülven, ez idő alatt legalább hatszor elkezdé kórtörténetét beszélni s valahányszor kimondandó vala, hogy őt a kutya marta meg, mindannyiszor légzési s derme-alaku görcsöktől lepetett meg. A testnek ily szerű rázkódásai közben a lélekműködés is megzavarodik. Gyermek s a főnebb említett melakóros külemű egyéneknek a dühöngés helyett, fájdalmas légzési görcsök, derme alakú rohamokkal párosultan, továbbá levert kedélyállapot, jönnek elő. Ily esetekben a kór csendesebb alakját mind végig megis tartja.

Kórbonctani észleleteim nincsenek. Tudván tudjuk, hogy a nép ilynemű kutatások iránt ellenszenvvel viseltetik. A sebek, ha a dühroham kitörte előtt be nem gyógyultak, a roham alatt sötétebb színt öltenek magukra, de nem érzékenyebbek mint előbb; ha már behegedtek, sem rajtuk sem a környéki felszívedények fonatán, valami különös kórtünetet nem észlelhetni, valamint közvetlen a dühanyag beoltása (harapás) után sem.

A dühanyagot egyedül a bőrnek sértésével olthatni be

*) Javosnak hívja a nép a kuruzsolókat.

**) Bizonyosan kőrisbogar-port vett s ez a hólyagra izgatólág hatván, véralvadékok ürítették ki.

és csak ezen egyedüli föltétel mellett fejlődhetik a dühroham. Ezen anyag hordozója közönségesen: a dühös állat szájában levő nyál (saliva) és nyák (mucus). Én a dühanyag beoltását emberre s állatokra egyedül kutyamarás következtében észlelhetém. Tényleg bebizonyultnak mondatik, hogy eredetileg s önállólag csak a kutya, róka, farkas s ezekkel rokon fajtájú állatok képesek a dühanyagot magukból kifejteni. Nem látszik előttem valószínűnek, hogy a dühanyag, kutya-fajokról a füvékre átvive, ezekből a hasonfajukba beoltatható volna. Eddigi tapasztalatom is ugyan ezt bizonyítja. — Sz... helységben például a lefolyt év alatt, két juh, egy dühös juhászkutya által maradván meg, rajtuk a düh kiütött. A pásztor ezt észre nem vevén, általuk több juh sértetett meg a nélkül, hogy ezen rértésnek valami fertőző következménye lett volna. A sértésekről is ugyan ezt mondhatom. Hogy emberről emberre a dühanyag átvihető volna, nincs hitelt érdemlő adat.

Kórjóslati tekintetből csekély hatással bír azon remény, mivel az ily szerencsétlent biztathatjuk s annyival csekélyebb, ha a sértés a bőrt közvetlenül érinté, ha az egyén félénk aggodó a ha környezete és képzelődése fölveri benne az eset emlékezetét. A látottak után ítélve azon szomorú meggyőződésre jutottam, hogy hol hajlam mutatkozik e dühanyag iránti fogékonyságra s kedvező föltételek mellett történik a beoltás — p. o. kutya vagy macska által közvetlen a bőrnek sértése — ott a düh minden óvszerelési eljárásunk dacára kifejlik. Az egész eljárás a dühanyag felszívódása ellen levén intézve lehetlen nekünk oly gyorsan ellenhatni, mint ezt a természet létesíti. Szóval minden dühös ebmarás, kétes jövőre nyújt kilátást. —

Hogy ezen kórjóslati állitmány nem alap nélküli, azt mutatja az óvszerelési eljárás (methodus prophylactica) eredménye. Én Youatt szerint edző szerül pokolkövet használok. Hol a sebzés nagy terjedelmű, tömény oldatban; hol csekélyebb, a lehető mélységig bevitt érintés által. Ha tán pörk képződött már a seb felett, azt eltávolítom. Ezen égetési kezelés minden második nap ismételtetik 14 napig. — A sebre magára e közben pokolkő oldatában (1 obony lepárolt vízre 1 szemer) mártott tépet rakatik s 14 nap után egyedül ezen oldat alkalmaztatik a sebre még két hétig. Belsőleg este lefekvéskor $\frac{1}{10}$ szemer ecetsavas szunyédkot s reggel ennek felét 14 nap eltelte után bensőleg semmit. Gyermekneknél bensőleg mákonylőoldatot az életkor kívánalma szerint. Ha betegem éjjel jól alszik, nappal vidám — kedvező sikert reménylek; ellenkező esetben a dühanyag fölszívódását gyanitom. Ily eljárás mellett gyakorlatomban, 12 dühösnek bizonyult eb általi marás közt, 5 egyénnél fejlett ki a düh *). A pokolkővel edzés egy esetnél a megmaratás órájában lön alkalmazva, a víziszony mégis kifejtett; s többieknél 36—50 óra közt a marás után alkalmaztathatott, Hogy már óvszerelési eljárás alatt, lehet a történt ragályzásra következtetni, tanusítja egy esetem. 1852-ben P... en az utcán egy 6 éves fiu s 7 éves leányka maratott meg dühös eb által. Mindkettőnek a sebe a kéz ujjon inkább csak karcóláshoz hasonlított. A marás utáni nap a csekély sértéseket már varral fedetten minden lobos külem nélkül találtam. A vart a leányka ujjáról leválitván, alig, hogy pokolkővel érintem, a földre rogyik s általános derme alaku, percig tartó görcsrohamtól lepetik meg. A felocsudott gyermekben az edzést bevégezem, ugy a fiu is minden feltűnő jelenség nélkül. A mellettem levő orvost figyelmeztetem a két gyermek egyenlő s figyelmes szerelésére, azon véleményadásal, hogy a leánykát alig sikerülend megmentenünk. A marásnak 75-dik napján a leánykán a dühroham kiűt, a fiu maig is ép egészséges. A leányka halvány s gyengébb alkatu volt

*)	megmaratott,	a düh kitört
férfi	5	2
nő	3	1
gyermek	3	1
leánygyermek	1	1
	12	5

mint a jól táplált ruganyos izmu fiú. Ily azonos két esetből ítélve, hol a képzelődésnek semmit se tulajdonithatni, következtetni méltán lehet, hogy a dühanyag iránti fogékonyság igen különböző s hogy óvszereink igenis eselben hagynak ott hol a méregbeoltásnak kedvez a hajlam s annak felszívódása megtörtént. — Ha már az óvszerelés eredménye ily bizonytalan s ingatag alapon nyugvó, annyival szomorubb azon állapot, mi azon szerencsétlenre vár, kit a dühroham elér. Itt csak a halálban van szabadulás. Megkísérlem a mákonynak 4 óra alatt 24 szemerig menő adagolását a nélkül, hogy legkisebb hatást idézett volna elő. Ugyan ekkor chloroform beszívást is alkalmazék, azonban a mint az elszálló anyag a gögrést érinté légzési görcsöktől lepetett meg az egyén s így abba kellett hagynom. Lehet ha a roham kezdetén alkalmazhatom tán nem kell a beteg kínjait összetett kézzel nézmem. — Szelid bánásmód, magány és csend legtovább tartja vissza a dühöngést, mit a kényszereszközök csak emelnek. Legjobban visszariasztja őket hideg vízzel sebes leöntés.

Végül még egy szót. Hol a tudásnak fája elszáradt, ott a belhit ver gyökeret. Így van ezen a téren is. A kuruzsolás, tiltó rendeletek dacára, maig sem ért véget. A bűbajos ráolvasás, a büröknek körisbogár porrali keveréke a legszokottabb fegyver ilyenü ámitók kezében, melylyel néha ott is sebet ejtenek hol hegeszteniök kellene.

GYÓGYSZERTANI KÖZLEMÉNYEK.

Az erősb Zittmann főzet higany tartalma.

Wittstein után Müller B. pesti gyógyszerésztől.

23.

F. L. Winkler, ki már előbb földözé azt föl, miként ezen gyógyszerben, nem csekély mennyiségű higanynak kell lennie, annak higany-tartalmát mennyiségileg meg is határozta.

Az egész tömeg (268 obony), mely Hondaras Sarsapillából készült, 60 vagy még tüzetesben 60,403 szemer higanyt tartalmazott.

Itt meg kell jegyezni, hogy a főzet meghűlése után kiváló finom pelyhű csapadékot el nem távolítva tehát át nem szűrve vétetett az egész folyadék higanykémlés alá.

Azon kérdés tehát vajjon tart-e, és mennyi higanyt a főzet fölolvadva — még mindig feleletre vár.

27.

Kamfor a Strychninnek hathatós ellenszere.

Az 1848. Lancet című orvosi folyóirat 2 kötete 554. lapján Pidduck tudor egy strychnin általi mérgezés érdekes sikerrel történt kezelését közli. Egy zsábadban kínlódó férfi baja ellen tévedésből $\frac{1}{16}$ helyett $\frac{1}{4}$ szemer strychnint vett be, mire görcsös rohamok jelentkeztek nála, melyek azonban 5 szemer kamforral fejtenben (emulsum) adagolva, hirtelen ismét elűntek.

A kámfornak strychnin mérgezés elleni hasonló sikeres eredményü esetét beszéli Dr. Tewkesbury Maine-i Portlandban. Egy gyermek 1 $\frac{1}{2}$ szemer strychnint tartalmazó kétszersült evése után, mely patkányoknak volt szánva, igen heves görcsöket kapott. Miután még a száj is igen erősen bezárattott, s így a kámfort szájába nem lehet bevenni, erős befűcskendések vétettek fogatba, a beteg kámforos fürdőbe tétetett, melynek oly jó hatása volt, hogy néhány óra mulva már igen jól érzé magát a beteg.

30.

A bűdös bürök (hba conii maculati) helyett aranyos baraboly (chaerophyllum aureum) a kereskedésben.

Dr. Messenheimer tanár arra tesz figyelmeztetést, hogy a valódi bűdös bürök helyett jelentékeny mennyiségben aranyos

baraboly jó kereskedésbe; s igen érdekes észrevételeket csatol hozzá azon káros befolyásról mely abból származik, ha gyógyintézetek, magán személyek, rendelő orvosok stb. gyógyszeri szükségleteiket közvetlenül kalmárok — vagy szatócsoktól és nem a gyógytárból elégitik ki.

A gyógyszerész, ha ily „quid pro quo“ találma előfordulni, arra emlékezzék, hogy a baraboly fajtáinak levelei különösen alsó lapjokon hajás, a büröké egészen sima. (Vierteljahrsschrift für pract. Pharmacie von Dr. G. C. Wittstein VI. B. 4. Heft.)

T Á R S U L A T O K.

A budapesti orvos-egylet.

F. évi június 26. tartott rendes ülésben a gyermekorházi igazgató főorvos Dr. Bókai egy csecsemőt mutatott be, kinek balpofáján körülbelül egy négyszög hüvelyknyi terjedtségű véredénytaplót (teleangiectasis) a védhimlőnek az edénytaplóbai beoltatása által kísértett meg eltávolítani. A véredénytapló körül hat védhimlőt oltott be, az edénytapló szöveteibe hármát; a bemutatás napján (a beoltás utáni tizedik napon) a kilenc védhimlő egy rézkrajcárnyi terjedtségű pörköt képezett az edénytapló fölött, a pörk leváló szélei alatt lehetett látni, hogy az edénytapló oszlásnak indul. — Szinte Bókai ur mutatott egy érdekes kórbonctani tárgyat, egy szívburoklob (pericarditis) következtében elhalt gyermekének szívét burkostul. A szívburok kitágulva, elhomályosodva és tetemesen megvastagodva volt; e vastagodást, s a különben fényes sima savós hártának fakó elhomályosodását és megvastagodását a reá rakódott vastag izzadmányréteg okozta; még több izzadmány tapadt magára a szívre részint $\frac{1}{2}$ —1 vonal vastag hártya, — részint több vonalnyi gomolyak alakjában. Szívburoklob után ennyi rostany izzadmányt ritkán láthatni, a szívburoklob remekmintájaul beillik e példány minden kórbonctani gyűjteménybe.

Ezután a közkórházi főorvos Dr. Rózsay szólt az erdőbényei vas-gálicos tim-fürdőről, s az ottani savó- és szőlő-gyógymódrul.

„Orvosi egyletünk kitűzött céljai közé tartozik, ny mond R. ur, honi fürdőink megismertetése is, — az ásványvizek s fürdők kutatásainak eredményét tagtársainkkal s ügyfeleinkkel tudatni, hogy gyakorlati téren az emberiség javára használhassák a föld mélyéből fakadó gyógyerőket. Szerencsém levén a t. egyesületnek a t. tagtársoknak az Erdőbényei fürdőről Dr. Gróss ottani fürdő orvostól szerkesztett Monographiával kedveskedni — ezuttal bátorodom a t. egyesületnek esekély ismereteimet melyeket Erdőbényei létem alatt szerezni alkalmam volt, közölni, s a dús gyógyerővel ellátott fürdőt, savó- s szőlő-gyógymódjával a tagtársak figyelmébe ajánlani. — Az erdőbényei fürdő Zemplin megyében két óra Tokajhoz a híres Hegyaljának majdnem legszebb pontján egy völgyben fekszik, sűrű makk- és bükerdőkkel benőtt magas trachyt hegyekkel körülvéve melyek által a zord éjszaki szelektől tökélyesen ment.

Épületei izletes csinnal az egészség valamint a kényelemnek megfelelőleg vannak építve.

A földes ur Szirmay Ödön egyike azon keveseknek honunkban, kik áthatva egy fürdőintézet fontosságától, igyekszik sok áldozat mellett mindent a kör, az egészség s a kényelem kívánataihoz képest elrendezni — s ezen igényeknek lehetőleg megfelelni. — S valóban megérdemli e fürdőhely s annak környéke mint orvosi, mint természettudományi szempontból, hogy vele közelebb megismerkedjünk.

A viz vasgálic- és timsó tartalmu, ez a két fő alkatrésze — a többi alkatrész kénsavas haméleg, — mészföld-, keserföldből stb. áll Molnár János gyógyszerész vegybontása után.

A vasgálicos-timviz egy trachyt hegyoldalban lévő felhagyott aknából (Hollvánd) jő ki. A forrásból meritett víz hideg, szintelen, tökélyesen tiszta könkénszagu s összehúzó

izü, kissé tentaszerű utóizzal, csak lassan állvahagyás után vöröses alja képződik, úgy szinte forralás alatt is.

Az ásványviznek képződése itt a bányamenet kövészetétől függ. A bánya falak Perlithből s timföldből állanak, mely utóbbiban gyönyörű s olykor nagy mennyiségű vasgálicjegecek találhatók, azonkívül vaskéneg (FeS_2 = Schwefelkies), és vaskénecs (FeS = Eisenocker).

A sziklák finom hasadékain át a földgyomraiba szivárgó vízzel a légkör élenye (oxygen) is odajutván, ez által a vaskénecs élenyül, s belőle kénsavas vasélecs (FeO SO_3) képződik, mely a víz által fölvetetik e mellett még szabad kénsav is képződik, mely magát a timföldet összeköti, mivel pedig egyszersmind hamélegre is talál, tehát kénsavas timhaméleg, az az timsó (Kali alaun) képződik.

Ezen viznek tulnyomó kénsavas vasélecs tartalmánál fogva erősítő s zsöngítő hatása van, mely növekszik a timsó tartalomnál fogva, s azonkívül összehúzó s rothadás elleni hatással is bír. Belső haszálata a víz nem igen alkalmas, mivel könnyen zavart okozhat a gyomor és bélcső működéseiben de légmentesen melegítve s külsőleg fürdőkép használva, jó eredményét alkalmam volt tapasztalni.

A fürdő alatt a bőr gyöngén izgattatik, a vérkeringés elevenítettik, a bőr kigőzölgs nagyobodik — a fürdő egyén egész testében kellemes érzést s elevenülést érez, az ujjak hegyei azonnal összeráncosodnak. Forróbban használva a fürdőt, iszonyu vértörődést a fej s tüdők felé, ájulást — s hányást hoz elő. —

Javaltathatik a fürdő mind azon esetekben melyekben a vérkészítés elégtelen s a vérszegénység vagy önálló, vagy előre ment betegségek által okoztatott, úgy sápkórban, havi tisztulási zavarokban aranyérben, görvély s angolkór különféle alakjaiban továbbá idegműködési zavarokban idült fehér és vérfolyásban, idült bőrbetegségekben lábfekélyekben stb.

Ellenjavaltatik a fürdő bővérőségben, vértörődésnél a fejhez lobos bántalmaknál, a szív s nagy edények bántalmaiban, ha egy szinte gümőkórban s az agy némely bántalmaiban.

Ezen vasgálicos timsós vízhez hasonló van honunkban Parádon, sári Sápon és Mogyoróson (mindkettő Esztergom megyében) továbbá Vas megyében Borostyánkő; Erdélyben; Zorány, Kraszna megyében Felső-Viszó Marmarosban; Rónya, Nógrád vmegyében, legujabban Gyöngyösön. Angolhonban: Vicaris Aridgei is Sandiocki. —

A vasgálicos timsós vizen kívül van négy, egy másik forrás az ugynevezett Remény forrás melynek fő alkatrészei szikéleg, mész és keserföldsökkel vegyülve; — ezen víz belsőleg célszerűen használtatik gyomorgörcs-, gyomor-sav-, étvágyhiányban, s általában emésztési hibák ellen, külső-kép használják, bőrbetegségek, s főleg a nők arckütegek szeplők ellen.

(Folyt. köv.)

Természettudományi társulat.

Folyó év június 19-kén tartott közgyűlésében.

1-ször. A pénztár megvizsgáltatván, jó rendben találtatott.

2-ször. A választmány a közgyűlés elé azon ajánlatot terjeszti, hogy a rendes évi jelentés s a társulat évkönyvének IV-dik kötete nyomtatás alá adassék. Az előterjesztés annyivalinkább elfogadtatott, mivel sajtó alá bocsátandó közérdekű tárgy szükében nincs a társulat s a pénztár mostani kedvező állapota is megengedi a nyomtatási költségek fedezését.

3-ször. Rendes tagokul választattak:

Dr. Bonsaing János, Kátay Gábor, Kulhanek Antal, Matusik János. Dr. Nagy József, Dr. Nagy Sándor, Dr. Pállay Miklós, Dr. Patay István. Pressner János. Dr. Zlamál Vilmos.

4-szer. Sztoozek József tanár következőleg folytatta előadását a meleg moztani elméletéről:

„A meleg elméletének fejlődésmenete hasonló a világosságéhoz. Verulami Baco óta a 17-dik és 18-dik század folyamán többször felmerült azon eszme, hogy a meleg nem anyag, hanem ennek bizonyos mozgási állapota, de elismerésre a legújabb korig nem vergődhetett; sőt inkább azon nézet által, mely a meleget anyagnak tartja egészen háttérbe szorított. Miután azonban Melloni és másoknak az első által összeállított thermomultiplicatora segítségével sikerült bebizonyítani, hogy a hősugarak haladásukban tökéletesen ugyanazon törvényeknek vannak alávetve, mint a világsugarak ugyannyira, hogy a kettő között e tekintetben lényeges különbség nem is létezik; az utóbb említett nézet tarthatatlannak mutatkozott. Azonban leghatalmasabb lendületet nyert a meleg moztani elmélete, egy igen termékeny eszme következtében, mely körünkben merült föl a tudomány színvonalán; s ez a következő: ha, nemcsak a sugárzó, hanem a testekben levő meleget is a parányok bizonyos rezgő mozgása teszi; akkor annak szükséges következménye, hogy valahányszor meleg tűnik el és helyette moztani munka áll elő, e két mennyiség között mindig ugyanazon egy állandó viszony létezzék; mert a moztani nézet szerint ily esetben a rezgő parányok által képviselt belső moztani munka kültővé változik. Ezen eszmét Németországban Mayer, Angolországban Goule fejezte ki először határozottan, különösen pedig az utóbbi annak valóságát kísérletek által is igazolva találta, melyekből egyszersmind kitűnt, hogy a főnebb említett állandó viszony, — melyet a meleg moztani egyenértékének neveznek, — kerek számban kifejezve 1200 láb — fontot teszen; mi annyit jelent, hogy a meleg egység képes 1200 fontot egy lábba emelni. Azon rég ismert tünemény is, hogy dörzsölés, tehát pusztán moztani munka által, határtalan mennyiségű meleget lehet előállítani, ezen nézetnek igen kedvez, és ezt abból minden erőtetés nélkül kimagyarázhatni.“

5-ször. Szabó József e. titkár, Dumas azon jelentéséről szólott, melyet ez Párisban a Napoleon császár által 1852-ben kitűzött pályamunkák ügyében tett. Az 50,000 franknyi jutalom, a villamosság leghasznosabb alkalmazására tüzetett ki. Az öt évre terjedő határidő alatt beérkezett dolgozatok: 1) a villamosság gazdaságos előállításáról szölkak, 2) a villamosság erőművi alkalmazását tárgyalta; 3) fejtegették a villamosság használatát hevítésre; 4) világításra; 5) vegytani műveletekre és 6) a gyógyászatban eredménydús alkalmazását mutatták ki.

A tárgy szerint hat osztályba sorozott munkák tanulmányozása után, a bírálók a jutalmat azoknak tartották odaitélendőnek, kik a villamosság gyógyászati nevezetes alkalmazásait mutatták ki. Különösen kitűnt ezek között Middeldorpf boroszlói tanár s jeles műtő sebész, ki galvanocautikái készülletével maradandó becsü eredményeket mutat fel*). Dacára ennek a bíráló bizottmány új öt év kitűztetését terjeszté elő, állítván; mikép e téren, még nagyobb szerü feltalálást is várhatni. Az indítvány elfogadtatott s a pályakérdés folyó év május 8-tól kezdve újabb öt évre nyújtott meg.

Dr. Batizfalvi, m. titkár.

LAPSZEMELVÉNYEK.

Helybelileg érzéketlenítő (Anesthesique) szer edző szerekbe **) vegyítve.

Az edző és étető szerek, bár igen gyakran alkalmaztatnak a sebészi gyakorlatban — még talán sokkal általánosabban használtatnának fel, — ha az általok előidézett fajda-

*) A berzégetésnek (Galvanokaustik) Middeldorpf által ajánlott alkalmaztatását közzétette Dr. Batizfalvi ügytársunk az „OHL.“ múlt évi folyamának 180 és köv. lapjain. Szerk.

**) Edzeni és égetni két homlokegyenest különböző cselek-

lomtól a betegek nem irtóznának annyira s félelemből nem elleneznék alkalmazását. Történtek már kísérletek úgy bódító belehellésekkel mint érzéketlenséget előidéző szerek helybeli alkalmazásával is úgy mint chloroformmal, s hűsítő keverékekkel stb. De ezen, csak nagyon futólagos érzéketlenséget előidéző szerek míg kitűnő sikerűek az izzó vas alkalmazásánál, — nem elégségesek egyéb égető szerek hatásánál, mely mindenkor többé vagy kevesbé hosszasan tartó. Piédagnel francia orvos fáradozott egy mód fölfedezésében, mely szerint az étetés ha nem minden fájdalom nélkül — legalább tűrhető fájdalommal leendne alkalmaztatható. Több rendbeli kísérletek után a következőben állapotodott meg:

Bécsi por (pulvis caust. Vindobon) szundékhaltavaggal (hydrochloras Morphii) s valamely folyadékkal egybe keverve pépet képez, mely a bőrön étetőleg hat a nélkül, hogy fájdalmat okozna.

3 rész bécsi por (cax. viva és kali caustic) s 1 rész szundékhaltavag (murias morphii) száraz minőségben kevertetnek előbb össze nagyon szorgosan; ez után annyi chloroform, vagy víz kevertetik hozzá, hogy az egész sűrű pépet képezzen. — Ezen ragtapasz segítségével az illető helyre alkalmazott péptámad, ismét más 5 perc után ezen folt karimáján kör körösen csekély fehéres, vízenyős (oedemateus) gát alakú dag fejlődik s 15 percen a bőr felszíne barna, égett szenesedett (charbonné); később az üszkös var vastagsága mélyebre terjed tartós alkalmazás idejéhez képest. Szóval a hatás hasonló a rendes bécsi étető pépéhez. Téríméje az üszkös varnak, a pép kiterjedését valamivel mindig túl haladja — mi különben nagy részt az alkalmazás módjától függ.

Ezen pépből kevés mézga porral 1 centimetre (4 $\frac{1}{2}$ vonalnyi) átmérőnyi s 4—5 millimetre (2—2 $\frac{1}{2}$ vonalnyi) vastagságú kis tekécskéket lehet készíteni, melyek a meleg által igen keményekké válnak, nem hatnak oly gyorsan, s alkalmazás előtt vízzel megnedvesítendők. A szundékhaltavagot Piédagnel szerint a fent említett arányban (egy negyedrésznit) körisbogár porral (pulv. cantharid) is lehet vegyíteni s e szerint fájdalom nélkül alkalmazhatni, hólyaghuzó gyanánt. Egyszerre egy gramm.=13 szemer (gran) ily módon alkalmazott szundékhaltavagnak 10 óra hosszát tartó alkalmazását csak könnyű, mulékony álomosság követte. De szükségtelen azt ily nagy adagban alkalmazni 6—8 szemernyi, egyszerre egy égetésre vagy hólyaghuzó alkalmazására elégséges. — A szundékhaltavagnak (hydrochlor. morphin) hatása azon hely és tájra szorítkozik, melyen az égetőszer alkalmaztatott; nem szívatik fel s nem méreg ez: s e szerint csak helybelileg érzéketlenítő szer (anesthesique local).

Piédagnel mint sebészettel foglalkozó orvos ezen szert csak kutaes s elvonó szer gyanánt használhatta s mint ilyent a test minden részein alkalmazta; de azt hiszi, hogy azt a sebészeti körében minden nemü körülmények közt lehetne felhasználni kóros képletek fájdalom nélküli elpusztítására. Jobert de Lamballe tanár megengedé néki osztályán kísérletet tenni s ott alkalmazá a nyak görvényes dagjaira s egy a lábbon fészkelő velős rákra (cancer encéphaloide).

Betegeinek, kiknél e szerrel már élt — nagyobb részét bemutató s ezek mind erősíték, miszerint nagyon kevés vagy épen semmi fájdalmat sem szenvedtek. Ezen tanuskodásnak értékét növeli azon körülmény, hogy néhányon közülök már alkalmaztatott a régi modor szerinti égetés s ezek nyilváníták, miszerint a csaknem észrevétlen fájdalmas érzést, melyet Piédagnel étetőszerre által tapasztaltak, távolról sem lehet hasonlítani ama élénk kínos s hosszas fájdalomhoz, melyet az azelőtti égetőszerektől szenvedének.

Ezen tapasztalati adatok egy különös élettani (physiolo-

vést jelöl: a kovács edzi a vasat, a bajnok vivás által edzi izmait, hogy a vas és izmok szilárdabbuljanak; a sebész edzi a gyógyiparnélküli sebet, hogy jótékony szemesedést — granulatio idézzen elő. — Égetés — étetés által roncsolni, pusztítani szándékozunk; a görög causticum és cauterium elnevezések az égető- vagy étető értelményt jelentik. Szerk.

gique) tényre utalnak melyről kétségtelenül érdekes lenne számot adhatni; ideiglenesen az egyszerű tény idézésére szorítkozunk. Magyarozatát azon időre halasztjuk, midőn a szer alkalmazása körül az eddigelé bebizonyultakon kívül több s számos adatokat gyűjtendünk. (Gazette des hospitaux.) L.

Foglárak (kapesok) elefántesontból, tört csontvégek egyesítésére.

Csonttörések egyesülésének nem sikerülése kis gyermeknél ritka esemény, s azt hisszük csak is csupa hanyagságból történhetik. Ily korban az tengő élettehetség oly tevékeny, hogy csonttörések gyógyulása feltűnő rövid idő alatt történik. a londoni S. Bartholomew kórházban jelenleg van egy harmad-fél éves gyermek, kinek egy éves kora előtt tört már el bal sípcsontja: a törés elkerülte (feltesszük hogy csak) a szülők figyelmét s nyilván a szabad végtag folytonos mozgása akadályozta meg a képződött csontképle (callus) általi összenövését s a tagnak szilárdulását; az alszár közepe alatt álizület képződött. Mr. Croote kórházi orvos ezen esetben a gyógyulást két, az alsó és felső törvégekbe alkalmazott elefántesontból készült kapocszal szándékozott kísérletképen ki-
eszközölni. Egy nagy hosszú vágás helyett a törés tája fölött, a két törvégnak megfelelőleg a lágy részekben keresztül ható két kisebb vágást tett, mely elégséges vala egy fűró alkalmazására. A csont állományába fűrt lyukakba ez után az említett kapocs vagy foglár kalapács segítségével biztosan megerősítettett, a tört lábszár rögzítettén. Ezen eljárást egy helybelileg kifejlődött lobos folyamat követte — melynek azonban a gyermekre általános visszahatása nem volt. E lob 20 nappal a műtét után még nem szűnt vala meg, midőn a foglárak körül genyedés fejlődött s a törvégek szilárd egyesülése már is létrejött. (The Lancet) L.

Heti kimutatás a pestvárosi közkórházban 1858-iki Junius 24—30-kig ápolt betegekről.

		Felvéte.			Elboes.			Meghalt			Visszamaradt					
		Beteg		Összeg	Beteg		Összeg	Beteg		Összeg	Beteg		Összeg	szülők	gyermek	elmekör.
		férfi	nők		férfi	nők		férfi	nők		férfi	nők				
Junius	24-kén	16	10	26	10	9	19	2	—	2	248	224	—	—	21	493
"	25-kén.	10	1	11	7	3	10	—	1	1	251	221	—	—	21	493
"	26-kán	11	4	15	6	9	15	2	1	3	254	216	—	—	20	490
"	27-kén	5	5	10	15	3	18	2	—	2	242	218	—	—	20	480
"	28-kán.	8	5	13	12	7	19	1	—	1	237	216	—	—	20	473
"	29-kén.	5	7	12	2	—	2	2	—	2	237	222	—	—	22	481
"	30-kán	15	5	20	8	11	19	1	—	1	242	217	—	—	22	481

A közegészségi állapot valamivel kedvezőbbé lett. Hurutos, epés és csuzos bántalmak a legtöbbek. Rezgörj, hagymáz igen kevés, de különféle lobok gyakrabban fordulnak elő, melyek azonban mégis szépen gyógyulnak s csak igen kevés végződött halállal. — Gümőkór számos és leginkább halálos.

V e g y e s e k .

Pest, jul. 3. Az élettan új tanára Dr. Czermak az élettani intézet szükségleteinek fődözésére 1900 pengő frtot kapott utalványokban.

— Dr. Batizfalvi Samu ügy- és munkatársunk, jelenleg t. Balassánknak tanársegédje, engedélyt nyert a m. kormánytól Budapesten egy sebész és szervegyenész magángyógyintézet (chirurgische und orthopaedische Privat-Heilanstalt) fölállítására; e gyógyintézetben a belbetegek is részesülhetnek kellő orvosi ápolásban. A szervegyenészek (orthopaedische Anstalt) meg a gyógyszállodának (maison de santé) hiányát régóta érezzük hazánkban, holott Német- és Franciaországban nemcsak a fővárosok, hanem a kisebbek is bírnak ilyen magán gyógyintézetekkel, azért örömmel üdvözljük ezen korszerű s jótékony vállalatot.

— Dr. Bene kir. tanácsos, s a belgyógyászatnak egykori érdemtelen tanára egyetemünkénél, f. é. jul. 2-kán, munkás életének 82-dik évében jobb létre szenderült. Béke hamvaira. — Országszerte működő orvostársaink nagy része tanítványa volt a dicsőültnek; reméljük, hogy lesz hálás szív, mely koszorút fűzzen a szeretett tanár emlékének — lapunkban.

— A Kolozsv. közlöny szerint az erdélyi fürdők haladnak! az Előpatakára vezető utak kijavítatnak, az ős kut csinos kőmederbe foglaltatott s mellette díszes fedett sétány emelkedik, megóvándó a gyöngéledőket az esős és zordon idő káros befolyásától. — Vajjon mennyire vannak a B. Fürediek a Balassa s Oppolzer tanárok által, — ott mulatások közben — ezelőtt négy évvel sürgetett séta csarnokkal?

K i n e v e z é s e k .

Somogy v. megyében Nagy-Atádra Dr. Vissy Pál, — Szigetvárra Dr. Bresslauer Konrád, — Csurigóra Dr. Steiner Lázár, — Marcalira Dr. Szabó János, — Kaposvárra Dr. Hoffer József nevezettek ki ideiglenes kerületi orvosokká. (W. Med. Woch.)

T i s z t. O l v a s ó i n k h o z .

A félévi előfizetés e hóval lejárván, kérjük tiszt. olvasóinkat, hogy megrendeléseiket minél előbb sziveskedjenek megtenni, miszerint a lap kiállítása és szétküldése végett szükséges intézkedések idejekorán tétethessenek.

Azon tiszt. olvasóink, kik a múlt félévre több mint 4 frt 30 kr. előfizettek, a fölösleget a legközelebbi előfizetési összegbe számítsák be.

A bizalom, részvét, szellemi segély és méltánylat, melylyel lapjaink szakunk legtudományosb emberei részéről eddig találkoztak, azon reményre jogosítanak, hogy a két hon orvos-gyógyszerészi közönsége hazai vállalatunkat hová tovább jobban pártolni, s minket őszinte szándékunk — a honi orvosi tudományosság és ügyfelekezeti élet emelése kivitelében — a súlyos idők dacára — részvételével és közremunkálásával erőlyesen segíteni fog.

Részünkről — miről azt hisszük az „OHL“ eddigi fejlődése is tanuskodik — komoly akarattal s a vállalt kötelesség teljes érzetével iparkodni fogunk mindent megtenni, mitől honi tudományos közlönyünk belbecse emelkedését és közhasznúsága gyarapodását, szilárd és tudományos uton várni lehet.

Megrendelhetni az „Orvosi Hetilapot“ a kiadónál Müller Emil könyvnyomdásznál, Dorottya utca 12. sz., és minden cs. k. postahivatalnál.

Előfizetési ára:

Helyben házhozordással félévre 4 forint.

Vidékre postán küldve 4 frt. 30 kr.

At. orvos-gyógyszerész növendék urak a lapot az eddigi kedvező föltételek mellett rendelhetik meg.

Gyűjtőknek minden 8 példány után egy tisztelet példány jár.

Ez évi teljes számu példányokkal valamint a múlt évi folyammal is szolgálhatunk, a 2. 3. és 4-dik szám kivételével, melyek már tökéletesen elfogytak.

„Az „OHL.“ kiadója és szerkesztője.“

Előfizetési ára: helyben félév 4 fr. egész év 8 fr.
 vidéken félév 4 fr. 30 kr. egész év 9 fr. pp. A lapot illető
 költségek és ártványok bérmentesen küldendők.

Megjelenik minden Vasárnap.
 Megrendelhetni minden cs. kir. posta-hivatalnál, a szer-
 kesztőnél újtér 10-dik szám, és a kiadónál Dorottya-
 utca 12-dik szám.

ORVOSI HETILAP.

Honi és külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Dr. Markusovszky L.

Tulajdonos és felelős szerkesztő.

Müller Emil,

kiadó-könyvnyomdász.

Másodévi folyam.

Tartalom: Porcdag másképp Porculék. Dr. Károlyi Sámuelről. — Sauertanár orvosikórodája. A lob. Közli Dr. Poor Imre. tanársegéd. — Töredékek a budai magán örüldéből. Dr. Lyachovics Jánostól. — Közkórházi heti kimutatás. — Vegyesek. — Pályázatok.

Tárca. Az alvajárásról, állati delejességről és titoklátásról. — A gyógyszerészi könyvitelről. Müller B. pesti gyógyszerészről.

PORCDAG másképp PORCULÉK.

(Enchondroma, sarcoma cartilagineum seu chondroides, tumor cartilagineus; Knorpelgeschwulst.)

Dr. Károlyi Sámuelről, N.-Kőrösön.

Ezen név alatt értjük azon daganatokat, melyek a porc- és csontnemű állományok sérelme után, vagy néha köszvény, csúsz, bujakór következtében a test különböző részein porc- és csont-, vagy e képletekkel szövetkezett hígabb állományok lerakódása által támadnak. (Osteo-steatom. Osteo-sarcom. Athroma nodosum.) — A külerőszak- vagy korcsvegy útján elvesztett állományokat a természet gyakran ily porcdag által pótolja ki, bár ezen pótolmánylorakodás igen gyakran túlárad, sok lesz a jóból — az egyszerű eső után tett könyörgés szerint, hogy „adtál uram esőt de nincs benne köszönet” — (azaz nagy jég is esett), — mert ez állomány-visszatermés a helyett, hogy csupán a veszteség pótlására szorítkoznék — folytonosan halad, a porc- vagy éppen csontnemű képletek egyre halmozódnak és jelentékeny, mindig növekvő, — néha rákká fajuló stb. állképleteknek vetik meg alapját. Ezeknek forrását, tápanyagát a kötőszöveteknek ujratermődésében, a meszes és vil-

savas sók lerakódásában lelhetni föl. — Néha a szövetes (parenchymatosus) életműveknek is vannak kemény, porcos elfajulásai, mint a májnak, lépnek, veséknek; sőt a hashártyában, az agy pókháló hártájában (arachnoidea), a rekeszizom bonyós részében, a herék hüvelyhártyájában (tunica vaginalis testis) stb. is találunk porckemény képleteket, — de ezek ide nem tartoznak. Jöhetnek azonban elő valódi porcdagok — bár ritkán — a lágyrészek közt is, de ezek a contingensnek csak 1/10 részét teszik. *)

Leggyakrabban jó elő a porcdag a kéz csontjain, leg-ritkábban a lágyrészek közt; egyébiránt egyes esetekben az állcsonton, kereszt- és farcsikcsonton, al- és felszárcsontokon, fülkaron, lapcsonton, lábtőn, a bordákon és a koponya alján (fundus cranii) tapasztaltatott az eddigé. Nevét „Enchondrom“ Müller J. után, mint legjobban kifejezőt — fogadta el az orvosi világ; magyar neve porcdag vagy porculék.

Hogy a porcdagról a talán szakavatlanak némi fogalma legyen: következő leírásom nem lesz fölösleges.

*) Dr. Ad. Bardelebens „Lehrbuch d. Chir. und Operationslehre.“ Berlin. 1857. I. Bd. p. 349.)

TÁRCA.

Az alvajárásról, állati delejességről és titoklátásról (clairvoyance). *)

Engedje megkísérlelem, vajjon nem lehetne-e kis világot oly dologra vetni, mely igen gyakran volt veszélyben, miként létezése teljesen megtagadtassék. Bár hányszor történtek fölötté értekezletek, vitatkozások, ezek a határozott eredmény helyett mindannyiszor még szétterőbb véleménynyel s elkeseredettebb harcra végződtek, mint az volt, mely a fegyverszünet idejét jelölé.

Tárgyunk a betegnek azon kóros állapotát érinti, melyben az álomrohama alatt részint külérzéki benyomásokat érez, részint mozgásokat és cselekedeteket visz véghez, részint fájdalmat szenved, melyek a természetes egészséges álomnak nem sajátjai. Ezen kórállapot Somnambulismus, alvajá-

rás, áloméberség neve alatt ismeretes. Ha ily beteg egyén rohama alatt oly dolgokat beszél vagy ír, melyek a jelen vagy jövő dolgok tudását árulják el, melyek meghaladva az illető egyének képzettségi fokát, sőt néha magát az emberi szervezetnek megfelelő ismereti tehetséget is túlszárnyalni látszanak, ezen állapot elragadtatásnak titoklátásnak, (Ekstase, clairvoyance) nevezetik. Ezen betegség önként minden művészeti befolyás nélkül keletkezhetik, vagy mesterségesen is előidézethetnek; azon szer, mi által ez utóbbi történik, állati delejességnek (magnetismus animalis) vagy Mesmerismusnak *) hivatik.

Az evvel foglalkozók bár mely osztályát tekintvén mindig azt kell mondanunk, hogy mindannyian hibáztak: főleg pedig azok, kik a dolgot becstelen célból magokévé téve csalás által nyerészkedést üzenek vele; továbbá azok, kik a természeti dolgok felőli ismereteinket becsmérelvén, föllengő lelkesedésükben (enthusiasmus) rajongva hintgették el közünk való gyanánt a halgaság-, költemény- és mesények buján

*) Sachs' neuesten und vorzüglichsten Leistungen der gesamten Heilkunde, etc. nach Prof. Siebert bearbeitet von Dr. Posner, Berlin 1858.

*) Phil. Dr. Reichenbach ugyanezen állati delejességet biódinak nevezi (l. Physikalisch-physiologische Untersuchungen über die Dynamide etc. 1850.) Szerk.

A porcdag gömbölyű idomu, sima vagy borsó és dió nagyságu csontkemény emelkedésekkel néha jelentékeny nagyságra növi ki magát. — Boritéka néha vékony, sejtszövetalakú, néha csonthártya öleli körül az egész dagot, mely azonban ennek növése mellett itt-ott meg-megszakadó csontlapszigeteket képez; néha megvastagszik a boriték és csontkemény felülettel bir, melyet nyomás alatt behajlónak, ruganyosnak érezhetni; végre az egész dagtömeg csontállományi alakot ölthet s ezt aztán nem modjuk porcdagnak, — ez csontdag (tophus). — E dagok eleintén híg anyagból állanak, később mennek át a keményedési metamorphosison, s e híg anyagok lerakódásával többnyire a nagyobb ér- s idegtörzsek, inak stb. mitsem szenvednek, hanem a daganat beljében csatornaféle vájulatokban foglalnak helyet, elősegítve a dag további táplálódását, s a megtámadott rész egyéb működését. A porcdag körébe eső részek részint annak terjedelme által összenyomatnak, részint kifizittetnek, de azért magának a dagnak természetét föl nem veszik, az az el nem fajulnak; sőt feltűnő, hogy az izesülési fölleteket (Gelenflächen) sem támadja meg a porcdag, nem vonja be szövetképletébe még akkor sem, ha például az ujj ízületek már citromnagyságra dagadtak fel. Miatta csontösszenövéssek, izmerevségek (ankylosen) fölötte ritkán támadnak (Bardeleben l. cit.). E dagot tehát jóindulatúnak mondhatni, melyet általában 10—20 évig is elhordozhatni veszély nélkül, azonban vannak egyes esetek, midőn az az egészségnak mégis árthat, ha közvetlen nem is, de közvetve; például ha a porcdag a bordákról sarjadzott ki, növekedtével ennek az egyén mindig a megtámadott oldalra szereti testét hajtani, s e szokás által a test ferde irányt vesz, a hátcsigolyák rendes egyenes állásukat elveszthetik; — az agy alapjából felnőtt porcdag az agynyomás által görcsöket, nehézkört, sőt halált is okozhat stb.

A porcdag átmetszetvén — különösen két képlet tűnik szembe, a kötőszövet és a porcállomány. A kötőszövet a külfelületről több helyen eresztékeket bocsát alá a dag gyurmájába, s ezt sok külön hüvelybe foglalt részek, s úgy szólván nagyszerű — de kisebb-nagyobb és sokféle alakú sejtekre osztja, melyeknek tartalma közközepű (concentricus) sugáros, vagy rétegenként egymást

takaró porcállomány. Néha tapasztalhatni, hogy ezen porcok csakugyan rétegenként fekszenek egymásra mit Rokitszky tagad ugyan (Pathol. Anatom. B. I. p. 262.), de úgy van, mert magam tapasztaltam, — s e rétegek sejtszövet által választatnak el egymástól. Ezen válfalak közt terjednek el az edény- s idegszálak a dag alapjáról s környékéről. A porc színe néha sárgás, néha szürkés vagy opál fehér. Összeállása sem egyforma; különösen ha csontalapról emelkedett ki: külvüelye a csonthártyából viszen magával csontnemű boritékot, mint főntebb láttuk; — de lehet némely hüvelyke kocsonyás, — mézkelemű, vagy épen híg tartalmu, s ezek a legnagyobb dagok tulajdonai, hol a porc állomány közt ily lerakódások gyakoriak, — leginkább jellemző azonban a porcoság, mely állomány közt mintegy elszigetelve csontrészek is találhatók. — Vogel görcsői vizsgálata után ideirhatnám, hogy az ily porcdag képletében a porcsejtek száma föltűnő, s hogy ezek hálónemű rostszövetbe zárva, a sejtek alakja többnyire gömbölyű vagy körkörös, lencsés, $\frac{1}{300}$ — $\frac{1}{50}$ átmérőűek, s hogy ezeknek még mellék sejtfüggelékeik is vannak — stb. de én görcsői vizsgálatot nem tettem. — Az eddigi vegyvizsgálatokból csak az tűnt ki, hogy a porcállomány leginkább meszes lerakódás és enyves állati rész (Colla) egyesülése a mit aztán tudósan porcenyvnek, (Knorpelleim, chondrin,) szoktak nevezni, s hogy ezen anyag vegymunkálati körülmények közt a protein testekkel azonos, tehát fehérnye tartalmu (Müller J.).

Ok a a porcdag kifejlésének többnyire külerőszak, és különösen gyermekeknél, hol a csontrendszer még nincs kellő szilárdsággal ellátva: a csontokat vagy porcokra erő bár mely külerőszak, ütés, nyomás, sebzés, — képes porcdagot előidézni, s így ennek legtöbb példányait is látjuk gyermekeknél. Azonban erre hajlandóság is kell. Voltak esetek hol a test minden részein — a fej és gerincoszlopot kivéve, minden csonton porcdag mutatkozott (Schuh), — a mi még nem mutatja azt, hogy az ily porcdag vérkorcsvegy által jöne létre, mely esetben egyenesen a rákos dagokhoz kellene sorolnunk; de azt sem, hogy ezekkel ne szövetkezhetnék. — Vannak esetek, hol köszvényes-, csúzos-, bújakóros bántalmak a

sarjadzó termékeit; végre azok, kik a nekik érthetlenségek miatt kiállhatlan dolgot tagadás, megvetés, nevetségessé tevés által akarják letipranni. Azon kevesek, kik az élettanorok (physiologok) szabad szemével nézték és vizsgálták az eseményeket, mind a három párttól kancsal szemmel nézetnek, az elsőtől, mert ezek féltek a leálarcozástól; a másodiktól, mert ezek az érzékfölöttit, égbelit, istenit szentségtelenítve lenni hívék; a harmadiktól, mert ők a vizsgálat minden kísérletét előítéletes elfogultságnak tartották.

De a dolog létezik. Van természetes vagy önkénti és mesterségesen előidézett álmjárás; s ezen állapotok tudományos nyomozást érdemelnek, — a mennyire ezt a tudomány jelen állása megengedi. Majd látandjuk, mit kell hogy tartsunk az álmjárás és titoklátás (clairvoyance) felől.

Senkinek sincs joga a rendkívüli tüneteket, melyek természetani kimagyarázása nem kézzelfogható, azonnal az érzékfölötti tartományokba utasítani. Ha a természet törvényeit, melyekből ezen rendkívüli tünetek származtak, jelenleg még nem ismerjük, nem szabad magokat, a tüneteket, a természet törvényein kívülieknek tekintenünk.

Rég óta igen kényelmes dolog volt a kimagyarázhatlan

tüneteket az érzékfölötti (Transcendenz) és titkos álmodozás országába helyezni. Néha azt hívé az ember, miként ezzel bölcséleti és theosophicus magyarázatot egyesített, mindazáltal ezek csupán hű szavak, tudatos és tudat nélküli csalás, ámitás volt. Ezen hibának nem egy férfi volt alája vetve, kinek magas szellemi tehetségei voltak; de miután ők a tüzetes természetvizsgálat mezejét elhagyták, s építéseiket ködös téren minden mérték s határ nélkül tevék, ez oly épületté lett, mely a műértő s tudományos ítéset leggyöngébb leheletére összerogyott. Sajátszerű átok nehezedik minden ilyen kezdetre, ha ki egyszer a tudomány biztos mezejéről eltántorodott, nem találja azt föl ismét s a gondolat zűrzavarába (chaos) vész el, üres cikornyatelles látsz tudománynak lesz áldozata, mely az álmfejtés, kézzel-, csillagjóslás, ráolvasás, szellemidézés, boszorkány- és kísértethívéstől miben sem különbözik.

Mindenesetre meglepő tünetmenny az avatatlan előtt az, ha látja, hogy látszólag miként hagyja el tüstént az ember azon talapot és alakot, a melyen és minőben élni hajlama, nevelése, szokása s hivatása rendelé, s egy ólomnehéz fáradtságtól legyőzve, álomszerű állapotba merül el, meredt szellemies arcvonásokkal; az öntudat, a bőr érzékenysége, meg a láttehetség elvesztése mellett olyképen beszél a mint azt ezen

porcdag előidézői. A köszvény és csúz következtében támadt porcdag csupán az izületeket választja termőhelyül; a bujakór által föltételezett pedig minden fajú képletben gyökerezhetik.

Müller J. szerint a porcdagnak három fajtát különböztethetni meg, u. m. 1-ször a csontborítékát; 2-szor a csontokon fészkelőt csontboríték nélkül; 3-szor a lágyrészek porcdagát. Az első többnyire a kisebb csöves csontokon támad, de néha másféle csontokon és izületeken is származhatik. Ez Müller szerint a csontállomány szivacsos részének föllágyulása által keletkezik a csont belsejében, s a szivacsos rész helyébe porcos elfajulás lágy tömege lép, mely növekedtével a beteg csontot körítő kéregállományt belőlről kifelé puffasztja s hollyagként terjeszti ki. Hanem az így képződött boríték gyakran összeszakad, s a folytonosság megszűnván egyes csonttöredékek maradnak részletes borítékul a dagon. Ha e boríték alatt üregek, porcanyaggal be nem töltött hézagok maradnak: e részek tapintás, nyomás alatt pergamentféle zörejt adnak. — A második faj a szivacsos állományban gazdag csont felületeken és porcokon jó elő; így a medence csontjain, a koponya alján, a bordák on stb. — E dagok nem egészen sima felületűek, hanem csomósak, gumósak, dudorosak; — teljességgel nem mozgékonyak, miután alapjuknál fogva porcokban vagy csontokban gyökereznek, s a dudorokat egyes — a kötszövet által elkülönözött hüvelyes csomók vagy réteges állományok alkotják bennök. — A 3-dik faj, a lágy képletekben fészkelő, ritkán fordul elő; de találtattak az állkapocsmirigy fültömirigytyáján, a herékben, emlőkben — sőt még a tüdőben is, mely utóbbinak egy példánya a bécsi kórbonctani műtárban megvan. — Alkata ennek a többivel megegyező, csak hogy a lágyrészi — hozzájárulható porcdag mozgékony vagy mozgathatósága legalább a neki alapul szolgáló lágyképlet mozgékony voltától föltételeztetik. A porcdag kóris méje élő emberen nem mindig könnyű; vezetheti a műértőt a dag kemény, mozgatlan, dudoros volta, kökemes fogása stb., de vigyázzon hogy a kökemmél (skirrhus) vagy valódi csontdaggal össze ne zavarja. — Nehéz különösen megösmerni a rostulék- vagyis rostdagtól (Fibroid), mely nemcsak lágyrészekben hanem csontokon

és a csontok belsejében is szokott kifejlődni, s így csontborítéka ennek is lehet.

A porcdagot mint elődi képletet kell a testen képzelünk, mely erekkel sőt sokszor idegekkel is ellátva az életműségtől mintegy elkülönzött saját életet él; támad, táplálkozik, növekszik, míg végre vagy megáll fejlődésében s mint idegen tömeg függ a testen, vagy rákos elfajulásba megyen át. (Constatts Jahresbericht 1855. Bd. IV. p. 503. u. f.)

Sikeres gyógyítása csak műtés által történhetik. Helyzete s összeállása szerint vagy kés, vagy fűrész és vésű által távolíttatik el, vagy egészen elvétetik a megtámadott tag. Természetes, hogy ez utóbbi eljárás csak akkor vétetik elő, ha a dag helyzete szövete s nagysága által fontos életművek működését zavarja, vagy rákos fölfakadása által az életet is veszélyezteti. — A késseli műtés — hol ez lehetséges — legbiztosbnak látszik; — itt a műtő többnyire tudja mit vett ki, s mi maradt hátra, bár sokszor a körülmények szerint minden jóakarat mellett is egyes — még később kisarjadható részek hátra maradhatnak csontokon és porcokon, kivált ha a műtés bordák felett történik, s félő, hogy a kés a mellüregbe juthatna. A galván-égetési módor — bár az új találmánynak örvendünk, s bizonyos körülmények közt annak más mód által elérhetlen hasznát kétségbe vonni nem akarjuk — itt után áll a késseli műtésnek. A késsel is lehet hamar, gyorsan műteni, de a műtés biztossága itt főcél, s ezzel a műtő látási és tapintási érzékei által is vezettetve tisztán s biztosan műthet, — amazzal nem; ott az érzéketlen éreny sodrony vezet. A vérzés nélküli műtés — mely az új modornak fő előnye — nem elég a késseli műtés háttérbe szorítására, mert a késsel műtő is bír vérállító eszközökkel, s betegét a kínos műtés alatti fájdalomtól megtudja menteni, s végre, kivált falusi orvos — 253 pftot nem kénytelen egy berzégetési készülékért (Galvanocaustisches - Apparat) kiadni, a mi sokunknak egy évi megadózott jövedelme.

E kis értekezés írására okul szolgált részint azon önszemrehányás, hogy mindig csak a másét árulom, s hozzak már annyi idő óta saját vagyont is a piacra, rés szint egy műtési esetem, melyet folyó hó 4-kén végeztem. — Az eset leírását csak felületesen közlöm, miután

egyéntől soha sem hallók, dolgokról szól, melyek különben gondolkodása körén kívül esnek, a szaglás s látás legnagyobb finomságával személyek s dolgok jelenlétét képes megmondani mi közönséges állapotában bizonyosan nem sikerülne; oly tárgyakra, szavakra, mondatokra versekre, nyelvekre emlékszik és ezeket visszaidézi, melyekre már évtized óta nem emlékezett többé vissza; óra nélkül képes az időt meghatározni; a jövőbe pillant, s azon vonzalomtól vezettetik, miként a körülállónak is évtizedekre előre jósszerűen (prophetisch) beszéljen; saját s idegen titkokat árul el, kíséreltet tesz egy népnek politikai betegségeit vagy bármely egyének testi bajait határozottan kijelölt szavakkal gyógyítani, sőt nem elégelvén meg azon megszorított gondolat közt, mely földünket, s mind azt, mi rajta van övedzi, hanem kirándulásokat tesz különféle bujdosó- és álló csillagokba (Planeten und fix sterne) és üstökösökbe (Cometen); alkalmilag az üdvözült lelkeknel tesz látogást, hogy bennünket onnét újdonsággal vigasztaljon meg.

Valóban úgy van. Vastag kötetekben tények vannak megírva ennek behizonyítására; sok hívő; sőt egyes hitelt érdemlő férfi is biztosít e tárgy valósága felől. Én is járulok azon biztosításhoz, hogy egy valódi idegteljes- álomjáró nem csak

závartalan emlékező tehetséggel, de legyőzhetlen jártasságu jó nyelvvel is bír. Lelkők élesen néz a multba, vágygyl a jövőbe, egyuttal foglalkozik a jelennel is.

(Folyt. köv.)

A gyógyszerészi könyvvitelről.

Müller B. pesti gyógyszerésztől.

I.

Midőn ezen folyóiratnak tervekölönye (programm) a gyógyszerészi tárgyak számára is egy szakaszt feltartott; benem azon eszme ébredt, hogy hivatási foglalkozásunk tárgyait benne folyvást előadjam. De azon körülmény, hogy én részint nem könnyen és csak különös indítóokból lépem át csendes visszavonultságom küszöbét; részint pedig elvileg — hogy inkább ismeretlen maradjak, mint félreismertessem — minden tekintetben soha se láttassam fontosb lenni akarni, mint valóban vagyok, ezen szándékomtól majd ismét visszatartóztatott, és csak némely töredékek közlésére korlátoztam magamat.

a dolog lényege már nagyrészt föltaláltatik az előzményekben. Nem irok tehát tüzetes kórelőzményt kórismét stb. mint szoktak, hanem a dolgot röviden így adta elő:

Ney J. nagykőrösi születésű 10 éves izraelita leányka életében mindig egészséges volt, egészséges szülőktől származott, korcsvegyről szó sem lehet. Az exanthematicus kútegek korán átment utóbajok nélkül. Ez előtt 3 évvel, mint gyöngy 7 éves leánykát tanítója vesszővel — mely talán pálcának is beillett volna — jobb oldalán a 9-dik bordatájon sérelmesen megüté. Ez idő óta azon helyen előbb egy pici lapos keménység, később diónagyságu dudorodás, végre mostan egy nagy ökölnyi, sima felületű, de 4—5 helyen diónagyságra kiálló csomókat mutató gömbölyded daganat jött létre, mely naponta nőtt fájdalmatlanul; tapintásra mindenütt egyforma, csaknem esontkemény volt, mozdulatlan tapadt az oldalcsontokhoz. E mellett a kis leány talán ezen testi hibáját takarni akaró ösztönből vagy szándokból, testét mindig jobb oldalra hajtá, s e miatt egy kis test ferdeség is jött létre. A szülők tanácsot kértek tőlem, s miután én a műtésre szavazék — a kis leányka szorgalmazó kíváratára a műtetet f. hó 4-kén csakugyan végrehajtam. Segédem volt M. S. városi sebész, mint sok más izben, ki működésemet eléggé szakértőleg igyekezett támogatni. Készen valánk a porc-dag kórisméje meghatározása után minden segély eszközökkel. Erős szike, ollók, csontolló, kettős horgok, érkötőselem, ragtapasz, tépés, nyomfoltok, víz, szivacs stb. — nem hiányzottak. A leányka egy közönséges székre ültetve a szokott módon égény (aether) s chloroformtól egyformamennyiségben vett 2—2 nehezék belégzése által elaltatván, megkezdett a műtés. A fentirt dagot borító bőr keresztmetszésben vágatott keresztül, s ez alatt már a leányka eszmélete visszatérni láttatván: újabb belégzés eszközöltetett. — A bőr alatt sejtszövetnemű bőnye takarta a daganatot, mely alatt 6—8 hüvelyeresztékben rejtett — részint gömbölyded, részint lapos, lemezes sugáros, egymásra fekvő porcos állománycsomók voltak. Ezeket a négy bőrlapnak tisztán fölfejtése után lemezenként vagy gumónként szedtem ki; lágy- és hígrész nem találtatott. Azonban a 9-dik bordavéggel, vagy borda-

porccal meg voltam akadva, minthogy itt ez és az elődi porc egygyé vált, s félő volt, hogy a kés a mellüregbe hat. Itt tehát csak gondolomra faragtam mintegy egyenest, hogy az álképletből minél kevesebb maradjon hátra, miután különben is a vérzés — a műtési idő rövidítése — sőt a csak tapintási érzékre bizott vizsgálat nem engedé a még figyelmesebb — de ily körülmények közt nem is eszközölhető eljárást. — Némelyek a sztal mellett igen tudnak műteni, — a levegőben — de műtőaszta mellett közölök sok nem állaná meg a sarat. — A műtés 2—3 perc alatt megtörtént egy kettős horog és egy jó szike segítségével; vérzés a felületen jelentéktelen visszerek ide nem számítottán — csupán a külcsecsűtér egy mellék ágából lövellett, de ez is ujjal lön befogva. — Ez után a bőrlapszélek összevarrása rovartü által rögtönözött 8-as varrat segítségével csaposan eszközöltetett; 12 rovartü elegendő volt a szélek összetartására. A seb fölibe egy vizes nyomfolt és a derekat nehányszor körülérő 5 röfnyi, rendes szélességű pólya alkalmaztatott. Később semmi vérzés. — A beteg több óráig nem birt teljes öntudattal, bár műtés alatt mindég beszélt. Érutése rendes volt, rendes maradt. Később tisztán tört magához s nyilvánítá, hogy „a sebzés mit sem fájt.“ — Napontai kétszeri bekötés mellett, mi alatt a nyomfolt tiszta friss vízzel volt nedvesítve és a sebre alkalmazva: 3-ad napra két, 4-ed napra mindenütt eltávolíték, s ez alatt a sebek az első hegedés rendje szerint (per primam intentionem) teljesen behegedtek, csupán a tük helyein volt geny látható. A selymek egy nappal később áztattattak le. — Most már a beteg vesélyen kívül van; daganatától teljesen meg van mentve; — azonban — ki tudja? — lehető, hogy e dag később ismét kisarjadzik, a még talán bent maradt álképleti kis mag ismét életre kél, de legalább egy darabig mentve lesz a leányka a kellemetlen „puptól“ mint ő nevezé, s vérkorcsvegyet benne nem találván, hihetőleg nem lesz — sokáig — vagy tán soha félni oka e dag újra termődésétől. — A műtet sokoldalúságát méltányolva minden esetre készen voltunk; azonban a szerencse úgy hozta magával, hogy egy szike, egy kettős horog, egy nyomfolt, egy

És valóban ritkán, és csak kevesen veszik nevezetesen a nyilvánosság terén a szakemberek nyilatkozását oly értelemben, melyben az tétetik, és szándékolatit; személyes indítókra, másokat iskolázni vágyakozásra, önmagát mások fölt emelni, és az egész világ előtt szépitni akarására való következtetés, többnyire közelebb van, mint a jó akarat elismerése.

Szaktársaim bizonyosak legyenek, hogy én azon kevésben mind eddig mondtam, s úgy mindenben a mit talán mondani még alkalmam leend, sem magamat nem tekintem, sem más személyiségét elő nem idézem; én az előforduló tárgyról csak általában, és a jó dolog tiszta érdekében szólok. S nem is vagyok azon véleményről elfogulva, mintha valami újat vagy pompást képes lennék mondani, távol vagyok attól; — minden bivatás-ág bir a közönséges kerékvágásban is elég támpontot, mely az eszmék menetele és felfogása szerint a közlést és fejtegetést megérdemli.

Ezen „Orvosi Hetilap“ már betöltötte életének első évét, de fájdalom, igen kevés gyógyszerési cikkeket adott; a mi szakunkra jó akarattal megnyitott hasábok használatlan maradtak. Minekelőtte valaki kérdezné: miért történt az így? elmellőzöm inkább feljebb említett aggodalmamat, és jó kedvvel tollat fogok. Az egésznek megitélése csak az egyesek megismerése által lesz lehetővé; csak egyesült erők segítik elő az

összeségét. Azért mindenki nyuljon hozzá helybeli eseményei és viszonyai, egyéni tapasztalatai és nézetei tárgyalásához és előadásához.

A pénzláb kiegyenlítése legfelsőbb rendelet által elhatározott; s így a további megszűnése a bécsi pénzértéknek, és az „Osztrák új értéknek“ behozatala többé vagy kevésbbé minden foglalkozást, és így a gyógyszerészséget is illeti. Folyó év nov. 1-én alkalmazásilag 1859. év januar 1-én minden könyvvezetésben új korszak (aera) következik; szükséges tehát ez időhöz képest a gyógyszerészi könyvvezetést épen most szorosabb vizsgálat alá venni.

II.

Évtizedünk folyta alatt a gyógyszerészi könyvvitel literaturájához jutottunk. Elősmert képességű férfiaknak köszönhetünk ily nemű sor iratokat, melyeket bővebb taglalás és ítélet alá vonni e soroknak szándékában nincs; elég legyen itt általánosan megjegyezni: hogy azok kevés figyelemre találtak, és az ohajtott célt — legalább ez országban — el nem érték. Ámbár igen világosan volt a tárgy ajánlva, de izlést még sem nyerhetett. Egy részét az igen ügyes felfogás és elméleti tökély dacára is, annak szövevényessége (complicatio) és széles terjedtsége keserítette meg; másik része, minden kedvkereső

pólya és tiszta víz — elég legyen. — Különben azt mondja a német, hogy „der gute Chirurg muss mit der Säge bohren, und mit dem Bohrer Sägen können.“ — Az ily kevés műtőeszközi kellék sokakat fölbátoríthat hasonló műtételek véghezvitelére; — azonban — biz ott még is el kell mindenre készülni. Az ily nagyobb seb-zéssel járó műtétnél többnyire hideg borogatásokat szoktak tenni; én is úgy tanultam. Azonban én mindenkit lelkiösmeretesen intek, hogy „a mellkasra hideg borogatást soha ne tegyen, legfőlebb szívató, hideg vizes nyomfoltot műtét után, sebre, naptában 3—4-szer. Oka ez intésnek a sokszor műlegesen, épen hideg borogatások által előhozott s általam is többször tapasztalt tüdőlobok. — Ez csak az én véleményem, de e tárgyban vén practicusé. — Ha már mellékes dolgokat is zavartunk be a porcdagtanba — nem lesz érdektelen megemlíteni, hogy két évvel ezelőtt egy 60 éves nőn emlő-metszést, vagyis emlőirtást vittünk véghez, mely elfajult emlőben a fentírt Atheromatosis állomány mellett nagy mennyiségű porcdag volt; sőt ez utóbbi 1/2 részt tett. — A levágott emlő súlya tett 14 fontot! — nagyon ritka eset! Azonban, hogy az epicrisis se maradjon el — az egyén másik emlője is elfajult egy év múlva, s fél év alatt később a kifejlődött rák véget vetett életének. — Ugy látszik, hogy a kőkem (skirrhus), rostdag (Fibroid), porcdag (Enchondroma), és az ezekből keletkezni szokott rák fajok — ha nem azonosak is — fölvéve a képletkülönbségeket — de atyafiak, rokonok. Sok út viszen Rómába!

SAUER TANÁR ORVOSI KORODÁJA.

A lob (gyuladás, Entzündung, inflammatio, phlogosis).*)

Közli Dr. **Poor Imre** tanársegéd.

Valahányszor a külvilág kártékonyan hat reánk legyen ezen külbehatás erőművi (actio mechanica), vegyi (chemica) vagy erőnyi (dynamica), testünkben csaknem mindenkor

*) Mutatvány egy tervezett ily című négy kötetes munkából: Orvosi különös kór- és gyógytan, Sauer Ignác egyetemi tanár

igyekezet mellett is, a kielégítő rövidség vagy a meggyőződés hiánya miatt szinte nem volt elég édes.

A kijelölt utak közül egyiken sem indult senki, és senki se nyitott más utat. Egyedül a könyvvitel nem találhatott még tért, a gyógyszerészet széles mezején szervezetében érvényességre nem juthatott, és annak gyakorlati életébe semmiképp sem hathatott; ezen tárgy semmi módon sem örvendhet kedveltségének, szembetűnő, sőt sajátos az; hogy a gyógyszerészség, mely különben minden újítások és haladások iránt fogékony, s a lehető javításokról és bővítésekről maga is gondoskodik, példabeszédi ábrázolatja a rendnek és szigornak, mondom, hogy a gyógyszerészség pénzügyi oldalát épen ezen irányban nem fontolja meg, holott egyenesen itt hiányzik a valódi életideg, s a számbetűket rendező lélek. Azon kérdés, miért marad a rendszeres könyvvitel gyógyszerészetünkben oly árván, sokféle feleletekre találhatna; én semmi alapos okát nem tudom, s talán csak azon mentségnek adhatok némiképp helyt, hogy a gyakorlati bevezetésnek és előadásnak hiányát érezhetni nagy mértékben s ez épen úgy gátló körülmény mint kíváncsatos s hasznos lenne ez esetben az alkalom.

Bizonyára Bauer- és Leinernek igazságok van, midőn igen helyesen így szólnak „a nyereség vagy veszteség kiszámolt áttekintésének könyvvitele neveli a takarékoság és szerzésre való kedvet, s neveli a rendet az egész foglalkozás-

ugyanazon kóros eredményt idézi elő, s ezen eredmény a lob. Minden betegség vagy lobból kezdődik bennünk vagy evvel végződik, vagy ahhoz lefolyása alatt szegődik lob. A tagjainkban fölmerülő szervi változások csaknem mindannyian okai vagy okozatai a lobból, röviden mondva az emberi életnek kora kialakását legtöbb esetben a lobból róhatni föl. — Dacára a lob veszélyességének ugyanaz sok esetben hatalmas és egyedüli gyógyhatásnyul szolgál az élet föntartására: a vágott vagy lőtt sebek nem e lob által gyógyulnak? az idegen test s ártalmas anyagok nem e lob által küszöböltetnek ki szervezetünkől? ha valakinek valamely az élet föntartására nem épen nélkülözhetlen testrésze megüszkösödik, nem a lob szab-e határt az üszök terjedésének, nem a lob távolítja-e el az üszkös részt az életrevaló ép részekről, ha csak a sebész kése a lobot ebben meg nem előzte? Ha átfuró fekély támad a gyomor falán, vagy tályog képződik a májban, méltán tartunk attól, hogy a gyomor vagy máj átlukadván, az üreg tartaléka a hasürbe ömöl és bizonyos halált okozó hashártyalob fejlődik ki; ilyen esetekben a gyomor átfuró fekélyénél maga az önfentartásra törekvő természet, — a máj-tályognál pedig műértő kezek által idézünk elő részletes hashártyalobot, mely a máj-tályogot összenövesse a hasfallal, hogy így a hasfalon át késsel lehessen a tályog-genynek utat nyitni.

A lob a műtő-sebésznek nélkülözhetlen sajátsszere, mely nélkül víz-sérvet (hydrocele), nyulszájat stb. gyógyítania, vagy új orrot stb. képeznie teljes lehetlenség. E szerint a lob oly kórfolyamat, mely képes az ép életet elpusztítani és a veszendőt föntartani. E miatt a lob az orvosnak és sebésznek figyelmét egyaránt igényli. A lobot kezelni tudni, áldás — vele kontárkodni, átok a szenvedőre és szenvedőtől.

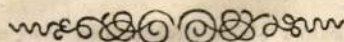
Határozás. Az orvosok Galen nyomán a lobot sokáig önálló betegségnek — különösen, egyes testrészek lázának, azaz, mint ők értelmezték, a bántalmazott szerv ösztönszerű védküzdelmének (Wehrkampf) tartották. Celsus a lobból négy lényeges sajátosságot tulajdonított: fájdalom, hőség, vörösség és daganat; melyek közül koronként majd az egyik, majd a másik kórjel vitte a főszerepet a lob megállapításában, míg újabb időben a kórbonctan, a górcsövi és vegyi vizsgálatok tisztább világot árasztottak a lob lényegére annyira, hogy a lobból legközelebbi nemét s faji különb-

előadásai nyomán Hamari Dán, — Lendvay Benő, — Lyachovics János, — Maizner János, — Orbai-Richvalszky Antal orvos-sebész tudorok s a kir. m. természettudományi Társulat tagjainak közremunkálásával szerkeszti Poor Imre, orvostudor, szülész és belgyógyászati tanársegéd. Szerk.

ban. Csak az ügyetlenség, kényelmesség és a rendetlenség jellelhetik a gyógyszerészi könyvvitelt mint valami semleges dolgot, s csak azok hagyhatják azon rendetlen fokozaton, melyen, mint az előbbi századok hagyománya, még ide oda forog.

Vajjon általában és valósággal szükséges-e? vagy csak kíváncsatos a gyógyszerészi könyvvitel, az már többé a gyógyszerészet mostani állása, valamint minden viszonyok és váltói tekintetek szerint kérdés alá se jöhet; én hiszem, sőt akarom hinni, hogy már minden gyógyszerész tökélyesen meg van győződve annak mellőzhetlen szükségességéről; kívánni való csak az marad még, hogy azon gyógyszerészi könyvvitel a leginkább szükséges egyformaság tekintetéből az államkormánytól törvényesen rendeltessék meg. Még ekkoráig csak Bajorország, még pedig a Gyógyszerész-szervezetben 17. febr. 1857. kötelez minden gyógyszerészt 6 kijelölt könyvet 7 mellékelt mintával (Formular) együtt vezetni. Amár pedig igen érdemtelen és fontos volt ezen első ébresztő lépés, mindazáltal a jó akaratú óhajtott célt valóban a tervezett szabályrenddel sem lehet elérni.

(Folyt. köv.)

ségét (proximum genus et ultima differentia), kijelölni, s annak észtanilag tökélyes határozását (definitio) adni birnök. A tapasztalás kimeríthetetlen levén, a meghatározás tapasztalati tárgyakkban majd soha sem éri el a tökély főpontját, a szabatos teljességet; azért be kell érünk azon hiányos határozással, vagy inkább leírással, mit tudományunk eddigi kifejlődése nyújt.

Lobnak másképp gyuladásnak (inflammatio, phlogosis; Entzündung) nevezzük azon kórfolyamatot (processus morbosus), mikor izgatottság következtében testünknek valamely edénydús szövetségében (textura) megzavartatik a helybeli vérkeringés (torlódás=congestio, vérakadás=hyperaemia, pangás=stasis), mi közben fájdalom, forróság megdagadását külsőlése mellett izzadásmány (exsudatum) szüremkedik a bántalmazott szövetbe ennek táplálkozása (nutritio) s életműködése (functio vitalis) megszűnven.

E meghatározást az alább következő kórfolyamat fogja értelmezni.

Fölösztás. A lob lényegére nézve mindenkor ugyanazon kórfolyamat ugyan, de mégis különböző féleségeket (varietas) veszünk rajta észre, annak lefolyását, okait vagy az életerőnek állapotát stb. tekintetbe vévén. Ezen féleségeket ismernünk kell.

Lefolyására nézve a lob heveny (acuta), hevenyded (sub acuta), vagy idült (chronica infl.). Hevenynek mondjuk azon lobot, melyben ennek közös és helybeli jelei gyorsan és jelentékeny hevességgel lépnek föl, minő p. az agykérlob, béllob stb. lenni szokott; ha pedig a lobnak közös és helybeli jelei lassan, s csekély hevességgel sokáig húzódnak, azt idültnek hívjuk, minők teszem azt a körvegyes gége-, tüdő-, méhlobok stb. Mindkettőben a folyamat ugyanaz, csak hogy a heveny lobnak jelei belterjők (intensitas) magasb fokánál fogva nyilvánosabbak, föltünőbbek, e szerint a heveny lobnak jellege a gyors és erőszakos lefolyás, az idülté pedig a halk és enyhe húzódás. Azonban lehet valamely lob enyhe és mégis gyors lefolyású, az ily lobot aztán hevenydednek nevezhetjük. — Habár az idült lob közös és helybeli jelei halk és enyhe lefolyásúak, azért az idült lob nem kevésbé veszélyes mint a heveny; sőt ez utóbbit sokszor könnyebb alkalmas és erélyes gyógykezelés által leküzdeni, mint az idültet, mely tartóssága mellett néha föltötte makacs is, s így a hol egyszer megfészkelte magát, jelentékeny szervi változásokat (keményedés, vastagodás, összenövés, genyedés stb.) hoz létre. A heveny lob az erős testalkatúkat — az idült pedig a gyöngéket szokta ugyan megtámadni, de néha ellenkező is történik. Sok esetben az idült lob a hevenynek következménye vagy maradványa; máskor az idült lob magasodhatik hevenynyé, mely kölcsönös váltakozás oda mutat, hogy a heveny és idült lobok csupán fokozatra nézve különböznek egymástól.

(Folyt. köv.)

TÖREDÉKEK A BUDAI MAGÁN ÖRÜLDÉBŐL*).

Közli Dr. Lyachovics János tanársegéd.

Jelen cikkben szándékom megismertetni — ha bár csak általánosságban — az elmekórosok gyógykezelését, mert volt alkalmam tapasztalni, hogy különben igen jó készületű ügytársaink, ha csak a tart. emeticust és melette egy rakás recepturát nem számolánk el, egész hideg egykedvűséggel azt hívték, hogy mi sem történik e betegek gyógykezelése körül.

A gyógyításhoz legelőször is jól rendezett intézet kívánatik. — Conditio sine qua non... Higyjék el tisztelt ügyfeleim, hogy ennek sokkal nagyobb hordereje van, mint a men-

*) Ezen önálló cikknek elejét s folytatását lásd az 1857-iki „OHL.” 12. 13. s a f. évi 4 és 6-dik számaiban. Szerk.

nyi első pillanatra látszik, ugyanis alább látandjuk mennyi előnybe részesülhet a beteg egy intézetben, melyeket hon még távolról sem lehet személyére nézve gyógyértékűen hozzáférhetővé tenni.

Nem lévén tekintettel az intézet építészeti mozzanataira legyen az bár épszög-csillag vagy bármely idomban építve, mert eziránt még döntött nézeteink nincsenek, sem a szellőztetési s fűtési rendszerre, melyekre nagy szükség van ugyan, de közlőnyben unalmas olvasmányt nyújtanak, mellőzve a földtani, s helyviszonyi szükségleteket röviden csupán annyit kívánunk megemlíteni, hogy az illetén intézet városon kívül, szabad s térs helyen legyen. Városon kívül a betegek több csöndben és nyugalomban részesülnek, de saját lármájuk sincs terhére a közönségnek; továbbá — mi fő — el vannak vonva a köznép szünteleni alkalmatlan kíváncsiságától, mi egyes betegek föltötte fontos, teszem, kik azt hiszik, hogy titkok ke-mek által lesetnek, minő beteg Budán jelenleg is van, s kit idegen ember látása igen fölláztat. Ilyen s ehhez hasonló eset a lelkiismeretes elmekór-gyógyászt arra hívja föl, hogy intézete a pusztán kíváncsiaskodó látogatók előtt zárva legyen.

Van ugyan egy intézet, mely ezen nézetünket háttérbe kívánja szorítani — és ez a Gheeli örültek coloniája Belgiumban. Itt a betegek egy faluban a lakosok között vannak elhelyezve, és beosztva, s így a lehető legnagyobb szabadságban részesülnek; de itt az orvosi áttekintés sokkal nehezebb, a szerencsétlenségek kikerülése majd nem lehetlen — (örüldében a betegek késhez, villához nem igen juthatnak) — a szökéstől visszatarthatást nem is képzelhetni, pedig ez a legjobb rendszerű intézetnél is könnyen történik. — Hogy ne legyünk példákban adósok: Fischel prágai tanár beszélt, hogy az ottani örüldéből a többi közt egyszerre két örült szökött ki, azon angol példabeszédet tartva szem előtt: „Good company upon the road is the shortest cut” (Jó társaság az uton a leg-rövidebb út.) egyik az épen rajta volt kényszerköntöst is (Zwangsjacke) magával vitte, soká kalandozván, emberi gyarlóságunk folytán ők is nagyon megéheztek, s minő szerencse! egy gyümölcs árus asszonynyal találkoznak, kit, miután vonakodék ingyen gyümölcsöt adni, szépen kényszerköntöst s be föltöztetének, s gyümölcsöt szeme láttára jóízűen elfogyaszták míg végre a hatóság ismét megkeríté őket.

Ily örült telep — bár szabadsággal az az a lélek egyik legéltetőbb elemével bír — épen a fenn kitett alapok miatt nem talált viszhangra, ellenben látjuk, miként: örüldé minél több keletkezik hála az emberbarátibb kor nemes szellemének!

Az intézet mellett, vagy vele összekötve legyen térs, árnyékos kert, hol a betegek sétálhassanak, lapdázás, tekézés észszerű test gyakorlat által testüket a légzés és vérutján — valamint az evvel járó szórakozás által kedélyüket erősítsék, kellemes kerti foglalkozással, virágöntözéssel stb. szokott eszmemeneteiktől elvonassanak (derivans psychicum), s így megszabaduljanak azon emészthetlen eszméktől, melyeknek a dologtalanság s henyélés oly föltötte kedvez. Nagy előnye van ilyen kertnek, ha különféle állatokkal láttatik el, ez élénkíti s a változatosságot neveli.

Csupán intézetben történhetik az is, hogy egy lehangolt kedélyű, szótlan más, főleg földmagasztalt állapotú különben nem veszélyes beteggel hozatik össze, kivel sétálni együtt lennie kell, s míg az orvosnak nem sikerül őt szóra ébreszteni, gyakran megesik, hogy társbetege közlékenynyé teszi őt. És e pont az intézetben nagy figyelmet érdemel, nehogy az ellenkező nyerjen túlsúlyt, az az, hogy jobban megértjük egymást: lélektani észlelet az, miként az egyenlő kedélyűek vonzódnak egymáshoz, mire nézve alig találunk érdekesb példát annál, mi Angolhonban névszerint Londonban történt. Itt t. i. társulat keletkezett, melynek minden egyes tagja életunt és embergyűlölő (misantrop) volt, e társulat rendes gyűléseket tartott, szidta az emberi nemet, kifakadt annak önzése, hiusága, büszkesége, szóval minden árnyas hiányai ellen, s az évnék bizonyos napján egyike a tagoknak specialis panaszait egész terjedelemben elmondván sajátkezűleg a tagok jelenlétében s helyeslése mellett agyon löte magát ki példáját aztán következő évben saját szerű önelégedéssel követte a másikat.

Szerencsés voltam észlelni azt is, miként egy hadnagy, ki Napoleonnak hitte magát, s parancsokat osztva, miután nem teljesíték azokat (mert lehetetlen volt) egész dühöngővé lön, s hozzánk hozatott, de nekünk volt már egy Napoleonnunk, mit megtudván a hadnagy, eszméjével teljesen fölhangyott, s bizonyos megvigyázási idő-köz mulva haza is eresztetett. Ez azonban úgy szólván páratlan eset, mert mind azon esetek, — melyekben a kigyó-, béka-, szunyogokkal vesződő betegek ezen állatok alácusztatása, és látszólagos eltávolításával történt üdvös hatású gyógykezelése meséltetik, s mely mesényekben még az értelmesebb körök is hiszékeny részt vesznek — nem igazak.

Egy jól rendezett intézetnek van kis temploma, vagy kápolnája, hol az örültek megjelennek s részükre mise szolgáltatik, sőt egyházi beszéd is tartatik, és pedig oly értelemben, minőben azt a gyógycél megkívánja. Itt a lelkiatyának is eléggé avatottnak kell lennie az elmebántalmakban, különben könnyen megeshetnék, miként a helyett, hogy fölsegítse a kedélyt, azt még nagyobb veszélybe dönti; így teszem a melancholia religiozánál igen óvatosan kell beszélnie, miután ez tulbuzgósága által jutott az örültek sorába.

Nem feledhetni ki a gyógyhatányok közül a zenét, ugyszinte a színi előadásokat, melyekben a betegek magok vesznek rész. Így láttam Prágában egy színpadot, melyen valaha a betegek magok játszták el a színműveket; de ezt már hanyagolni kezdik, miután sok elmeorvógyógyász ártalmasnak hiszi azt; az ilyen előadásokra aztán szabad belépti jegyet kap azon beteg, ki az orvosi rendeletek iránt engedékeny. — Általában a fegyelmi rend föntartása egyik sarkalatos föladata az örüldéknek — miért is az engedetlenek megfosztatnak kedvesebb multságaitól teszem a hosszabb sétáktól, egyes ételnemektől, vagy intézeti szabadságuktól.

Még nagyobb érdekűek az örüldei bálók, melyre a betegek már jóval előre készülnek. Némelyiknek különösen nőknek megengedtetik ilyenkor, hogy ruhájokat magok szabják, s varrják meg, piperéiket magok készítsék el — ezen aztán sokszor megláthatni a legrejtettebb gondolatokat is. — Másoknak ismét magok viselete föltűnő: így Prágában egy hadnagy, ki Generalissimusnak hívé magát, s hogy ez lényen fölismerhető legyen, az az, hogy azt mások is elhiggyék mindig lábujhegyen járt, hogy magosabb legyen, s ha szóba ered valakivel, szüntelen azt állítja: „Ich bin durch und durch syphilitisch.“ Ez által legjobban hitte bebizonyíthatni katonai magas rangját. — Igen érdekesen ír le egy ilyen bált, Alphonse Balleydier ily cím alatt: „Un bal dans une maison de fous.“

Országos intézetekben műhelyek vannak, hol a kézműves osztálybeli betegek dolgoznak, ilyen intézetekben a beteg nemcsak nem vesztegeti el idejét, de egészségét visszanyerve, még pár garast is szerez magának; mindennek természetesen szigorú orvosi megvigyázás alatt kell megtörténnie.

A műveltebb osztályu betegek részére van olvasó terem, célszerű könyvtár, több rendbeli lap, teke asztal, zongora stb. melyeknek engedélyezése az orvostól függ, ki ez által tartja fön magának a szükséges vonzalmat s ragaszkodást.

Sok gyógyerő rejlik magában az orvosban, főleg eszélyessége s erélyében a betegek körüli fáradhatlan foglalkozásában, nem különben kimerithetlen türelmében, szóval itt végtelenül sok tulajdonnak kell összejátszani, de ilyen eszményi (ideális) orvos csak könyvekben találhatik, s valahányszor ilyesmit olvastam, mindig jeles Jókaink: „Vándoroljatok ki“ című regénye jutott eszembe, melyben Hurdai házánkfia ikáriai palotáját rajzolja le, miként volt az mohhal bedugaszolva; s végre önszavulag azt jegyzi meg róla: „tájképnek igen szép, de lakni benne nem jó.“

Adjunk egy kis helyet az állati delejességnek is. Sok beteget az orvos szemmel rögzítése (fixirozása) képes lecsöndesíteni — de ez igen ritka eset, azért jól válaszsza meg az orvos, melyiknél teszi, mert néha csakugyan mint Feuchtersleben igen helyesen mondja, nevetségessé válhatik. — Esquirol több beteget ezen mondatával: „Ön a gyógyíthatlank közé fog jutni“ (vous passerez aux incurables) hozott engedelmességre.

Most át kellene menni a tulajdonképi gyógyszerekre; — hogy sajátyszerűnk (specificum) nincs, az ismert dolog; ámbár volt idő, midőn egyes szereket majdnem azoknak keresztelték, de Anabaptistákra nem igen akadtak. Így mig Paracelsus a melancholia ellen a vörös habarcot (polyp) ajánlá. Később veratrum (zászpa) lön a főszer. — ezt kiszorítá a stramonium (maszlag) nem azért, mintha ezek fokokintí jobb s jobb szerek lennének e bántalmak ellenében, mert a hányszor változott már a szerelés, — ha mindannyiszor javult is volna, — úgy már nem volna gyógyíthatlan elmebántalom; hanem minden korban valami tekintélyes orvos peripatheticus bölcselétével követőket nevelt magának, mely tudományos nézet néha soká tartá föl magát, és ez iskola követői néha évek hossza során át önmegelégedéssel néztek át a gyógyászat kaleidoskopján. — Szóval legtöbbször tudományos előítéletben lön nevelve a fiasal Aesculap, melytől megszabadulnia majd nem lehetlen volt; — mignem szerencsésen oda jutánk, hogy most már mit sem hiszünk, s azoknak, kik megtámadnak bennünket mély bölcsen azt mondjuk: „dubitare est cogitare.“ — Csakhogy voltak ám bölcses kik arról is kételkedtek, hogy gondolkodnak, kik miatt a bölcsészet ezen szavakra szorult: „dubitare de eo quod cogitemus, est cogitare, num cogitemus.“ — Magam sem tartozom a hiszékenyebb emberek közé (ha szabad, s illő magamról beszélni) de azért nem vagyok barátja azon vegyésznek, ki nagy fáradalmi után szerzett kutatásait fölégeté mondván: ha Isten akarta volna, hogy ezek előttünk tudva legyenek, nem rejtette volna ugy el előttünk.

Szép kísérleteket tett Denis Mihály a vérátöntéssel (transfusio) melylyel egy butát megis gyógyított.

Miután az örülteknek a gyógyszerert beadni oly nehéz, tán nem megvetendő eszme az is, mit Langenbeck kísérelt meg, tudniillik a gyógyszereknek beoltatása által eredményhet jutni.

Legnagyobb kiterjedésben azonban használtatik a többi életrendi eljárás mellett a hideg víznek alkalmazása, mint hideg borogatás, ülőfürdő, zuhanyok stb.

Legokszerűbb szerelés pedig abban rejlik, megkülönböztetni tudni vajjon a baj önszenvi (idiopathicus), vagy rokonszenvi (sympathicus) e? ha ez utobbi, ugy mindenkor azon baj kezelendő, melyhez az örültség csupán szegődött, s így szükségünk van az egész therapiai készletünkre.

De bár meunyre iparkodtak is e bajok gyógyításával elébbedni, mégis mind az, a mi eddig történt, végtelenül kevés a nagy cél megközelítésére; miért is ismét arra szorultunk, miként a jövőbe vessük reményünk horgonyát, jelenleg: „digne de la posterité“ igen kevéset mondhatunk — inkább az Aethnics e mondatával kell elitelnünk önmagunkat: „quod fiet, necdum est; quod necdum est, nihil est.“

De ne tépjük ki a gyógyászat használekony szárnyának legszebb tollát, becsüljük meg azt a kevéset, mit a tudomány eddig meghódított, hiszen azért, mert most a gyermek is képes játékszerként üveghasábbal a legvékonyabb sugarat hét színre fölosztani, melyről a tudósok addig, míg a technika üveget nem tudott készíteni, nemis álmodhatának, mit sem veszít becséből a tudomány. — Azt nem becsülni meg, a mije van az embernek, oly régi kedélytitok, melyet már mindenki tud; mindig azután vágyini becsületes uton, mije nincs az embernek nemes törekvés.

Befejezésül azt kell még hozzá csatolnom, hogy a gyógykezelés két részre oszlik, egyik része azon pontra esik, midőn a beteg rohamait kapja, második a szabad időközökben. — Sokat gondolkodtam a fölött, hogyan van az, hogy ezen rohamok oly sajátyszerűen jelennek meg, megjelenéseket eddig bajos volt valami csillagzathoz csatolni — Vega, Arcturus, Syrus mozgásait nem követik. — Fő és általános a hit, miként a rohamok a hold változásaival (phasis) tartanak egyenlépést lehet valami kevés a dologban, de én tapasztalatomat nem rakom le ezen zsámoly elé, ámbár jobbat nem tudok. — Az angol orvosok az örüldéket Asylum Lunatic-nak nevezik, mely elnevezésben benne foglaltatik már az eszme. Igaz, hogy ezen nemzet tengeruralmi viszonyainál fogva figyelemmel kíséri a

dagályt és apályt (Ebbe und Fluth), s lehet, hogy elleste mi-ként a vértenger is (a szervezet vérrendszere) ezen törvénynek hódol. Roham alatt tehát a beteg egy egészen sötét csöndes szobába hozatik, hol érzékeire mi sem hathat; ágyhoz erősít-tetik, de dühöng; hideg borogatásokat kap, kis hűtő, s el-vonó szert-, jó szolgálatot tesznek a hólyaghuzók is, a tarkóra alkalmazva.

Miután legtöbb beteg székrekedésekben szenved, s a drasticus szerek kiüritik ugyan a belek tartalmát, azonban a bajt el nem mozdítják; mintegy egy éve annak, azon eszmére bukkantam, hogy ezen székrekedéseknek okuk a félhűdés (pareticus) állapot lehet — s így ha a bélsár kiüritetik is, ennek csak következményét, és nem okát távolítók el, azért még az intézetben létem alatt szerettem volna az electricitást al-kalmazni a bélhuzamra; s ezen eszmét Dr. Poor barátommal közöltem is (ki sükert remélt a villamosság alkalmazásától oly egyénekben, kiknél a csökönyös székrekedést nem föltételezi az agy- s gerincagnak szervi változata); de viszonyaim megváltoz-ván, a villamosságnak illetén esetekbeni alkalmazása abban maradt; azonban örvendetes meglepetésemre igen jól esett ta-lálkoznom ez eszmével egy tudományos folyóirat hasábjain: „Sachs Repertorisches Jahrbuch von Posner in Berlin 1858.“ melyben szórul szóra ez áll: „A beille rühmt die von ihm zufällig aufgefundene Heilkraft der Electricität gegen chronische Verstopfung. Als er einst die rheumatisch afficirten Bauchmuskeln eines seit 4 Jahren an hartnäckiger, und nur durch Drastica zu beseitigender Obstipatio alvi lei-denden Kranken elektrisirte, empfand dieser ein unabweisbares Bedürfniss zu Stuhle zu gehen, und hatte eine reichliche Ent-leerung. In der nächstfolgenden neun Tagen ward jedesmal die Electricität mit gleichem Erfolge angewendet, später fand die Application nur alle vier, endlich nur alle 8 Tage statt, und das Resultat dieser Behandlung war, dass der Kranke von seinem eingewurzelten Leiden befreit wurde und sich der re-gelmässigen Leibesöffnung erfreute.“ (Union medical de la Gironde. — Journ. de med. de Bruxelles Mai 1856.)

Ebből látszik, hogy ideges, akár göresös, akár félhűdés-ses, de nem az agy- s gerincagnak szervi bántalmából szár-mazó székrekedésekben a villamnak alkalmazása csakugyan sükert ígér.

Heti kimutatás a pestvárosi közkórházban 1858-iki Julius 1-7-kig ápolott betegekről.

		Felvéte.			Elbocs.			Meghalt			Visszamaradt						
		Beteg		Összeg	Beteg		Összeg	Beteg		Összeg	Beteg		szülők	gyermek	elmekör.	Összeg	
		férfi	nők		férfi	nők		férfi	nők		férfi	nők					férfi
Julius	1-jén	16	10	26	6	2	8	2	1	3	250	222	1	1	22	496	
"	2-kán.	4	5	9	5	1	6				249	226	1	1	22	499	
"	3-kán	9	5	14	13	10	23	2	2	4	241	220	1	1	23	486	
"	4-kén	7	4	11	14		14	1	4	5	234	220	1	1	22	478	
"	5-kén.	6	5	11	15	7	22				225	218	1	1	22	467	
"	6-kán.	10	6	16	0	1	10		1	1	226	222	1	1	22	472	
"	7-kén	8	5	13	12	1	13	1	1	2	221	225	1	1	22	470	

Szörványosan különféle kórfajok fordultak elő. Leginkább lo-bok, mint tüdő, mellhártya, háskér meg béllombok, valamint csúzos izlombok is; de a többséget mégis epés és hurutos bántalmak teszik; gyakran hányás majd magányosan, majd hasmenéssel szövetke-zve jó elő. Egyébiránt csaknem minden heveny lefolyású kóralakot igen sü-keresen lehetett gyógyítani; míg ellenben a gümőkór keveset javult, de ebből több végződött halállal.

Vegyesek.

Pest, jul. 10. A mostani tanév végén a minap említett se-bésszi és szemésszi tanársegédi állomásokon kívül még két más

tanársegédi állomás fog megürülni egyetemünkénél, t. i. az élettani és szülésszi. Kik ezen állomások valamelyikét elnyerni ohajtják, folyamodványaikat a pesti cs. kir. egyetem orvosi karához f. évi jul. 20-kig nyújtás be.

Dr. Wittelschöfer ur, a „Wien. Med. Wochenschrift“ szerkesztőjének. „OHLapunk“ f. évi 24. számában mi bátorkodtunk önnek sértő hangulatban írt koholmányát megróni. W. urnak igazságszeretetétől azt vártuk, hogy lapjának ezen vastag tévedését — ha csak ez kiszámított esel nem lett volna — ki fogná igazítani. Azonban W. ur egy kukkot sem szól a vita tárgyáról, (ekkép fuvá el a mécses Bodóné, mikor a bor árát kérték tőle); sőt nekünk esik epébe mártott tollával, devalválja a mi Verstand és Tak t-un-ka, koholmányának általunk megkorlását pöbelhafte Aus-fälle-nek, anyanyelvünk érdekében nyilvánított szerény ohajtása-inkat pedig Akt des Patriotismus-nak stb. bélyegezve; szándéka tehát magánvitánkat amugy suttomban oly térre szorítani, melyen a lefegyverzeteket „per fas et nefas“ támadhatná meg méltatlanul, hogy igaz szólásunkért fejünket törje be. — Igaza van ön-nek W. ur, „eine solche Cultur kommt nicht von Osten“, a mi keleti kulturánk nem tanítja a cselszövényes koholmányt nyil-vános lapban kész pénzen árulni, sem hibájának fölfödőit gorom-basággal sulykozni le, sőt a mi kulturánk azt sem hagyja jóvá, hogy lefegyverzett viadorról (gladiator) küzdjünk: az elsőt keleti kultu-ránk erkölctelen ámitásnak, a másikat társadalomellenes bárdolatlan-ságnak, a harmadikat lovagiatlan fondorkodásnak címezné. Nem szán-dékunk önellen ugyanazon fegyverrel küzdeni, melylyel meg vagyunk támadva, — mert ha nincs kihez fölemelkedjünk — sülyedni nem akarunk. — Ha Önnek komoly szándéka van, mint fenyeget bennün-ke, tanintézetünk árnyoldalára világot deríteni, mi köszönettel tar-tozandunk fáradozásáért; de ha azt akarja, hogy a hibák és hiányok kijelöléséből haszon háromoljék tanintézetünkre, jelölje ki egyszers-mind az említésre méltott hiányoknak okait is nemcsak in prima, sed in ultima analysi, ekkép tán sikerülend önnek kívánságaink fog-a-natosítását mind nyugoton mind keleten előmozdítani. Egyébiránt ugy látszik, hogy ön nyugoton kevés fogékonyágot tanusít a műve-lődésre; e keleti leckével tartoztunk önnek. Mint eddig, ugy ezután sem fogjuk türni, — mennyire csekély erőnkől kitelik, hogy ön sze-münk láttára az i-g a z s á g o t lefejezze; okokkali tanulságos viták-ban fölveszszük a vetett keztyüt; a merő gorombaságra nem felelünk, az ugysis pálcát tör önmaga föltt; vituperium est vituperantis, non vituperati.

Pályázatok.

A Pest belvárosának második járásában megürült halottvizsgá-lói állomás betöltése végett ezennel pályázat nyitattik. Az ezen állomás elnyerésére megkivántató kellek következők: a sebészeti magisterség, feddhetlen jó magaviselet és az e szakbani alkalmazhatóság.

A folyamodványok jelen hirdetévénynek az orsz. hivatalos hir-lapokban leendő harmadszori megjelenése napjától számítandó 4 hét alatt rendes uton a városi tanácsnál benyújtandók.

Pest, jun. 19. 1858.

A városi tanács által.

— Az ócsai, ráczkevi, moori, bicskei, tatai, kőcsi, félegyházi, hevesi és sz.-péterri járásorvosi állomások, melyekkel egyenkint 200 pfirt évi járulék s a hivatalos kiküldetéseknel az osztályszerű napidi-jak s az utazási költségek felszámítása van kapcsolatban, ideigleneseu betöltetnek. Kik ezen állomások egyikét elnyerni kívánják, tanulmá-nyi képességük, eddigi szolgálatak, nyelvismeretük, koruk, vallásaik, erkölcsi és politikai viseletükről szóló hiteles bizonyítványokkal fel-szerelt folyamodásukat idejuttatás végett az illető cs. k. megyei fő-nökségnél 1858. évi jul. hó 30-dik napjáig nyújtás be.

Buda, jul. 16. 1858.

Cs. k. helytartósági osztály.

— Az „Orvosi Hetilapra“ folyvást előfizet-hetni Müller Emil kiadónál, Pesten, Do-rottya-utca 12. sz., és minden cs. kir. postahiva-talnál.

Előfizetési ára:

Helyben házhozordással félévre 4 forint.

Vidékre postán küldve 4 frt. 30 kr.

Ez évi teljes számu példányokkal valamint a 2. 3. és 4-dik szám kivételével a mult évi fo-lyammal is szolgálhatunk.

„Az „OHL.“ szerkesztője és kiadója.“

Előfizetési ára: helyben félév 4 fr. egész év 8 fr.
 vidéken félév 4 fr. 30 kr. egész év 9 fr. pp. A lapot illető
 közlemények és fizetvények bérmentesen küldendők.

Megjelenik minden Vasárnap.
 Megrendelhetni minden cs. kir. posta-hivatalnál, a szer-
 kesztőnél utér 10-dik szám, és a kiadónál Dorottya-
 utca 12-dik szám.

ORVOSI HETILAP.

Honi és külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Dr. Markusovszky L.

Tulajdonos és felelős szerkesztő.

Müller Emil,

kiadó-könyvnyomdász.

Másodévi folyam.

Tartalom: A roncsoló orrfekélyek gyógyítása körüli tapasztalatok. (folyt.) Dr. Kovács főorvostól. — Skoda bécsi tanár belgyógyászati kórodája. Agyvérzés. Közli Fürst Lajos. — Alsóorrfekélyek. Dr. Hamaritól. — Könyvészet. — Tarsulatok. Budapesti orvosgyűlés (folyt.) — Bécsi cs. k. orvosgyűlés. — Lapszemelvények. — Közkórházi heti kimutatás. — Vegyesek. —

Tárca. Borsodi levelek Dr. Kún Tamástól. III. Levél. Az ajnácskői ásványvizről.

A RONCSOLÓ ORRFEKÉLYEK GYÓGYÍTÁSA KÖRÜLI TAPASZTALATOK.

Előadta a budapesti orvosgyűlésben kórházi főorvos

Dr. Kovács.

Folytatás.

A második eset, mely az előbbihez, a kórlefolyási időt kivéve, kóralakra és gyógyeredményre nézve igen hasonló, F. István, himlőhelyes arcú 20 éves juhásznál fordult elő. Ezen egyén jól kifejlődött, erős testalkatu, magas termetű, s állítása szerint az igazi himlőt kivéve, gyermekkorától más betegségére nem emlékezik, mert a nyakon észlelhetett tultengő mirigyeket, gyakoribb köthártyalobokat, fülfolysást, kankót, orrnáthát ő betegségnek nem tartotta. Előre ment bujasenyvnek sem helybeli nyomait, sem általános tünetményeit a legszigorubb vizsgálat után sem lelhetők fel.

Orrából gyermekkor óta mindig nagyobb mennyiségű takony ürült ki.

Két évvel körülbelül a kórházba történt fölvétele előtt orra többször megdagadt, eldugult, s a kiürült váladék vérrel vegyült, bűzös lett; a bal orrszárnyszél kifekélyesedett, mely fekély, dacára az általa használt szerekeknek többé nemcsak be nem gyógyult, hanem az orrszárnny gyurmáját egész átmérőjében megtámadván, azt napon-

kint alólról fölfelé emésztette, orrából pedig gyakran keményebb állományu kisebb nagyobb barna, véres, bűzös cafatok váltak ki, míg két év lefolyása után az orrhát és jobb oldali porcszárny annyira besülyedt, hogy az orrhegy vége szorosan a duzzadt felső ajkhoz tapadt, míg az orrszárnny az arc színvonalán alul az orrüregbe 4 vonalnyi mélyen ráncos teknődomban behorpadt.

Ezen éktelenség birta a beteget a kórházba vonulásra.

Felvételekor a leirtakon kívül a következőket észlelhetők rajta: a bal orrszárnny — alulról az orrhegy közepétől fölfelé, a közép hosszának átmérőjétől egy és fél vonalnyiira, egész az orrcsontok szélén 3 vonalnyiival fölül, s a felső áll orrnyujtványa karimáján tul 3 vonalnyiira el volt emésztve, s a már előbbi esetről leirt fölhányt és aláasott fekélyfölszínnel födetett. Az orrsövény és csigák már nem léteztek többé, az orrfelek és oldalfalak bujálkodó fölernyed, genyedő bűzös evet elválasztó s könnyen vérző fölszint mutattak. A felső ajk fölületesen kifekélyesedett, megvastagodott s felfintorodott, a bal arci sejtszövet szinte lobos izzadmánytól duzzadt és tapintatra keményebb. A köthártyák hajszáledényei vérdúsak, a jobb szem szaruhártyáján izzadmányképezte fehéres foltot észlelhetni. A kemény szájjpadot fedő takhártya vérdúsán duzzadt, a lágy szájjpad lelóggó, ernyed, hátsó fala föl-mart, fölületesen fekélyes; a mandolákon a taktömlők

TÁRCA.

Borsodi levelek.

Dr. Kún Tamástól.

III. Levél.

Az ajnácskői fürdő ismertetése.

A természet három országából oly dúsan van megáldva édes hazánk különféle termékekkel, miszerint merész állítás nem leend, ha azt mondjuk, hogy nincs ország, mely vele különféleség tekintetében mérkőzhethetne.

A természetadta termékekből különösen megragadó figyelmet érdemelnek honunk ásványvizei s fürdőforrásai. — Oly számmal és minőséggel vannak ezek, hogy ha a természet nyers adományait az emberiség jólétére elkészítő művészet megtenné azt, mit tennie kell; a külföld mindennemű ásványvizeit nélkülözhetnék.

Vannak első rendű s jelenleg már jó hirben álló vastartalmu vizeink, minők: a szliácsi, balatonfüredi, ranki, bártfai, suliguli, szulini s a kevésbbé ismeretes ajnácskői stb. Vannak nevezetes kéntartalmu vizeink, minők: mehádiai, harkányi, pöstyéni, szobránci, parádi, az igen kevésbé ismeretes kácsai, kékedi, csornyelyi stb. *) — Vannak különös olvasztó, s oszlató erővel bíró egyszersmind zsongító, több nemű só tartalmu vizeink, minők: a szalatnai, lubló, erdőbényei, parádi, gyöngyösi stb. — Sőt van egyetlen **) ismeretes, iblant (jodum) tartalmazó vizünk is, t. i. a cigelkai, mely már gyógyvizként árultatik is. — Eze-

*) A budai hévizeket hibásan sorolják többen kén- (sulphur) tartalmu vizeink közé; a forrásnál egyik vízben sincs nyoma a kénnek, s tisztán tartott fürdőszobákban, hol szétbomló állati maradványok nincsenek, semmi kénkényszagot sem érzünk, vegyileg sem találtatott kén a budai — csupán égvényes hévizekben.

**) Hát a lipiiki, Pozsega vármegyében?

Szerk.
Szerk.

lobosan valának megduzzadva. A fekélyváladék mennyiségre ugyan kevesebb, de maró tulajdonságánál fogva képes a vele érintkező mellékrészeknek leírt elváltozásait előidézni.

Ezen esetben a fekélyek roncsoló jellegének megváltoztatására, megtisztulására s a teljes behegedés bevégeződéséig 3 hó igényeltetett, ámbár a roncsolás a gyógykezelés kezdetén alig terjedt egy és félvonalnál tovább. A hegképződés által a behorpadt orrhát és szárny még inkább összezsugorodott.

A kórfolyamat azonban jelenleg már teljesen belevén fejezve, az éktelenséget a képlő műtétnek lesz föladata elhárítani, mely a behorpadt jobb oldali orrszárny és orrhegy kiemelése, az orrsövénynek a felső ajkból, és a bal orrszárnynak a bal archból leendő visszpótlása által történendik. *)

Mily foku pusztítást idéz ezen bántalom elő, mily éktelenséget hagy maga után, ha meg nem akadályoztatik, s a szenvedőket évek hosszú során folytonosan emésztvén életölő senyvet mikép idéz elő, a bemutatandó két esetből elég világosan kitűnik.

N. János, 23 éves cipész, 2 év alatt elveszté egész orrát, az orrcsontokat sem véve ki, s annak helyét csak egy háromszögű üreg jelölte, melyben a még részletesen megmaradt belalkatrészeknek hamvas fekélyes felszínű némely romjai voltak láthatók. Az egész arc egy fekélyfelületből állott, melynek határait — oldalt lefelé az alsó áll karimája, fölfelé a járomnyujtvány, aláfelé a felső ajk szegélye, fölfelé a tarhely (glabella) s az alsó szemhéjak s a részletesen kifintorodott köthártya képezték.

Szélei ezen terjedelmes fekélynek mindenütt alá voltak ásva, jeléül, hogy roncsoló hajlamuk még mindig haladásban volt. Az egyén elsoványodott, tengélete lehanggolt, a szájüreg takhártyája izgatott, az inyek felduzzadtak.

Ezen egyénnél a bántalom hosszas lefolyása alatt belsőképen több rendbeli erőyes gyógymód, mint: Zittmannféle főzet, Antimon stb. külsőleg étető szerek sikertelenül kíséreltetek meg. Három hó lefolyása alatt a gyógyítás kezdete után, a fekély-fölszint erős heg fedé be, mely az alsó szemhéjakat lefelé, a felső ajkat pedig fölfelé vonta, s az orrür nyílása egy ezüsthatos nagyságu

*) A műtét első szakának kivitele fényesen sikerült.

ken kívül vannak még ásványvizeink oly számmal és minőségben, hogy elsorolni is sok volna, de a melyek többnyire műveletlen és ismeretlen állapotban hevernek. — Hogy mindezek a szenvedő emberiség állapotjának részint enyhítésére, részint gyógyítására alkalmasakká válhassanak, ahhoz országos pénzerő kívántatnék.

Az eddigelé ismeretes ásványvizeink közt egynehány már jó hirnevet vívott ki magának, a körüle célszerűen rendezett fürdőintézetekkel egyetemben. És az ilyeneknek tulajdonosai bizonyosan megkapják a befektetett tőkének tízszeres kamatját, az öntudat azon legedesebb jutalmazásán kívül, hogy a szenvedő emberiség javára a kétes jövő reményében áldoztak.

Egy oly vastartalmu ásványvíz létezik Gömörmegye déli szélén, épen egy bükkerdő tövében. — Nógrád megyétől ez választván el, — melynek jelen állása még mitsem jelentő, ám de jövő várakozik reá nagy és fényes, minővel már Balaton-Füred és Szilács dicsekszik; ha tulajdonosa igénybe véve a művészet szabályait, a természetadta nyers anyagot élvezhetővé idomittatja.

nyílássá huzódott ugyan össze, de a tovább haladó roncsolásnak és a már beállott sorvadásnak tünetényei mind megszűntek, s ezen egyén azóta folytonosan egészséges, mesterségét folytatja, s hiányzó orrát műorral pótolja.

A negyedik eset, melyet ügyfeleimnek bemutatok, néhány héttel ezelőtt mint járóbeteg vezetett a kórházba hozzám. Arca s feje, mint most, akkor is kendővel fedetett. Ezen egyént testnagysága és kifejlődése után ítélve legfőlebb 9 éves leánynak tarthatni. Vezetője a tett kérdésekre azonban a következőket közlé: A leány már 22 éves, gyermekkorától folytonosan beteges, s mind a mellett, hogy többszöri gyógyítás alatt volt, betegsége meg nem szűnt, sőt jelenleg is mindig növekedőben van; orra, szeme, arca már elpusztítottak több évvel ez előtt, jelenleg azonban a szájnnyílás kisebbedése, legaggasztóbb reá nézve; a szájnnyílás ugyanis annyira össze volt zsugorodva, hogy nyomorult életét azon szűk nyíláson keresztül nagy bajjal tudta csak tengetni, igen kis mennyiségű és csak elmorzsolható ételt tömhetvén be lassan szájába; egyedüli óhajta: hogy azon legyen segítve, alátvetvén magát bármimemű műtételnek.

Leoldatván az arcot fedő kendő, mindenkit, mint önöket is, szájalom lepett meg, minekutána az előadást a valóság felülmulván, ily látványra nem leheténk elkészülve. Az egy férfitenyérynki kiterjedésre összezsugorodott arc helyét egy lapos, sugaras, heges felület fedi, melynek körülbelül közepe táján egy, haránt átmérőjében 5 vonal. függőleges átmérőjében 4 vonalnyi egyenetlen szélű heggel bevont hézag képezi a szájnnyílást.

Ezen nyílástól balra részut fölfelé egy szemhéjnélküli, bujálkodó, fekélyes köthártyával környezett, s homályos izzadmánnyal tölt szaruhártyájú szemgolyót láthatni, jeléül, hogy a betegnek egykor szemei is voltak, mert a másiknak helyét egyedül egy behorpadt heg jelöli. A szájüregben a felső állkapocsnak csak csekély maradványait láthatni, melyekből egy pár, hosszura kitolt fog tolul az üreg közepe felé, a kemény szájpad s oldalrészek a kórnak már áldozatul esvén.

A beteg hangja minden csengés nélküli tompa, beszéde érthetlen, nyelése fáradságos és mindig köhögést idéz elő.

A kifejlődésben hátramaradt törpe csontváz naponkint közeledik azon véglethez, mely csaknem minden hasonnemű esetről kifejlődik, ha a kór lefolyása az orvosi segítség közbejötté által meg nem akadályoztatik. Ugyanis a

Ez ásványvíz az ajnácskői, báró Kemény Gábor tulajdona, mely neki egykor kincsbányává válhatik, ha komolyan fölfogva az ily ásványvíz és fürdőintézet körül teendő sorozatát, a legszükségesebb kül- és belrendezést egeítő szükségnek tekintendi; a nemesítés szépítés, — izlés és kényelemnek pedig évenként szentelend bizonyos tőkét, mely idővel dúsan fog kamatozni.

Az ajnácskői ásványvíz kitünően vastartalmu, sbármely hasonnemű vizünkkel versenyezhet. Szénsavas vasélecs, szénsavas szikeleg és szabad szénsav bőven vannak benne mint fő alkatrészek stb. — Kellemes italul szolgál magában és borral is; és messze vidékre is szállithatni erős, suliguli-féle hengerpalackokban. Az ivóforráson kívül van még két fürdővíz kútja; egyik erősebb, másik gyöngébb, és mind kettő oly bő vastartalmu, hogy iszapot hagy maga után a bőrön. — Ezekon kívül van még egy kised forrása, mely a nép szájan szemforrás nevet visel. Tudakozódván ez elnevezés után, azon eredményhez jutottam, hogy azt szemfájós egyének kitünő sü-

rágás s nyelés lassankint hiányosb lévén, a táplálás napokint csekélyebbé válik, a bűzhődt légnek a tüdőkbe történő beszívása, a fekélyvadásznak folytonos lenyelése, a terjedtfekély felszínén az evnek a vérrel történő érintkezése és felszívódása megfertőzi az egész szervezetet (organismus), a tüdőkben, boralatti s hasmirigyekben sőt csontokban is kóros lerakódásokat idézván elő, a senyves bántalom általánosságra vergődik, s a kórgócok el-mállási folyamatát kísérő sorvasztó láz tünetényei között az életerő kimerítettetik.

(Folyt. köv.)

SKODA TANÁR BELGY KÖRÖDÁJA BÉCSBEN.

Agyvérzés v. véres guta, gutaütés (Hämorrhagia cerebri).

Közi Fürst Lajos.

Agyvérzés alatt értünk oly vérkiömlést, mely az agy-
edények szakadása által az agy állományának romlásával jő
létre. Ez hirtelen támad, s csak igen ritkán jelenkezik előz-
ményi (prodromal) tünetekkel. Sokkal gyakrabban fordul elő
azon korban, midőn az agy hajszáledényeinek egyes részletei
összetöppörödnek (obsolesciren) zsírrá fajulnak, melynek követ-
keztében agysorvadás támad, mi által — miután üresség (va-
uum) nem lehetséges — a bántalmazott hajszáledények kitá-
gulnak s reá következő átizzadás — (transsudatio), agylob-
(enkephalitis), agyvíz- (hydrocephalus) vagy agyvérzésre ad-
nak alkalmat. Az agynak kéregállománya sorvadtól nagyobb
mértékben támadtatik meg, mint a velős állomány. — Idősb
egyéneknél, kik vérzésekre hajlandók, az ártalmas befolyások,
kedély indulatok, szesz italok élvezete stb. következtében
sokkal könnyebben támad gutaütés, mint az illetén hatányok
ugyanazon foka mellett ifjabb egyéneknél. Külerőszaki beha-
tásokon kívül, melyek agyvérzést okozhatnak még az agy kö-
vetkező beteges elváltozásai is hoznak nem ritkán ily bajt elő:
a hajszáledények megtöppörödése következtében támadt agy-
sorvadás, az üterek és hajszáledények zsírrá fajulása, a nagyobb
ütértörzseknek, főleg az agyalapi ütérnek, (art. basilaris)
megcsontulása, mely által a szívtől jövő vérhullám közvetle-
nül hat a hajszáledényekre. Ha ezen mozzanatokhoz még vis-
szeres pangás társul, könnyen beláthatni, hogy annál hama-
rább állhatnak be vérzések. A visszeres pangások egyedül, mi-
nők a szívbillentyűk hibáinál, légdagnál (emphysem) stb. jő-
nek elő, igen ritkán eredményeznek vérzést.

Az agyvérzés leginkább a csikolt testben (corpus stri-
atum), a láttelepben (thalamus opticus) vagy ennek környékén,

kerrel használják. Mindenik forrás az idek nagy szárazság da-
cára bőven van ellátva vízzel.

Az ajnácskői ásványvíz hatása vastartalmánál fogva iz-
gatva erősítő, a benne létező olvasztó sók jótékony vegyülete
által olyaténkép módosítva, miszerint azt a test és lélek
kimerültségén alapuló gyöngeségi betegségekben kitűnő sü-
kerrel használhatják férfiak és nők.

Mi az ajnácskői fürdő égálat és légmérését illeti:
ezt minden tekintetben egészségesnek mondhatni. Maga a
fürdő egy délioldali bukkerdő alatt, kelettől nyugot felé el-
nyúló rónán feküvén, az északi zordon szelektől az északi
oldalon magasan emelkedő szőlőhegy és északnyugatfelé el-
terülő erdőség, meg az ajnácskői váromladékok tartó kúpido-
mu hegy által védve van; így kelet- meg nyugat felé lévén a
völgynek nyiladéka, a változékony viharos időjárástól a tájék
meglehetősen óva van, mi fürdőintézetre nézve nem kis előny.

Ily gazdagon áldván meg az ajnácskői fürdőt a ter-
mészet, csupán és egyedül tulajdonosától függ, hogy az rö-

ritkábban a Városhidján, vagy a nyultagyban (med. oblongata)
mutakozik.

Az agyvérzés előzőkei (Vorläufer) gyanánt, ugyanazon
tünetek léphetnek föl, melyek kisebb foku agyizzadmány ál-
tal föltételeztetnek. Ilyenek a következők: a szellemi
cselekvőség zavarai, remegés (Zittern), hűdés (paralyses), a
tarkóizmoknak zsugorodása, ét-
vágyhiány stb.

A szellemi működés zavarai annyival inkább
jelentékenyek, minél nagyobb agyállományi részlet, névsze-
rint a kéregállománynak nagyobb része van elronesolva a
vérömleny által.

A hűdés, melyek az agy elrombolása által föltéte-
lezettek, mindig a sértett agyféltekével (Hemi-
sphäre) ellenkező oldali testrészen lépnek föl.
Igy a jobb oldali félteke vérömlenyénél a bal test-
rész lesz hűdött (gelähmt). Ez a gerincagyrostjainak a nyult
agybani keresztözdésében leli föl megfajtását. A féltekében
történt vérömleny nem okozza szükségképen a test ellenkező
oldalának tökélyes (vollständige) hűdését. Néha az agy-
gyomrásokban történik vérzés, a midőn a tünetek az agnyo-
matásának felelnek meg; ha ez annyira jelentékeny, hogy a
szürke állomány erősen összenyomatik, úgy az öntudat (Be-
wusstsein) elenyészik. A nyomrások vérzésénél a heveny agy-
víz tüneteit, főleg pedig az alsó végtagok hűdését észlelend-
jük. — A mozgási zavaroknál sokkal ritkábban
lépnek föl az érzékenységi (sensibilität) zavarok.

A felső és alsó végtagok hűdésén kívül a hugyhó-
lyag hűdése is jő elő; mely igen kedvezőtlen tünet, nem
mintha igen elterjedt vérzéstől függne, hanem hihetőleg az agy
bizonyos alkatrészeinek elromboltatása miatt. Az elrombolt
agyrészlet behatása a gerincagyra különböző egyéneknek igen
különböző; nem csupán a gerincagyval közvetlen összefü-
gésben álló képletek vesztik el működéseiket, de a mellékha-
tások is különböző egyéneknek igen különbözők, a szerint, a
mint az egyéni gerincagyi szerkezet (structur) más és más
módosítást vagy eltérést mutat, melyről azonban jelenleg sem-
mi bizonyos ösméretünk nincsen.

A hugyhólyag hűdése vagy hugyrekedéssel vagy
akaratellenes hugyömléssel (enuresis) jár. Kábultságban (so-
por) gyakran hűdött a hugyhólyag, de tökélyes öntudat mel-
lett is, épen az agy bizonyos részeinek elromboltatása követ-
keztében hűdés állhat be. A hugyhólyag hűdésénél, s a hugy-
cső nyílásának elzáródásánál könnyen meggyőződhetünk, hogy
a hugyhólyagban levő hugy — a szerint, a mint a zárízom,
vagy a hólyag alapja (fundus) hűdött — sem a hugyhólyag,
sem a hugyvezédek, sem a vesekelyhek, vagy medencék által
nem szívódik föl. A hugy képzése végre fölfüggesztetik (sistirt)
az által, hogy a hugyhólyag nyomása a Bellini csövek nyomatásá-
val egyensúlyba jő. A vese illetén nyomatásának hatása kábult-
ságban hirtelen lép föl. Ha a víz visszatartásával a véredé-

vid idő alatt honunk első rangu fürdőintézetei sorába emel-
kedjék.

Hogy ez biztosan és minél hamarabb megtörténhessék,
következő teendőkre volna szükség.

Először a források víze vegyileg megvizsgálandó,
még pedig mind mennyiségi-, mind minőségileg, hogy vilá-
gosan kitűnjék az alkatrészek egymáshoz viszonya s hogy
ezeknek nyomán meghatározni lehessen, minő betegségek-
ben és az egyéniséghez alkalmazva mily mértékben hasz-
nálhatni az ivóvizet; melyik fürdővíz alkalmas egyik vagy
másik betegnek és a kör ez vagy amaz időszakában. Ily biztos
útmutató nélkül csak tapogatózva, néha haszonnal, néha ön-
magoknak kártevőleg használhatják azt a betegek, mi a fürdő
intézet hírnevének megalapítására lényeges befolyással van.
Az ajnácskői ásványvíz, tudtommal még eddigelé vegy-
tanilag nincs megvizsgálva *), tehát ennek tudományosan ki-

*) Az ajnácskői vizet Gömör vmegyének egyéb ásványvizeivel
együtt megvizsgálta 1814. Dr. Marikovsky, s azt a kén és

nyekben a nyomás növekszik, a fölsőleg víz ott rakatik le, hol legcsekélyebb ellenállás van jelen; s ha a bélhuzamon át, vagy izzadás által nem távolíthatatik el, úgy az agy hajszáledényeit tépi szét és új vérzést idéz elő.

A hugyhólyagon kívül igen gyakran a bélhuzam is hűdött lesz, s a szerint, a mint fölső vagy alsó rész van megtámadva, a tünetek is különbözők. A végbél zárímanak s a lehágó vastagbélnek hűdésénél a nyitvaálló végbélen át a bélsár szüntelenül ürített ki, mi a bélhuzam fölsőbb részeinek hűdésénél nem történik. Ez utóbbinál a bélsár általi fölpuflasztása a hasnak lesz szükséges következménye a bajnak.

Olykor a gyomor és pedig ennek izomrétege lesz hűdötté, mi a hányás által külsőli magát.*) Ezen tünet nincs mindig az agyvérzésnél jelen, s csupán a gyomortakhiatya izgatottságából magyarázhatni ki, vagy az agy befolyásától függő gyomorlágulásban leli magyarázatát, a midőn gyomor-puffadás az izomréteg hűdése következtében jó létre. —

Gyomorlágulás életfolytán alaptalanul tagadtatott sokak által, kik azt csupán hullai tünetnek vették. Kórodai észleletünk taníták, hogy gyomorlágulás életfolytán valósággal jó elő; látjuk tudniillik a gyomorlágulásnál egyidejűleg a hozzáfekvő rekesznek ellágyulását is mindkettőnek átlukadásával és a gyomorlégnek mellürbe tolulásával, azaz mell-lég (pneumothorax) képződésével. Láttunk oly eseteket is, hol életfolytán gyomor-átlyukadás következtében a gyomorlég a hasüregebe jutott, és a has hirtelen igen fölpufladt. — Ha tehát életfolytán a mell-lég támadását vagy a hasleget (tympanites abdominalis) észleljük, s halál után ezen alapokon ellágyulást, és átlukadást találunk, semmi kétség sem lehet a fölött, hogy a gyomorlágulás még életfolytán jó létre.

Az ellágyulás a hiányos beidegzés következménye, melynél a gyomornedv marólag (corrodirend) hat be. De nem csupán a gyomornedv egyedül az, mely ezen ellágyulást föltétezi; mert különben az ellágyulásnak azon esetben, ha a savat közömbösítnők, el kellene maradnia, mi nem történik.

A hévmérsék az agyvérzéseknél főleg a láz jelen- vagy távolléte szerint ingadozik. Agy vérzéseknél láztünetek rendszerint nem lépnek föl azon tökélylyel, mint más bántalmaknál, annak csupán egyes tüneteit észlelhetni.

Rendesen a hőmérsék fölemelt, s ez vagy az egész testen egyenlőn terjed el, vagy a végtagokon a beteg helyzete miatt csekélyebb. Ha egyes részeken csekélyebb a hévmérsék, ez a szív s a beidegzés hiányos működését jelenti.

(Folyt. köv.)

*) A görcs megszokta előzni a hűdést; a hűdés fogalma minden mozdulhatást kizár.

merítő vegyontása egy nevezetes vegytanárna lenne bizandó, kinek neve és tekintélye kezeskedvén a vizsgálat minden kétséget kizáró hitelességéről, az adatok vagy újság lapokban közöltnének országszerte, vagy pedig külön röpirat alakban kidolgozva tételnének közzé.

Másodszor elkerülhetlen szükséges, hogy a fürdő intézetnek orvosa legyen. Orvos nélkül még egészséges emberek sem használhatnak fürdőt célszerűen, annyival inkább azok, kik gyógycélből látogatnak meg valamely fürdőt. — Mindenki átláthatja, miszerint az ásványvíz vegyontása után az alkatrészek minősége s mennyisége s ezeknek egymáshoz

vastartalma hideg gyógyvizeink közé sorozta be. Lásd: Physical-mediz. analytische Beschreibung aller Mineralquellen des löbl. Gömörer und Klein-Honther Comitats. Von Dr. Marikovsky 1814. Leutschau; továbbá az ajnácskői vízről említést tesz Dr. Török József, debreceni tanár a két magyar haza gyógyvizei című korszoruzott pályamunkájában. 1848. Pesten. Szerk.

ALSZÁRFEKÉLYEK GYÓGYÍTÁSA.

Dr. Hamari Dán gy. orvostól Tatában.

Oly szenvedőkről nyujtok egy kis statistikai átnézetet ez alkalommal, kik a szó betűszerint való értelmében rossz lábbon álltak és állnak.

Alszárfekélyekben sinlődők sikeres gyógyítását jegyzem fel.

Távol esnek a sorok valamely kimerítő értekezés igényeitől.

Később, ha még több eset jut figyelme kísérő gyógykezelésem alá s így kellőleg kibővíthetem az alszárfekélyek statistikáját s a kór-oktani viszonyokat a gyógytan keretébe igazolással szabatosan beilleszthetem, tán akkor majd kérek tágasb tért, elmondhatni tapasztalataimat, melyeket mindig a komoly megfontolás kísért s reményilem, hogy addig még többben fognak jó lábbon állani, s jó lábra kapni gyógygondjaim mellett.

Mennyiben támadhattak ez alszár bántalmak külbehatások által s mint fajulhattak részint elhanyagolás, részint okatlan kezelés által genyedhetők sebekből, idült bűzös, vérző, izompusztító, eves fekélyekké; mennyiben vannak s lehetnek kór-oktani viszonyban az edényrendszer hiányos működésével, vajjon az üterek betegségei vagy a visszerek bántalmi szolgáltatnak-e több okot a fekélyek kifejlődéséhez, vagy tán éppen a visszerek függelékeiként méltán tekinthető nyirkedények rendetlenségeiben lelhetné fel a módszeres kutatás e tárgyalandó bajok főokát, — vagy éppen a kóros vérvégületre irányozzuk fürkészettünket, hogy a „lapis offensionis“-t felmutathassuk? — mindezekre nézve most röviden csak annyit: az említendő kórosok közül, mindegyik visszamatathat egyik vagy másik felhozott okra s a szerint volt intézve a beszerelés is a külszer mellett, de csak kórvegyeseknél.

Az elszámolandó szenvedők alszárfekélyei félhüvelyknyi területtől kezdve tenyérynél nagyságig kiterjedtek voltak, részint csafatos, részint halvány, vérszegény petyhüdt, részint megkeménykedett tarajos szélekkel, — részint fölületesek részint mélyedők, ez utóbbiak többnyire krajcár—garas nagyságúak és kerekék. Barnás-vörös vérző, majd zöldes-barna bűszhödt minőségig változók, — e fekélyekkel határos bőrszín szederjes. itt-ott élénk piros, (az ily hely többnyire felszokott mállani), fényes, keményen feszülő és fájdalmas.

Lássuk már most egyszerűn az esetek sorát, mint gyógygondjaim alá jutottak s aztán azon vényt, melynek nyomán kiszolgáltattott a gyógyszer.

1855-ben. L. tatai napszámos 38 éves, alszárfekélye 3 év óta tartott, teljesen begyógyult.

1855-ben. Egy tatai kőmiveszegéd 40 éves; alszárfekélye 4 éves volt, meggyógyult.

arányához képest, csak orvos határozhatja meg, hogy melyik beteg, mily mértékben ihatja a gyógyvizet, és mily módosítással használhatja a fürdőt. Ugy szintén azt is csak orvos határozhatja meg, hogy a betegek részére a víz ivás mellett mily étrend szükségeltetik, ha üdvös eredménnyel akarnak távozni a fürdőből. — E részben még semmi intézkedés sem történt az ajnácskői fürdőben, az intézet hitelének igen nagy kárára. — Ez okból történik aztán, hogy a beteg, — egy vagy két hét alatt nem használván neki a fürdő, kétségbe esetten hagyja el azon helyet, mely részére orvosi tanácsadás mellett valóságos gyógyhely lehetett volna. Addig is míg rendes orvost nyerhetne ez intézet, elkerülhetlen szükségét látom, — sőt az orvosi rendőrség körében intézetnek orvos nélkül nem szabadván lenni; — a közel Rimaszombatból hetenkint legalább kétszer meglátogathatná egy orvos a fürdői vendégeket. —

Harmadszor. Minden fürdőintézetnél első rendű szükség a jó s illendő élelmezés. E nélkül a leghathatósabb gyógy- és fürdőintézet vize sem teheti meg kellő hatását, sőt

1855-ben. P. Kömlődről, tanuló, 20 éves, fekélye az alszáron 5 évü, meggyógyult.

1855-ben, egy asszony is kérte segélyemet, alszára egészen $\frac{1}{3}$ -dában fekélyes állapotban volt, e mellett vénék tüdőlobjában is szenvedett ki azomban rövid időn meghalt.

1855-ben egy 45 éves nőt is kezdtem gyógyszerelni, ki évtized óta szenved alszárfekélyekkel, de pénze nem lévén gyógyszerekre, valamint türelme is kifáradt, abban hagytuk a gyógyítást midőn a fekélyek már javulásnak indultak.

1856-ban. Egy szolgáló Neszmélyről keresett meg, mintegy 24 éves lehetett 5 éves alszárfekélyekkel, — két hónap alatt meggyógyult.

1856-ban. H. tатаi város szolga 36 éves, új törésű alszárfekélye pár hét alatt beheggedt.

1856-ban. T. tатаi csapómester 60 éven túl; 20—25 éves keményen beszüremkedett s rétegzett körszerű fekélyeinél az alszáron, a gyógyulhatás reménye megszűnt.

1857-ben. J. J. tатаi 34 éves nő 3 éves alszárfekélyeivel, midőn javuló félben volt elmaradt, s azóta nemis mutatta magát.

1857-ben Egy vasuti kovács mintegy 38 éves lehetett, nem rég támadt boka körüli fekélyekkel keresett meg, számára szinte a felemlitendő szert rendelém; — az eddigieknél bizonyosan leghamarább meggyógyul, ha — mint értesülék — tüdőlobba nem esik, mely a komáromi kórházban véget is vetett életének.

1857-ben. S. F. tатаi kalapossegéd, 40 éves lehet, régi alszár fekélyei javuló, hegedőfélben vannak, de minthogy a kellő gyógyjavakat életfentartási nehéz gondjai miatt pontosan nem teljesítheti, tökéletes meggyógyulása nem igen remélhető.

1857-ben. F. J. 67 éves tатаi lakos; 10 év óta időnkint fel-feltörött alszára bőrrétege sűrű, nyúlós, néha vérző genyt szivárgott, meggyógyult; de az idei (1858.) tél végén, nem alkalmazván a rendelt mosogatást és kenőcsöt kissé ismét előjött baja, de már megint mulóban van.

1857-ben. Egy csapó leány 22 év körül, — egy éves alszár fekélyei pár hét alatt elenyésztek.

1857-ben. S. tатаi nő, 36 éves; 4 évig szereltetett boka körüli fekélyeit kevés sikerrel. ez év utolsó hetében gyógyrendeleim után egy hónap alatt jó lábra állt. E nő azon napon midőn ez igénytelen sorokat e becses lapokba írom (1858. jun. 9-kén) ismét bekopogtat hozzám s krajcár nagyságra feltörött bokafekélyét gyógyítani újra felkér, teljesítem; a feltörés 3 napos.

1858-ban. Egy 20 év körül levő napszámos csekély terjű alszárfekélyeivel a múlt hetekben volt nálam, másodszor még nem mutatta magát.

1858-ban. Egy 18 éves, kolduló egyén fordult be hozzám alszárfekélyei gyógyítása végett, megmenekült fekélyeitől.

Ez esetek fordultak elő magánygyakorlatomban ez ideig. A mely egyénben az itt bemutatottak közül nem lappan-

a reménylet cél helyett ellenkező éretik el, ha jó egészséges a gyógyvíz természete és a fürdői vendégeknek kórallapotjához alkalmazott ételek helyett, olyakat kell élveznie szűkségből, a melyek kártékony befolyással vannak a gyógyvíz működésére s a betegek felüdülésére. — E szempontból is fő kelléke minden fürdőintézet fenállhatásának, még sokkal inkább virágzásának, hogy az élelmezés fölött is orvos örködjék. E tekintetben is nagy hiányt tapasztalhatni az ajnácskői fürdőben, elannyira, hogy az ottani haszonbérlet nem értve saját hasznát és előmenetelét, a vendégeket nem látja úgy el a mint kellene.

Negyed s z e r. A kényelemhez tartozó kellékekből vajmi sok teendője van az ajnácskői fürdőintézetnek. Ilyenek a társalgási terem, elegendő számú lakszobák, felszerelve illő butorokkal, séta utak, a fürdőházak és a lakszobák, közti térnek lombos fákkal beültetése stb. — Mind egyig oly kellékek, melyek a gyógyvíz jótékony hatásának előmozdítására lényeges befolyást gyakorolnak. — A természet adott Aj-

gott vagy nyílt kitörésben nem volt korecsvérvégyes folyamat, mintegy négy volt görvélyes külemü — mint már említve volt, semmi belsért nem kapott, ha csak makacs székrekedésben nem szenvedett, — hanem a nyugalom mellett, kitűnő tisztaság, tápláló ételek menten minden fűszerektől, s italul tiszta friss víz volt ajánlva. — A fekélyek naponkint cser (tölgy) fahéj főzettel mosattak legalább négyszer, aztán ugyan annyiszor cserfahéj kenőccsel boritattak, hozzáadván olomecet, ha a fekélyek szélei s a kissé távolabb eső határos részek vértorlamos vagy épen lobos állapotban voltak. A vény következő:

Rp. Ungv. simplic. unciam
vagy e helyett hogy összetartóbb legyen
Cerae albae
Sperm. cet. aa. unc. semis
leni calore liquefactis admisce
Pulv. Cortic. Querc. Austriac. alcoholisat. drachmam,
Acet. Lithargyr. drach. semis
Ol. Oliv. q. s. ut f. Ceratum molle. D.

Hogy a cserfahéj összehuzvaerősítő hatásának tulajdoníthatni a sikert, kétségtelen!

Máskor — mint ígértém — bővebben.

KÖNYVÉSZET.

Párisban jelenleg a következő három kötetes munka van sajtó alatt: „Des principales eaux minérales de l'Europe par Armand Rotureau, dr. en médecine etc.,” ezekből a két első kötet már megis jelent, az első tárgyalja Franciaországnak ásványvizeit (des principales eaux minérales de la France); a második Német- és Magyarhonnak nevezetesebb ásványvizeit (des principales eaux minérales de l'Allemagne et de la Hongrie) adja elő; a később megjelenendő harmadik kötet Sehweiz, — Savója — Sardinia, — Piemont, — Lombard-Velence, — Belgium, — Spanyol- meg Angolországok ásványvizeit fogja közzé tenni, Dr. Rotureau e derék munkába saját tapasztalása által gyűjté adatait, minden, általa leírt fürdőt és gyógyvizet személyesen látogatván meg. Vállalatának kivitelében legtöbbet köszön Dr. Méliernek a párisi orvos-hydrologiai társulat elnökének mint vállalata pártfogójának; aztán a bécsi egyetemi tanár — Sigmund urnak, ki nek utasítása nyomán ismerkedett meg a szerző Némethon ásványvizei- s fürdőivel; magyarországi utazásában Dr. Tormay pestvárosi igazgató főorvos ur adott a francia orvosbuvárnak irányt, Tormay ur közölte vele a budapesti ásványvizekről saját kéziratát, s ugyan ő ajánlotta Rotureau urat vidéki fürdő-orvosaink szíves elfogadásába, mi által a

nácskőnek szép bükkös erdőt; ehez két oldalt vezetőleg kevésbe kerülő sétautat, és bent az erdőben könnyűszerűleg több járdát lehetne alakítani; mert az a fürdőintézetek célja s rendeltetése ellen van, hogy a betegek mindig szobában üljenek és a nem beteg vendégek agyon unják magokat.

Ö t ö d s z ö r. Az ajnácskői fürdőnél nagy hiány és az orvos rendőrségre nézve szegényítő az, hogy az ivókut nem lévén illedelmesen felszerelve és elkorlátolva, abból minden napszámos kénye s kedve szerint merithet maga hozta piszkos korsójával és nem lévén kellőleg felrovtatolva a kút, ebbe mindenféle tisztátalan elem befolyik, a vendégeknek nem csekély undort okozva, — E fölséges istenadta víz azért van ugyan, hogy még a legszegényebb is használhassa, ámde kellő renddel és csinnal. — Szükséges tehát a kellőrend fenttarthatása végett a kút mellett folyvást őrnek lennie, ki a vizet meregeti s osztogatja mindenkinek. — A tulajdonos báró ur helybeli tisztartója, Simonfy Péter ur, ki a fürdő intézet és szenvedő emberiség érdekében tett figyelmeztetéseimet szí-

kivánt tapasztalatokat össze gyűjthette, miért művének előszavában Tormay urnak hálás köszönetet mond *), s dicséri többek közt a magyar vendégszeretetet. Részletesen leírja a badenbadeni, wildbadi, canstatti, homburgi, schwalheimi, nauheimi, wildungeni, pyrmonthi, sodeni, weilbachi, wiesbadeni, schlangenbadi, schwalbachi, emsi, kreuznachi, aacheni, kissingeni, brucknau, teplitz-schönau, karlsbadi, marienbadi, franzensbadi, ischeli, wildbad-gasteini és bécs-badeni fürdőket Németországból; — Magyarországból pedig a póstyéni-, teplitz-trencsényi-, szklényi-, vichnyei-, szliácsi-, budapesti-, balatonfüredi- és mehádi gyógvizeinket. Mindegyik gyógviznek természeti vegyi és gyóghatási sajátosságait s előnyeit avatott tollal tárgyalja, Rotureau urnak szándéka még egy körutat tenni Magyar- és ezuttal Erdélyországba is, hogy többi jeles gyógvizeinket is megismertesse a franciákkal. Előre figyelmeztetjük fürdő-orvos üggyársainkat, nem arra, hogy szokott vendégszeretetünkkel fogadják a tudós férfit, — mert ezt magyarnak mondani sem kell — hanem arra, hogy oly gyógvizeinknél, melyeknek két v. több nyelvi nevek van, ne mulasszák el a gyóghatóságoknak szokottabb magyar nevét vendégökkel közölni.

T Á R S U L A T O K.

A budapesti orvos-egylet.

Folytatjuk Dr. Rózsay főorvos urnak előadását az erdőbényei fürdőről.

„Az ásvány víz gyóghatódon kívül használtatik még Erdőbényén a zuhany, a savó- és szőlő-gyógható. — A savó készítettik mint édes-, tim-, tamarind- s acélsavó; azon kívül savófürdők is használtatnak. A savó a legjobb tejből készítettik, mely gyönyörű svájci tehénektől fejtik, melyek egész nap az ottani hegyeken a legdúsabb és zamatos erdei fűvön legelnek.

A szőlő-gyógható mely szinte annyi betegségben gyóghatást képes előidézni, még eddig honunkban érdemelt

*) Köszönettel tartozunk Dr. Tormay főorvos urnak azon megelőző szíveskedésért, melylyel a Pestre érkező idegen tudósokat fogadja. Ez a legegyszerűbb út, melyen a külföld úgy ismerhet meg bennünket, mint a minők csakugyan vagyunk, nem minőknek szomszédaink irtak le. Épen, midőn e sorokat írjuk, a „Berliner Anzeiger“ című polit. lap akad kezünkbe, melyben az egykor Budapesten időzőt phil. Dr. Guhl a berlini Wissenschaftlicher Kunstverein f. évi jun. 15-ki gyűlésében Buda-pestről szólván, mondja: „Es fehlt hier weder an Reisenden, noch an kunstverständigen Einheimischen, zu denen ich ausser den Vorstehern des Museums, vornehmlich den Ober-Physikus Dr. Tormay rechne.“ Ez ismét egy elismerést igénylő új adat derék Tormaynk tevékenységére nézve. Szerk.

ves készséggel fogadta, meg is ígérte, hogy e kézzel fogható szükségén egy pár nap alatt segitend.

Az ajnácskői fürdőt én hatásából már néhány év óta ismervén, e hóban csupán ennek megsejtelése végett utaztam oda. — A helyiség ásványvizével engemet valóban meglepett, és teljes meggyőződés az, hogy e fürdőnek nagy jövődjé van már magában is, és ha még idővel savó és szőlőgyógható köttetik vele össze, mire vidéke igen alkalmas, akkor június hótól october közepéig vendégekre bizvást számíthat.

Hogy pedig mind ez minél hamarabb megtörténhessék, különösen Gömör, Borsod, Heves, Nógrád, Szabolcs megyék, tőlök messze esvén Balaton-Füred és Szliács, — forrón ohajthatják; én pedig a szenvedő emberiség érdekében kérve kérem fel a tulajdonos báró urat, hogy kövessen el mindent oly karba helyezni az ajnácskői fürdőt, hogy minél hamarabb legyen alkalma arról meggyőződni, miszerint az ajnácskői fürdőben saját részére nagy kincset, a

méltánylatát nem találta — s hol lehetne ezen gyóghatócél szerűbb helye s jövője mint Hegy-alján, hol a világhírű Tokaji szőlő tenyészik; annál inkább köszönettel kell fogadnunk az ottani földes urnak Szirmay Ödönnek ezen intézkedését, hogy az emberiség javára a világhírű Tokajban a szőlőgyógható létesítését fogantatította. — Végre még néhány szót az ottani földtani viszonyokról s az ásatag virány (flora fossilis) viszonyairól. Az erdőbényei hegyeknek külső alakja azoknak kupidoma is már sejdíti az egykori vulkanicus működést bennök. A hegyek alakító részei mind a trachyt képlethez tartoznak; találatnak azonban sok s z e p opál, obsidián s a perlit sokféle fajai.

Az Erdőbényén található ásatag virány (flora fossilis) szinte már Europa-hírű s alig van nálunk nagyobb növénygyűjtemény, hol erdőbényei benyomatok nem találkoznak, ezeket Kubinyi Ferenc és Kovács Gyula a város délkeleti oldalán fekvő Barnamáj hegyoldalán földtérkézték föl; ezeket Kovács Gyula a magyarhoni földtani társulat munkálatai első füzetében természetesen leírta s lerajzolta. Ezen gyönyörű lenyomatokon könnyű megismerni növények, levelek, hangyák, halak, halpikkelyek s csigák mintáját.

Ezután az orvos-egyletnek jelenlevő tagjai közt az erdőbényei fürdőnek Dr. Gross Lipót ottani fürdőorvos által írt monographiája osztatott ki. Üggyársainkat, kiket e fürdő közelebről érdekel, ezen monographiára figyelmeztetjük, melyben nemcsak a fürdő, hanem a vele kapcsolatban levő savó- és szőlő-gyógható szakavatott tollal van tárgyalva. — A jelenlevő tagoknak Kovács Gyula ur, munkás természetbúvárunk az erdőbényei ásványfajokat s ásatagokat szép példányok- s rajzokban mutatta be. Az erdőbényei ásványvíz meg a savó- és szőlő-gyógható előnyeiről értekeztek még az orvosegyleti elnök Dr. Wagner egyetemi tanár, és Dr. Kovács E. közkórházi főorvos urak, mindketten egy érteményben odanyilatkozván, hogy az erdőbényei ásványvíz valamint vegyi alkatrészeire, úgy gyógherejére nézve is hasonló a timsós parádi — ajnácskői-, sárisápi-, mogorósi-, borostyánkői-, zoványi-, felső-vissói-, rónyai, s a minap fölföldözött gyöngyösi ásványvizeinkhez *), s e tekintetben hazánkban az erdőbényei víz nem egyedül ugyan a maga nemében, de külföldön, nevezetesen Német- és Franciaországban a vasas tim-

*) Hasonló ásványvizet tud közöl Arad vmegyében a Borosjenő és Pankota közt fekvő Mokrahegy aljában; e víz ize fanyar, összehúzó, minőleges vegykémlelénél nagy mennyiségű vas tartalmat árul el (tanninoldat által világos kékes feketévé válik), pezseg; a kut tisztítására küldött munkások ketteje állítólag a kifejűt légtartal (szénsav) öletett meg. E forrás n. A t z é l S á n d o r n é n a k birtoka; jelenleg elhagyott állapotban hever. Cél szerű volna e forrás vizet is minél előbb minő- és mennyiségű vegybontás alá venni, hogy annak értéke és haszna meghatározathassék. P.

szenvedő emberiség érdekében pedig első rendű gyóghatóvizet bír. *) —

*) A „Pesti Napló“ f. évi 138. számában a következő sorokat olvassuk: „A Keszthelyen fölföldözött természetes hévízforráson fürdőt szándékoznak építeni. E víz gyógherejét még nem ismerjük. Bármilyen csodáhatása legyen is, orvosaink legnagyobb része mégis a külföldi fürdőkre küldendia a betegeket, mert meg kell vallanunk, hogy a külföldi fürdők orvosságai jobban ismerik, mint a hazaiakat. A görvélyeseket mind Hallba küldik, s nem ismerik vagy nem akarják ismerni Lippiket (Slavoniában), melynek jódtartalmu meleg forrása tán egész Európában páratlan.“ Ezen vád kevesbé terheli orvosainkat, mint fürdőink tulajdonosait. Hol tudunkra gyóghatóvizeinknél a vendégek számára alkalmas helyiségek is léteznek, oda betegek is csoportosulnak azon arányban, mennyiben szükségleteiket ott kielégítettnek tudják, látják. Nincsenek-e betegek Balaton-Füreden, Parádon, Mehádián, Szliácsan? Az orvos addig, míg valamely gyóghatóviz oly elhagyott állapotban hever, mint nálunk a ranki, tarcsai, cigéltai, s a jelen borsodi levelünkben közölt ajnácskői, s számtalan egyebek, addig a legjobb szándék mellett is kénytelen az illető gyóghatóvizet tudomásul venni. Szerk.

sós vizek gyéren mutatkoznak, Erdőbénye pedig a külföldiekre nézve annál vonzóbb leendő, minthogy ez egészséges vidékén, szép táján és vasas timsós vizén kívül bir szikós vizzel is (reményforrás), s a gyógyintézetével, (mely eddig tudomásunkra egyedül Balaton-Füreden létezett), sőt szőlőgyógymóddal, mely nálunk legelső, s melyet jobb helyen nem is lehetett választani, mint épen Erdőbényén a világhírű Tokaj közelében. Hányszor esik meg, hogy egy ugyanazon család tagjai különböző gyógymódra vannak utalva orvosaik által, s mennyi előny az valamely gyógyintézményre, ha ugyan ott együtt élvezhetik orvosi javallat szerint a különböző gyógyhatányokat. Az erdőbényei vasas tim-víz jó sikerrel használtatik a szervezet egyes részeinek petyhüdségében (laxitas), vér- és fehérfolyásban, idegbajokban stb. A szőlőgyógymód, ámbár sehol sem kezeltethetik (Spanyol- és déli Franciaországot kivéve) oly sikeresen, mint épen nálunk, eddigelé nem volt hazánkban méltányolva, noha tapasztalásból tudjuk, hogy alhasi bántalmakban nem minden egyénnél, s ugyanannál is nem mindenkor használtathatnak a csehországi fürdővizek (Karlsbad, Marienbad) holott a szőlőgyógymód még ekkor is szép eredményhez vezethet. A szőlőnek gyógyhasználása szeliden mozditja elő a tenyészetet; néhány szőlőfürt oldólag hat zsigereinkre fájdalom és gyöngítés nélkül; a hasmirigyek duzzadságát és daganatait osztatja; óvszer a rásztkór (hypochondria) ellen stb. Külföldön huzamos idő óta használatban vannak efféle szőlőgyógymódok, így p. Schweizban mintegy kétszáz szőlőgyógyintézmény létezik; így Meranban (Tyrol), Savoyában, rajnamelléken, Németország több vidékein nevezetesen Bécs környékén; ezen vidékek szőlőfürtjei jó bort adnak ugyan, de savanydad szőlőjük koránsem ér föl a mienkkel, úgy, hogy a ki egyszer a mézédés magyar szőlőt megízlelte, az, rajta állván a válogatás, nem jó kedvvel fog nyulni a külföldihez; ezen előny az, a mi nálunk a szőlőgyógymódnak szebb jövőt ígér, mint minőnek a külföldi szőlőgyógyintézmények nem örvendenek. Tályán eddig ilyen gyógyintézkedés nem volt, és mégis e helyen gyógycélből évenként több főbbrangu lengyel és orosz gyűlt össze.

Végre említve lön, hogy az erdőbényei gyógyintézkedéseket minden előnyeivel tudatni kell a külfölddel is (Német-, Francia-, Angol-, Lengyel- és Oroszországgal), e közlétevé fogatosítására Wagner elnök ur egy bizottmányt nevezett ki a következő tagokból állót; ddr. Kovács Endre, — Kovács Gyula, — Rózsay, — Pollák, — Verebely, — Batizfalvi és Poor urakat, mely választmány vezetőjeül egyetünk érdeműs elnöke kéretett föl. P.

A bécsi cs. kir. orvos-egylet.

A bécsi cs. kir. orvos-egyletnek balneologiai választmánya Oppolzer és Sigmund tanárok elnöklete alatt 1858. tartott üléseiben a többek közt szóba hozta a) van-e az égvényes — különösen a karlsbadi gyógyvizeknek hatása az epekövekre, b) minő kórisme és gyógytani viszonyban állnak az ásványvizek a bujakór irányában? tartós vitatkozás után az elsőre nézve abban egyeztek meg a választmányi tagok, hogy Karlsbad csakugyan bir gyógygyerővel az epeköbajokban; de vajjon miképen hat e víz, fölolvastja-e a létező epeköveket vagy megakadályozza az új epekövek termődését, nem bizonyos. — A második kérdésre felelve lön, hogy nem ismerünk eddig határozott bujasenyves alakot, mely egyedüli ásványvíz használata által gyógyított volna meg; hanem célszerű beszerelés után a bujasenyv maradványa — s utóbajainak elhárítására jótékonyan használtatnak a kénes meg égvényes hévizek, úgy azok is, melyek jodot vagy bromot tartalmaznak; — számos észleletből tudjuk, hogy a nyilvános bujasenyvnek tünetei nagyobbodnak, — a bujasenyv kétes és rejlő alakjai pedig nyílt jelekkel mutatkoznak a kénes és hévizek használata által. Sós vagy vasas vizek károsan hatnak az általános bujasenyvre; a hidegvíz gyógymód nem gyógyítja meg a bujasenyvet, sőt ennek je-

leit nyilvánosbakká teszi. (Zeits. der k. k. Gesell. d. Aerzte zu Wien, 1858. Nro 27. 27.) P.

LAPSZEMELVÉNYEK.

A halvsavas haméleg (chloras potassae) mint a higany általi szájlób (stomatitis mercurialis) ellen- s óvgyógyszere.

A francia s angol orvosi lapok ezen már elavult s most ismét a mindennapi orvosi gyakorlat terén illő méltánylatra vergődött szer alkalmazása s a véle történt kísérletek történelmével újabb időben sokat foglalatostkodtak. Ki ezen a szakértő közönség elébe tárt adatokat figyelemmel kísérte, azon nézetben állapodhatott meg, miszerint e szer, habár nem felel meg mindazon vérmes reményeknek, melyekkel annak első fölkarolói önmagokat s az orvosi világot kecsgetetik — mégis elvitázhatlan marad e szernek haszna egyes esetekben, s külön vált javallatoknál fogva nem fog a fölvetett szerek sorából kiküszöbölthetni.

A higanyáltali szájlób (stomatitis mercurialis) azon bántalmak egyike, mely ellen a halvsavas haméleg (chloras potassae) hathatósan valósult. — A legujabb tapasztalatok eredménye szerint e szer nem csak a higany adagolásának félbenhagyása után segíti elő a higanytőli szájbántalmak gyors gyógyulását, de véle együtt egyszerre nyújtva óvszer gyanánt is hat. Ezen, gyakorlati kóresetekre alapított nézetet már ez előtt másfél évvel Record s tanítványa Fournier fejték ki s legujabban V. Laborde e tárgy felett kizárólagos kísérleteket tevé, egyszersmind a la Charité kórház különféle osztályaiban gyűjtött adatait közzé tette.

Kísérletének egyik sorozata azon higany által előidézett bántalmakra vonatkozik, melyek a higiblaesnak (protojoduret hydrarg.) vagy higanykenőcseseli bedörzsöléseknek másodiklagos bujakór elleni alkalmazását követték. Mind ezen esetekben a higany adagolása félbenhagyatván a halvsavas haméleg (chloras potassae) kizárólagosan alkalmaztatott részint (a nagyobb számmal) olvadékban bensőleg — részint pedig így s egyszersmind külsőleg alkalmazva mindannyiszor néhány nap alatt gyógyulást idézett elő.

A kór esetek egy másik sorozatában kísérlet-tevő a szer nemcsak gyógy- de óvszeri (prophylaitique) hatását is fejté ki. Ezeknél a már világosan föllépett szájlób (stomatitis) a higany szerelés folytatása dacára is a halvsavas haméleg (chloras potassae) első adagjaira kifejlődési fokán rögtön megállapodott; sőt a higany nagyított adagjai is a halvsavas haméleggel együtt nyújtván sohasem idéztek elő pusztítást.

Laborde jutalomra érdemesített, terjedelmes s kimerítő közleményének veleje következő:

„A halvsavas haméleg (chlorate de potasse) higanyos szájlób elleni gyógyszer s ezen felül egyszersmind óvszer is. Ezen óvó (prophylactique) hatása lehetővé teszi a higiblaesnak (protojoduretum hydrarg.) naponkénti 3 — 4 szemernyi (15 — 20 centigrammes), egy és két hónapig állandó adagoltatását a nélkül, hogy a szájlüregben a higany mérgezésnek legkisebb tüneténye jelendkeznék. Hogy ezen sikert érdemül csak is ezen szernek tulajdonthatni, kiviláglik azon körülményből, — hogy annak félbenhagyatását rögtön a higanybántalom tünetényeinek újlagos kifejlődése követi.

A kifejlett szájlóbnak gyógyulási ideje a baj fokához képest különbözik. Középszerű foknál soha négy napon tul, nagy mértékben elhatalmazott esetben 11 napig is tartott. — Majd nem kivétel nélkül minden esetben már második s harmad nap közt jelenkeztek e szer jótékony hatásának csilhatlan tünetényei. E tünetények Laborde szerint következőkben nyilvánulnak: 1-szor a fájdalom enyhülte s megszüntében; 2-szor a nyálfolys apadásában s az áll alatti s fültő mirigyek daganatának (ha jelen volt) kisebbülésében; 3-szor a sápadt és dagadt inyhás lohadásában s egyszersmind rendes szinezete visszatértében; végtére eltűntében a kifekélyesedésnek —

hahogy ez nem már a szájlob (stomatitis) föllépte előtt létezett, mely utóbbi esetben a bensőleg vett halvsavas haméleg sikertelen.

Közép foku bántalmaknál 2—5 scrup. elégséges vala. Az adag öregbítése nem látszott feltűnő befolyással lenni a gyógyulás siettetésére. Adaglása többnyire bensőleg még pedig ital alakban (potion), ritkán történt egyszerű olvadékban s főzetben. Hűsítő italba (julep) kevertetése előnyt látszik érdemelni. — Szájöblítő gyanánt alkalmazva is hathatósan bizonyult, de csak tisztán helybeli bántalmak, ugymint az iny-dag s kifehélyesedés ellen.

Míg e szerint a halvsavas haméleg mint a higanyból származó bántalmak ellenszere ily kitűnőleg hatna, azon kérdés támadt — vajjon nem közönösíti s nem gátolja e meg egy szersmind a higany üdvös élettani hatását. E kérdésre Ricord hasonlítólágy-egybevető kísérletei felelének kedvezőleg. Ugyanazonos kifejlődésű s hasonló foku kórosatok egyik része halvsavas haméleg nélkül, a másik ennek kíséretében higany általi szerelés alá vétetvén, ezen óvszert a higany készítmények üdvös gyógyhatása irányában nemlegesnek eredményezék, tehát a halvsavas hamélegnek belsőképi használása semmit sem von le az ugyanakkor adagolt higanykészítmény gyógyhatásából. (Gazette des hôpitaux.) L.

Mireny (Arsenik) vittánc ellen.

Dr. Rice amerikai orvos azt állítja, hogy utóbbi időben a vittánc nehéz és makacs eseteiben kitűnő sikerét tapasztalja a mirenynek, míg a gyógyulási siker határideje csak két — s hat hétig terjed. Azt mondja: nem hiszek sajátszerekben (specificum), de hiszem, hogy a mireny ép oly biztos szere a vittáncnak mint chinin a váltóláznak. A szer adaglását ügyelettel s éber óvatossággal kell megvigyázni — s akkor alkalmazása üdvös s nem ártalmas. Ő a Fowlerféle olvadékot adja egyéb az illető esethez alkalmazott segédszerek kíséretében. (Boston Journal 1858. p. 78.) L.

Legsavas ezüstóleg (nitras argenti) végbél-kukacok (Ascaris vermicularis) ellen.

Dr. Schultze férgek ellen, melyek néha nagy számmal tenyésznek a végbélben, allöveteket használ pokolkő olvadékkal (20—15 szemer 4 obon vizre) két-három csőre legföljebb elegendő a tökélyes gyógyulás eszközésére. Az első allövet rendesen hamar megy el, s vele eleven és halott férgek; a második allövet 6—24 óráig is benn marad s vele az elhalt férgek tömege ürített ki. (Deutsche Klinik.) M.

Bischoff legujabban egy Münchenben halálra ítélt teljesen egészséges testű gonosztevőnek vér-mennyiségét Welker módszere nyomán határozta meg, s kisült, hogy a lefejezettnek összes vére 9 3/4 fontot nyom, mely vérmennyiség az egész élő test súlyának 1/14 részét teszi. — B. már előbb is tett hasonló kísérleteket, melyeknek összhangzó eredménye az, hogy egy 125—130 fontnyi ember fejvesztés alkalmával 7—7 1/4 font vért veszít, mintegy 2 1/2 fontnyi a testben maradván vissza. (Zeitschr. für wissenschaftl. Zoologie, IX. kötet, 65. lap.) P.

A nyálban előjövő tekecs (Speichelkörperchen) a nyelv-alatti nyálmirigyek termékei. Ha szájunkat vízzel kiöblítvén, jóízű eledelket képzelünk magunknak, a fültömrigy ez által nagyobb tevékenységre izgattatik, s tiszta, nyáltekecs nélküli folyadék gyűl szájunkban össze; ellenben ha a szájür alapját szopjuk, vagy azt nyelvünk hegyével megnyomjuk, onnan egy csöpp nyomódik elő, mely telve van tömérdek nyáltekeccsel. (Donders, Moleschott's Untersuch. II. k. 100. l.) P.

Heti kimutatás a pestvárosi közkórházban 1858-iki Julius 8—14-kig ápolt betegekről.

		Felvéte.			Elboos.			Meghalt.			Visszamaradt				
		Beteg			Beteg			Beteg			Beteg			szülők	gyermek
		férf.	nők.	Összeg	férf.	nők.	Összeg	férf.	nők.	Összeg	férf.	nők.	Összeg		
Julius	8-kán	8	11	19	2	3	5	1	—	1	226	232	458	1	1
"	9-kén.	2	6	8	5	2	7	2	2	4	222	232	454	2	2
"	10-kén	10	6	16	14	14	28	—	—	—	218	224	442	2	2
"	11-kén	7	2	9	7	3	10	1	—	1	216	224	440	2	2
"	12-kén.	8	12	20	7	9	16	2	2	4	216	223	439	3	3
"	13-kán.	12	6	18	7	3	10	2	—	2	221	225	446	3	2
"	14-kén	4	8	12	10	5	15	2	—	2	213	226	439	3	2

Csorváz és epés, meg kevés csúzláz és váltóláz, valamint különféle lobok kisebb-nagyobb mennyiségben fordultak elő, és mind annyit sikeresen lehetett gyógyítani, de az idült bajok többnyire még mostis halállal végződtek.

Vegyesek.

Pest, jul. 17. Dr. Schwartz Ferenc a budai magán öröklődés tulajdonosa és igazgatója egy 17 ivre terjedő munkát bocsátott közre a következő címmel: „A lelki betegségek általános kór- és gyógytana törvényszéki lektannal stb. Ára 2 pfrt. Belbelsőről később fogunk szólni.

— Dr. Sigmund bécsi egyetemi tanár Izabella kir. spanyol rendjével tiszteltetett meg. (Zeitschr. f. N. und H. in Ungarn.)

— A soproni közigazgatási kerületnek szembeteg-osztálya Dr. Kemény József — azelőtti országos szemorvosnak vezetése alatt, f. évi jun. 2-tól meg van nyitva. Ezen osztály 24 ágyat foglal magában. (Z. f. N. u. H.)

— Dr. Brücke bécsi egyetemi élettannak évi járulékát még egyszer annyira emelte föl a m. minisztérium, részint mivel Berlinbe hivatalát el nem fogadta, részint mivel a járvásmegelőző és rektorságra, mint protestans, számot nem tarthat. (W. Med. W.)

— A Marmaros-Szigethi cs. k. bányagazgatóság a területében fekvő Suliguli savanyu viz forrást 3—12 évre a legtöbbet igérőnek bérben akarja adni. E forrásból évenként legalább 800,000 ötem-szelyes palackot lehet megtölteni; az eddigi kincstári kezelés alatt 889 pftrnyi tiszta évi jövedelmet hozott, mit ügyes magánipar által tetemesen lehetne gyarapítani, annál inkább, minthogy közelében (Franzensthal) üveggyár van, s a forrástól négy mérföldnyire fekvő Felső-Vissóból könnyen lehetne a savanyu vizet fenyőfalpakon a Vissófolyón a Tiszára s tovább szállítani. A bérbeadási feltételeket megtudhatni Marmaros-Szigethen a bányagazgatóságnál, a kassai, szathmári, munkácsi és szolnoki financ-igazgatóságoknál; Pesten, Bécsben és Prágában a bányatermék-árulási (k. k. Bergwerksprodukten-Verschleiss) ügynökségeknél. Az írásbeli ajánlatokat f. évi aug. 30-kig kell a M.-Szigethi cs. k. bányagazgatósághoz beküldeni. (Zeitsch. der k. k. Ges. d. Aerzte zu Wien.)

— Halljuk, hogy gyöngyösi ügytársaink dicséretesen sürögnek tim-vasas ásványvizők körül, ennek gyógyértékét tapasztalás útján megállapítandók. Reméljük, hogy az eredményt velünk is tudatni fogják. Óhajtanók egyáltalában, hogy fürdőorvosaink, s mindazon ügytársaink, kiknek működési területükben gyógycélra alkalmas ásványvíz létezik, tudatnak velünk s általunk az országgal ásványvizők s fürdőjükhöz állapotát, az ezek körül tett újabb célszerű intézkedéseket, vizők vegytartására, gyógyhatására, s a vendégfogadásra stb. nézve, mert ezen viszonti közlések nélkül csakugyan peregrinálni Izraelben maradunk. Az ásványvizet külföldiek nem a sajátjokat fitymáló helybeli lakosok, hanem a vidéki betegek emelik. Taval Karlsbadban a véletlen egy odavalló benszülött családhoz vezetett, a család öt tagja közt kettő máj- és lépdeganatanban szenvedett szív-és tüdőbaj nélkül; még egyik sem ivott egy kortyot sem abból a saját lakától alig 100 lépésnyire eső forrásból, melyért százmérföldről zarándokolnak oda a hasonló bajban sínlódók.

Dr. Boros harkányi fürdőorvos urat kérjük, sziveskedjék egy példányát hozzánk küldeni fürdői monográfiájából. Aequum et iustum. Még célszerűbb volna illetlen az orvosi közönséget inkább illető röpiratokból 600 példánnyal többet nyomtatni, s az „OHL“-hoz mellékletül küldeni az előfizetők számára.

Gyakori fölszólítások következtében az „Orvosi Hetilap“ tavali folyamának hiányzó számait újra nyomtatjuk, s nyolc nap múlva „Orvosi hetilapunk“ tavali teljes számu példányaival is kedveskedhetünk t. c. előfizetőinknek.

F. évi teljes számu példányokkal szinte szolgálgathatunk.

„Az „OHL“-kiadója.“

Előzetési ára: helyben félév 4 fr. egész év 8 fr.
 vidéken félév 4 fr. 30 kr. egész év 9 fr. pp. A lapot illető
 közlemények és fizetvények bérmentesen küldendők.

Megjelenik minden Vasárnap.
 Megrendelhetni minden cs. kir. posta-hivatalnál, a szer-
 kesztőnél újtér 10-dik szám, és a kiadónál Dorottya-
 utca 12-dik szám.

ORVOSI HETILAP.

Honi és külföldi gyógyászat és kórbuvarlat közlönye.

Dr. Markusovszky L.

Tulajdonos és felelős szerkesztő.

Müller Emil,

kiadó-könyvnyomdász.

Másodévi folyam.

Tartalom: Adalék a fej-vérdag megismeréséhez és orvoslásához. Dr. Bókai János a pesti gyermekkorház igazgató főorvosától. — Skoda bécsi tanár belgyógyászati kórodája. Agyvérzés. (vége.) Közli Fürst Lajos. — Orvosi magángyakorlat. Kulcsont-törés tizenhat hónapos kisednél. Dr. Pisztorytól. — Könyvészet. — Kivonat Pestvárosi igazgató főorvosának 1858. júniushavi meteorológiai és egészségügyi hivatalos jelentéséből. — Közkórházi heti kimutatás. — Vegyesek. — Pályázat.

Tárca. A délkeleti vaspálya betegápolódnak működéséről, Dr. Verebély.

ADALÉK A FEJ-VÉRDAG (kephalhaematoma) megismeréséhez és orvoslásához.

Dr. Bókai János a pesti gyermekkorház igazgató főorvosától.

Folyó évi március 3-kán a pesti gyermekkorházban, nyilvános orvosi rendelések alkalmával, egy 3 hetes újszülött mutattatott be, kinek fején születése óta kettős dagot lehetett észlelni, mely különös idoma által anyjában aggodalmat, a rokonnokban pedig nagy csudálkozást gerjesztett. Első megtekintésre ama dag valóban neveltető hatást gyakorolt a nézőre, akaratlanul is emlékeztetvén ötlet azon — hölgyeinknél most oly általánosan divatozó hajékre, mely a hajak középső választékától kezdve kétoldalt a homlok fölött, a halánték és a fül felé irányzott, s szőr- vagy pamut-hengerre felgöngyölített hajtekercsből áll; mert a kisedd homloka fölött két hengeridomu dagot mutatott, mely a koponyának mellhátsó közép vonalától a két halánték felé terjedett és ama leirt hajékhoz egészen hasonlított.

Fölhasználok az alkalmat, hogy ezen arányzatos (symmetricus) dagot e lapok t. olvasóival leírásban meg-

ismertethessem; nem csak azért, mivel az, főleg ily alakban, a ritkán előforduló esetek közé tartozik: hanem leginkább, mivel arányzatos idománál fogva előlegesen is könnyebben sikerülend keletkezését és mivoltát megfejtetni és megérteni. Ezen kóros állapot tárgyilagossá tüneményeinek elősorolásából azon törvények is ki fognak derülni s tulajdonképen igazoltatni, melyeket eddig és pedig igen rövid idő óta, a táj- és kórbuvarlatból ismerünk.

Az ép, erős alkatu, először szülő, fiatal anya — saját vallomása szerint — 18 óráig vajudott, s szülése, ámbátor nehéz, de rendes fejszülés vala. Azon a szülés után újszülöttjének fején mindkét oldalt egy félszilva nagyságu puha dag találtatott, melyet azonban csak harmad napra kezdtek nagyobb figyelemmel kísérni, mikor teriméje mindinkább növekedni látszott. Orvosiilag csak később egy külvárosi sebész által szereltetett, ki Arnica-léloldattal (tinctura arnicae) borogatásokat rendelt. A baj nem engedvén, az anya harmadik hétben a gyermekkorházba folyamodott, s akkor a különben ép alkatu, erősen kifejlődött újszülöttön következő helybeli kóros állapotot találtunk:

TÁRCA.

A délkeleti vaspálya betegápolódnak részbeni működéséről f. évi april 24. a budapesti orvos-egylet rendes gyűlésén értekezett.

Dr. Verebély.

Talán nem lesz érdektelen a t. tagokat oly betegápoló-intézettel megismertetni, mely egy részről az orvostól kórodai pontosságot és takarékoságot kíván, más felől pedig az orvos a magángyakorlat minden nehézségeivel, a szegénységet általánosan hozzátevén, küzdeni kénytelen. — Ezen intézet belszervezése, mely most is zsinormértékül szolgál, abban az időben kezdődött, midőn ezen vaspálya a kormány tulajdona volt és röviden abban áll: hogy minden a szolgálatban levő egyén, a tisztviselőket kivéve, köteles ennek tagja lenni és minden kapott forintról 1 kr. p. hátrahagyni az intézet javára; mely intézeti összegből orvossal, orvossággal és ápoló-díjjal bizonyos ideig ellátatik. — Most minekutána a tulajdonos társaságnak összes vaspálya betegápolódnai Bécsben összepontositva vannak, ezen nagyobb szerű intézet ujonnan kidolgozott rendszabályait, a mostani társaság igazgatóságá-

tul várjuk. — Hogy most, minekutána a középponti vagy délkeleti vaspálya mindig terjed, hány orvossal ellátva legyen, nem tudom, körülbelül minden 4—5 mérföldre jut egy, itt Pesten ketten vagyunk, egyik úgy nevezett vaspálya udvar, a másik a gyár- és fűtő házak orvosa. — Minthogy egyik orvos a másikkal semmi összeköttetésben nincsen, csak csekély személyemről szolandok, ki a műgyár és fűtőházakból eredő betegekkel, ámbátor nem kivételesen 4 évig foglalatoskodom, de csak 3 évi tapasztalatokról ezennel szolandok, tudniillik 1855. jan. 1-től egész 1857. dec. utolsó napjáig.

1855. évben általam felvétetett 1021 beteg; ezekből meghalt 22, — 1856. felv. 700; meghalt 10, — 1857. felv. 900, meghalt 11, — összesen a 3 évben felvétetett 2621, ezekből fölgögyült 2541; meghalt 43; 1858-ban gyógyításban maradt 37; ezen összegből mind a 3 év alatt a pestvárosi köz-kórházba küldetett 158; ezekből kigyógyult 119, meghalt 32, hátra maradt 7; ezeket levonván az egész összegből, a hátramaradt részt, tudniillik 2463, magam orvosoltam, ezekből meghalt 11, hátra maradt 27, a többi felüdült.

Rendén volna az arányt ezennel százalék formába előállítani, mely az egészségesek és betegek közt előfordul; de minthogy az egészségesek meghatározott száma nem ömmeretes, és pedig azért, mert mindig ingadoz, másodsor ámbá-

A fej mindkét oldalán, a falcsontoknak megfelelő tájon egy körülírt, hosszukás, domboru fölszinű, széles alapu, majdnem vese idomu, mintegy 4" hosszú, 2" széles, és 1" magas, puha, hullámzó, nem fájdalmas dagot látunk, melyen a feszült, de mégis ráncba szedhetett fejbőr szín- és hajnövetre nézve változást nem mutat, az ujjali benyomásnak nyomait nem láthatni. Ezen dagok a falcsontok közepe táján legmagasabbak, innen körszélők (periphéria) felé mindinkább apadnak, míg a falcsontok széleinek megfelelő vonalban egy keményes tapintatu, 3" széles, a dag központja felé 1" vastagságig emelkedő, körszélén pedig a falcsont széleiben elenyésző gyűrűbe mennek át. E szerint mindkét dag határait a falcsontok varrányai, ezeken belül pedig az említett csontgyűrű képezik; s ennél fogva, minthogy a nyilvarrány (sutura sagittalis) által is egymástól elválva vannak: két külön álló s így együtt nem hullámzó, de egyenlő s egészen arányzatos dagot képeznek. A dagot övedző csontgyűrűn belül, mélyedés látszik lenni a csontban, mintha csontanyag vesztesség volna jelen; de szigorubb ujjali puhatolásnál a falcsontok egész kiterjedésükben sérületleneknek találtnak. Az egész dag fölszínére alkalmazott nyomás, annak kisebbitését épen nem eszközli s ideges tünetényeket sem idéz elő.

Taglaljuk már most ezen tárgyilagoss körjeleket, s lássuk, milyen kóros állapotnak köszönik ezen dagok eredeteket; — először is, hogyan magyarázhatni, hogy ezen két dagnak egészen arányzatos külső idoma van? — Szigorú puhatolásnál találjuk, hogy mind a két dag határa a falcsontok határaival azonos és pedig nemcsak akoszorú-, a nyakszirt- és halántékfali-varrányban (sutura coronalis, lambdoidea, temporo-parietalis), hanem a nyilvarrány hosszában is: így tehát a két dag alapját csak a falcsontok képezhetik.

Puha, hullámzó mivoltát e dagnak, híg bennékének kell tulajdonítani. Tekintetbe véve tájbonctanilag a rétegeket, ezt a fejbőrben nem kereshetjük, mivel ebben sem szín-, sem hajnövetre, sem más tulajdonára nézve rendelkezést nem találunk. A fejbőr meg a fejbőnye (galea aponeurotica) közti sejtszövetben szintén nem fészkelhet a dag; mert akkor sem a fejbőrt ily könnyen ráncba nem

szedhetnők, sem a varrányokban korlátot nem lelne a két dag, s így nem is különböztetnék el egymástól a nyilvarrányban; de nem is találtnék bonctani ok arányzatos idomának s azonos mivoltának megfejtésére. Ha azonban mégis e helyen két egymáshoz hasonló dag előfordulna, ezen hasonlatosság csak egyes, de nem minden körjelre vonatkoznék; úgy, hogy talán helyök és külső idomukra nézve némileg arányzatosak, de egész mivoltukra nézve korántsem azonosak (identicus) lehetnének. Fészket tehát mélyebben, a fejbőnye alatt kell keresnünk; de itt a dag tovább terjedésére ugyan azon kedvező bonctani viszonyok léteznek, mint a fejbőnye fölött; sőt — ha a fejbőnyének a csonthártyávali lazább összeköttetését tekintetbe vesszük — még kedvezőbbek, sem hogy a híg bennékü dag a laza sejtszövetben csak a csontok határáig, s nem tovább is terjedne, a mint azt számtalanszor tályogoknál tapasztalhatni, melyek itt a genysütyedésnek annyira kedvezők s a gyógykezelésnek oly ellentállók.

Ha tehát az eddig elősorolt rétegekben, bonctani viszonyaiknál fogva ezen híg bennékü dagok nem fészkelhetnek, marad még tekintetbe vétetendő a csonthártya (pericranium) és a falcsont küllemeze közti réteg. A bonctanból tudjuk, hogy a csonthártya a varányokban igen szoros összeköttetésben áll a koponyacsontokkal. A csonthártyának ezen szorosabb odatapadása ered a csonthártya inas szálcáinak a varányok választékaiba hatolásából; s így a csonthártya e bonctani helyzeténél fogva, alapos okunk van állítani, hogy a szóban lévő dagok fészke a csonthártya és a falcsontok küllemeze közti rétegben rejlik; így aztán megmagyarázhatjuk magunknak a két dag arányzatos idomát s azonos mivoltát.

Más kérdés támad most a híg bennék minősége iránt. Hogy azt pontosan meghatározhassuk, szem előtt kell tartanunk a körjelek összegét, nem különben a dag keletkezését és fejlődését, s akkor kiviláglik, hogy mindkét dag azonnal a szülés után keletkezett s első napokban mindinkább növekedett; azonban hiányoztak akkor s nem észleltettek azóta helybeli lobos tünetények, melyek jelenlétéből tályog képződésres genyes bennékre következtetni lehetne. Savós gyülemet a koponya kültakaróiban

tor hatásköröm körülbelül meg van határozva, és ketten lévén Pesten, ez vagy amaz beteg majd egyik vagy másik orvoshoz fordult; annyi mindazonáltal bizonyos, hogy a betegek száma szörnyű nagy volt, mert körülbelül 900—1000 egyént lehet fölteni, melyekből ezen betegek száma összegyűlt. Ha tehát az elősorolt számokból akarnánk következtetést huzni a közegészségi állapotra, nagyon csalódnánk, mert ezen sűrű megbetegedésnek oka rejlik a helybeli az az a nehéz foglalkozásaikkal összekapcsolt körülményekben, innen világosan kiteszik, mily nagy csalogódások történhetnek, ha csupa odavetett számokból valami következtetést huzni akarnánk. 1855. év legtöbb beteget számlál, mert ebben uralkodott a hányzékélés (Cholera). 1856. legkevesebbet, mert ebben semmi közbenjáró járvány nem mutatkozott; 1857. a betegek száma szaporodott, a hozzájáruló sziket (Influenza) miatt, egészben véve mindnyájunk tudomására hivatkozva, azt merem állítani, hogy ámbátor betegek száma nagy, még is mind a 3 évet az egészsegebb évek közé sorozandom, különösen az 1856. évet. — Előbb még a tapasztalt kórokat elősorolnám, nem lesz felesleg röviden azon körülményeket emlegetni, melyek közt betegek éltek és élnek, ezen egyének majd nem csupa férfi, egynehány nőt kivéve, 20—50 év közt ingadoznak, van egynehány fiatalabb és öregebb; nem szűkölködnek ugyan, de cse-

kély kényelemmel élnek, lakásuk többnyire szűk, de ezen körülmény kevesebbet nyom a megbetegedésre, mint a gyógyításra, mert csak hálai és enni szoktak otthon, foglalkozásuk majd nem szünet nélküli, némelyek csupán éjjel, sokszor az ünnepeket se kivéve, foglalkozásuk mint műgyárosoknak, fűtőknek stb. nehéz, és minden állapotban veszély teljes, innét a roppant sok sértés; ki vannak téve a lég minden viszontagságainak, a legnagyobb melegnek nyáron, a hidegnek télen, mert a szabadon is dolgoznak, hozzá járul a levegőben csüggő poralaku különféle anyagoknak léte, a gőz mely majd olajos majd vizes, a füst, mely lágy vagy keményfából és kőszénből ered, a savakkal és ólommal való foglalkozás stb. ezen körülmények gondolom elegendők, hogy az ember legjobb közegészségi állapot dacára is könnyen kóros lehet.

A kórokat illetőleg előre kell bocsátanom azon észrevételt, hogy ezek különféle módon összeszerkesztve a statisztikai adatokban fordulnak elő; az én célom elérésére, mely nem csupa statisztikai adatok bemutatása rendőrségi szempontból, hanem más; ezen kórokat szám- és csoportonként, hogyan három év alatt általam észleltettek, bemutatandom, különös tekintettel azokra, melyek számra nézve, és általános kórokozó bélyegről kitünők, nem említvén külön egyes kóralakokat, melyek csak ritkán fordultak elő és külön

szintén fel nem tehetni; mert bőr és bőr alatti vizenyőnél (oedema) a puha átlátszó dagon az ujjali benyomások megmaradnak, s a dag maga ritkán kisebb, hanem többnyire nagyobb nem körülírt területekre terjed; fejbőnye alatti sejtszövetben levő vizgyülemnél ugyan feszült, hullámzó, újjali benyomásnak nyomait nem mutató dagot találunk, hanem az többnyire a koponya boltozat nagy részére terjed s a varrányokban nem korlátoltatik; csont-hártya és falcsont közti savógyülem szükségképen ugyanazon tárgyilagossággal bír, mint a fenn leírt kóros állapot azonban keletkezése, fejlődése egészen más, többnyire betvegéből eredő idült csont-hártyalobnak kifolyása lévén. Minthogy a taglalt körülményekből a bennéknék genyes vagy savós minőségére következtetni nem lehet, lássuk — vajjon nem légtartalmú-e a dag? Erre vonatkozólag egyrészt elegendőnek vélem megemlíteni, hogy ily kórállapotban a ruganyosan feszült dag szercező (crepitans) volna, s fenn leírt nagy teriméje mellett a kontaktási hangnak élessé-változására is befolyást gyakorolna; más részt a légdag (emphysema) a koponya takarói közt általában a legkritikább esetek közé tartozik, s ha észlel-tetik, akkor vagy a nyakon, vagy a mellkason támadt légdagnak tovább terjedéséből ered (mint azt két ízben nagyobb gyermekeknél az intézetben tapasztaltam); vagy pedig helybeli okokból, úgymint: a homlokcsont homloköblének (sinus frontalis), a halantékcsontról csecsrésztől és sejtjeinek (pars mastoidea et cellula mast.) külső sérüléséből vagy üszkösödéséből, vagy végre — mint legújabbán Hyrtl tanár kimutató — a dobür (cavum tympani) és a csecsejteknél (cellulae mastoideae) önkéntes átlukasztásából fejlődik. Ezeknél fogva a két dag bennéket másnak nem tarthatjuk mint vér-gyülemnek, mely kóros állapot az ugynevezett fejevér-dagot képezi. (Kopfblutgeschwulst, Kephalaematoma, Thrombus neonatorum, Tumor capitis sanguineus, Tumor cranii sanguineus recens natorum, Ecchymoma capitis, Abscessus capitis sanguineus neonatorum).

Nem leendő főleg a más említett kóros változásokon kívül még azon kóros állapotokat is rövid említésre méltatni, melyek e tájon előfordulhatnak s fölcserélésre alkalmat adhatnak.

egyedi körülményeknek szülöttjei, vagy utóbajok, ezek összevetve csak számszerint fognak említetni; és így:

1) Különböző sebzések és sérvek 420; ezekről megjegyzendő, hogy mindenféle idomuak valának, leggyakrabban a zúzások stb.; különös, hogy köztük tiszta csonttörés és egyszerű ficamodás nem volt, gyógyításuk legegyszerűbb lévén, sem üszkösödési, sem más rossz indulatú hajlam nem tapasztalt.

2) Légzés-szervi bajok 394; itt feltűnő, hogy ezen szám alatt alig 19 tüdőlob észleltetett, a többi mind hurutos-hörglobok (Bronchitides catarrh.) valának mindenféle alakban csaknem tiszta lobosok (inflammationes genuinae) a mellhártyalobok, ugyan sokszor voltak jelen, de csak előbbiekkel vegyítve, vagy ha magánosan kerültek elő, csúszos természetűek valának és ide számítottak.

3) Gyomor és belek bántalmai 603, ide tartoznak, a csorvás epés lázak, a hurutos, epés hasmenések, és a hányászékelési járvány, mely 1855. évben 96 hasmenést és 13 hányászékelési esetet, 1856. évben pedig 4 hányászékelési esetet számlált; minden más emésztésszervi és tápanyaképzési (chylificatio) bajok, melyek ritkán fordultak elő, ide nem számítottak; itt megjegyzendő, hogy tiszta csorva úgy mint a hu-

Leggyakoribb ezek közt az újszülöttek fejdaga (Kopfgeschwulst der Neugeborenen, Vorkopf, Caput succedaneum), mely a szülés alatt képződik és vagy tisztán savós, vagy pedig kisebb nagyobb mennyiségű híg vagy aludt vérrel vegyes, a fejbőrbe és az alatta levő sejtszövetbe szűrődött ömlenyből áll, s a fejnek azon részén fejlődik, mely a gyermek születésekor előre nyomódik. Ezen dagot szintén mindjárt a születés után észlelhetni, de utána többé nem növekszik úgy mint a fejevér-dag. A fejdag kerekded, vagy kissé tojásdad idomu, téstás tapintatu, nem hullámzó, újjali benyomásnak nyomát megtartó, többé kevesbé vöröses színű, néha melegebb környékénél, körülírt határai nincsenek, a varrányokban nem korlátoltatik hanem több csontnak megfelelő tájakat is ellephet. — Ezen jellegző tulajdonok eléggé biztosítandják a kórismét a fejevér-dag és a fejdag közt. Azonban néha tapasztaltatik, hogy e két dag egyesülve is előfordul, hogy t. i. a fejbőr és sejtszövetébe történt savós beszüremkedéssel vagy vérömlenyvel, ugyan e tájon egyszersmind a csont-hártya és a koponyacsontok közé rakodott vérömleny párosul; ilyenkor a közös kórjelek taglalása szolgáló felvilágosításul e kettős kóros változás szigorú meghatározásában.

(Vége köv.)

SKODA TANÁR BELGY. KÓRODÁJA BÉCSBEN.

Agyvérzés v. véres guta, gutaütés (Hämorrhagia cerebri).

Közli Fürst Lajos.

(Vége.)

Kedvezőtlen tünet az, ha a légzés hideg kezd lenni, mert ez azt jelenti, hogy a vér a vérkeringési s légzési szervekben megaludni készül. A kilégzett légnak meghidegülését nem ritkán vehetni észre; a szív vérenek ilyenkor alacsonyabb hőmérsékűnek kell lennie és végre megaludnia. Megalvása a szivben hihetőleg sokkal későbbben történik mint a küllegen, a tüdőben azonban valószínűen épen nem, miután ez a kül-léggel jó érintkezésbe. Továbbá a vérnek megalvása nem mindenkor ugyanazon hőmérsékűnél jó elő, úgy látszik sok mel-

rutos gyomor és belek bántalmai ritkák valának, hanem majd nem általános epés jelleget viseltek.

4) Csúszos bajok 324, ezeknél a tiszta lobos jelleg hiányzott, sem a szivre való átrakodási hajlam nem tapasztaltatott.

5) Alhasi vérkeringési bajok (affectiones haemorrhoidales) 300, itt talán sokan fognak ezen ontológián megütközni, de hiába, a tapasztalás létüket bebizonyítja, ámbátor ezen bajok jövőben talán másképen fognak neveztetni és elrendeztetni, de addig ezen kóreszmére alapított gyógymód teljes és biztos sikere azt mutatja, hogy az eddig ugynevezett arany-eres bajok nem agyérmekek (chimaera), mind némelyek szeretik azokat nevezni; mi az által is megerősítették, minekutánna eddig egy tankönyv sem találtatik, mely ezen bajoknak más megnevezést adott volna, vagy más eszmét ezen bajok természetéről állított volna fel, mint a mely eddig zsinormértékül szolgált *).

*) Hogy aranyeres testbántalom csakugyan létezik, nem tagadjuk, de az koránsem oly gyakori — kivált kézmunkásoknál — mint általán a kórhatározatok nyilvánítják, az is igaz. Aranyeres jelekkel mutatkoznak a szív szervi bajai, tüdő-légdag, hörgtágulás, a tüdők gümös szemcsésedése stb. effélék. Aranyér ritkán fordul elő elsődlegesen haspöszga (plethora ab-

lég körülmény gyakorol hatást a vérmeghalására. Kétség kívül a küllég hévmérséke s a vér állapota, az edények alkata sok behatást gyakorol a vér megalvására. A vér, mely özönlésénél (Auströmen) 29—30° R. bír, meghűlésnél 26 R. foknál a megalvásnak nyilvános jeleit mutatja; 21 R. foknál tökéletesen megaludt.

A légzési mozgások meglássabbodnak az agynak vérömleny általi nyomtatása miatt, és pedig nagy foku eseteknél, ha a vérzés következtében öntudat-hiány áll be, a légzés a rendes alá süllyed. A légzésnek rendes száma nyugodt állapotban egészséges embernél 15—18 egy perc alatt; olykor agybántalmaknál a légzés szaporább lesz ugyan, de ez kedvezőtlen tünet s egy-jelentőségű az ér-ütés, szaporaságával, mely vagy új vérzést, vagy a bekövetkező halált jelenti előre. Ha a légzési mozgás szaporább lesz, úgy a mellkas veszt kitágulásában; azonban az érütés igen szapora voltánál az is történik, hogy mélyebb lesz a légzés, a mi csak neveli a veszélyt, mert ez a légzés nagyobb szükségét jelenti.

A belégzési mozgás annál nagyobb, minél nagyobb a betegnek kábultsága (sopor); hasonló behatása van a vérzésnek a kilégzésre is, s ez által gyakran valamint a rekesz-izom, úgy a légzési izmok is teljes működésbe hozatnak. Azonban egyes légzési izmok hűdése is jöhet elő, úgy, hogy a légzés egy oldalivá válik. A légzési mozgás továbbá a hörgők, légcső, gége s a lágy szájpad állapota — és a beteg helyzetétől is függ. Minden akadály, mely gátolja a levegőnek az előszámlált részekbe juthatását, nehezítendi a légzési mozgást, meglássítandja azt, vagy rendkívül gyorsítandja. A többi módosulások a légzési mozgás állapotától és a beteg helyzetétől függenek.

A légzési rendellenesség sokkal veszélyesebb a szívmozgás rendellenességénél, ámbár ez utóbbi a vérzéseknél általán nagyon hasonlít a légzési mozgásokhoz. A érütés könnyebb esetekben rendes szaporaságát megtartja, néha azonban a rendesnél lassabb. A szív tökéletesen összehúzódik, azalatt az ütér közönségesen tágul, e miatt az érütés nagyobbnak látszik. Ezelőtt agyi érütést (pulsus cephalicus) különböztettek meg, s alatta az agyvérzésnél s az agykér izzadmányánál előjövő érütést érték. De az agyvérzésnél más az érütés, mint az agykérizzadmányánál; az elsőnél az ütér tágul, az érütés nagyobb, rendes szaporaságú vagy lassabb. Az agykérizzadmányánál mindig lassabb, s az ütér soha sem tágul, s így az érütés soha sem nagyobb, hanem vagy közönséges nagyságú, vagy kisebb. A mi az

érütés nagyságát illeti, a régiebb orvosoktól egy gyanítvány (hypothese) állítottatott fel, melynek nyomán az érütés a vér összehúzódása és kitágulása (expansio) által nagyságát különféleképp változtatja; de tudjuk, hogy a vérnek kitágulása majdnem = 0. A vérnek légnevei sűrűdve léteznek benne s ily állapotban azoknak sincs nagyobb kitágulási képességök, mint a folyadékoknak. Ha azonban a vérkeringés szerkezetének alakát közelebbről tekintjük, úgy az érütés változatainak magyarázatához nem lesz szükségünk a fent említett gyanítványhoz (hypothesis) folyamodni s körjósati tekintetben keveset mondhatunk. — Hogy az érütés a szív összehúzódásaitól függ, ösmeretes dolog. Ez azonban különféleképp fog módosulni, a szívhus és billentyűk különféle szerkezeti változásai szerint, az ellenállás változásai szerint, melyet a hajszaledények a továbbmozduló vér ellenében gyakorolnak, úgy szinte az üterek falainak ruganyossága és összehúzódása szerint. Kicsiny és kemény érütés lázas bántalmak súlyosbodásánál vétezik észre a szív erőyes összehúzódása dacára, továbbá megcsontosult ütérnél. Föltűnően lassu az érütés mind az agyvérzésnél, mint az agykér átizzadásainál. Oly észrevehetően lassul az érütés, hogy felényire, de még ennél is alább száll. Minél inkább lassabb a szívmozgás, annál kedvezőtlenebb a beteg állapota, ha az érütés azonban szaporodik, ez új vérzésnek az agyban vagy az agyközéppálmányi ellágyulásának jele. Rendes érütési szaporaság vagy olyan, mely a rendeshez közel áll, a legkedvezőbb jelentőségű. Igen sok esetben az érütés állapota függ a szív összehúzódásától és viszont.

A ütér feszülése az ellentállás szerint igazodik; mely a vér továbbmozdításának ellenszegül. Az érütés nagysága vagyis kiterjedése függ az ütérbe foglalt vér mennyiségétől. — Az agyi vérzés a szívnek nagyobbodott tevékenysége által következik be, vagy a nélkül. Azon esetekben, hol a vérzés után erősbödött szívtevékenység van jelen, új vérzéstől kell félni. Ezen izgatottság előhozathatik a vérömleny környékén támadt lob következtében. A fej ütereinek tágulásainál, az arc duzzadásánál (turgescenz), a nyakvisszerek dagadásánál szinte új vérzésektől félhetni.

A vérzés és agylágyulás tüneteit nem könnyen választhatni el egymástól. Vörös, fehér és sárga ellágyulást különböztetnek meg. A lágyulás, mint táplálkozási zavar, szembe-tűnő izzadmány nélkül lép föl, de evvel együtt is léphet föl. A sárga szín a hozzá-vegyült genytről, — a vörös a vértekecséktől — a fehér az agy állomány savós átnedvesülésétől származik. Üszkös szétmállással nem igen azonosíthatni

6) Külbőr és sejtiszöveti baj 163 volt; ezek közt voltak több idült és heveny bőrbántalmak, melyek majdnem mindig valami meghatározható külbefolyásnak eredménye valának sok orbánc (erysipelas) és kelés (furunculus) mutatkozott, rüh alig, és az ifjú kort többnyire zaklató heveny ragályos bőrkütegek csak 2. kerültek elő, egy vörheny (scarlatina) és egy álhimlő (variolois).

7) Szembaj 96; ezek semmi más észrevételre alkalmat nem nyújtottak, csak hogy jó indulatuak valának és többnyire kül sértésekből eredtek.

8) Váltóláz 64; melyek közt ritkábban rendes váltólázak többnyire rejlő (larvata) különösen csúzos félfejfájás idomban fordultak elő; feltűnő az igen csekélyszám, úgy, hogy 1855. csak 13, 1856. év. 27. 1857. év. 24 eset jutott, innen látszik, mintha a tájgerj (malaria) uralkodása nagyban akadályozva lett volna, miért?

9) A többi hátra maradt és nem említett kórok száma teszen 257; melyeknek mivoltukat már fent érintettem. Vég-tére azon feltűnő tapasztalást közölni el nem mulaszthatom, hogy ezen tetemes betegek száma közt, alig észleltetett a

dominalis) alakjában, többnyire eredménye a hasi zsigerek vérkeringési vagy szervi bántalmainak. Ha pedig valakinek tetszik a mellbajok különféle fajából származó tüneteket szinte arany-érnek nevezni, miattunk ám tegye, de ne küldje aztán ilyen beteget Karlsbadba. Szerk.

hagymáz (typhus) mind a 3 évben, ezt csak azért hozom fel, mert azt a következtetést kell innen huznom, hogy a hagymáz ezen idő alatt járványosan nem uralkodott; jó volna tudni miért? talán a hagymáz kifejlése és terjesztése akadályozva vala, de mi által?

A mi a gyógymódot illeti, erről nem szólandok, mert közleményem igen hosszúra terjedne és csak ösmert tapasztalatokat volnék kénytelen fölhozni, a mi unalmas is lehetne, és kitűzött céloom elérésére nem szükséges; csak azon szerény észrevételt teszem; hogy azon gyógyítási siker, mely 2463 általam gyógyított beteg közül csak 11 nem mentetett meg, azt tanúsítja, hogy azon orvosi tudomány, mely 1000 éves tapasztaláson nyugszik, és hogy ugyan ez új tapasztalatokkal szaporítva még sem oly silány, megvetendő, és csupa önámításból összehalmozott tan, a mint ezt némely orvostársaink kürtölni szeretik, tudniillik az orvosi pessimisták és nihilisták, az új kor szülötjei, és az orvosi tekintély sirásói; kik vagy nem értik, vagy nem akarják érteni az eddigi orvostant és minthogy az új irány még nincs úgy kifejtve, hogy minden várakozásnak megfelelően, minden általunk nyert sükert önámításnak tekintenek, magok pedig annál homályosb tévutakra vezetnek. *)

*) A „post hoc ergo propter hoc“ féle elv nem bizonyít semmit, mert tapasztalati tudományban a siker csak akkor bizonyít, ha az ok és okozat közti viszonyt ki bírjuk mutatni. Sz.

az ellágyulást. Fiatal korban az ellágyulás izzadmánnyal jár, a hűdés nem teljes és csak lassan áll be. Az agylágyulás is lassan föllépő elmezavart okoz, mely butasággal (Blödsinn) végződik.

Agyvérzésnél határozott kórjóslatot tenni nem vagyunk képesek; ha idős egyénnél oly tünetek lépnek föl, melyekből jelentékeny vérömlenyre lehet következtetni, igen valószínű, hogy halálos lesz a kimenetel. Sőt kisebb vérömlenyeknél sem határozhatjuk meg, hogy tökéletes gyógyulás fog-e bekövetkezni, miután igen lehetséges, hogy rövid idő alatt újvérzés állhat be. vagy a góc (Herd) környékén föllépő lob annyira jelentékeny, hogy a halál agylob következtében áll be. Kedvezőbb a jóslat, ha fiatal egyénnél az agyvérzés külső behatások például trauma következtében jön létre. — Ha a féldoldali hűdés soká tart, föltehetjük, hogy az agyállomány nagyobb kiterjedése romboltatott el, s így a rendeshezi tökéletes visszatérést — restitutio ad integrum — nem igen remélhetni. Oly esetekben, hol a hűdés hamar tűnik el, föltehetjük, hogy kevés vér ömlött ki, vagy hogy csupán nagyobb foku vérbőség volt jelen, s ekkor a jóslat sokkal kedvezőbb leend, bár megemlítők már, hogy jelenlevő hajlam mellett mindig új vérzéstől tarthatni.

Gyógyeljárás tekintetében a következőkre kell figyelni. Az elválasztások (Secretionen) lehetőleg rendes állapotban tartassanak föl, sőt talán nagyobbbitassanak. Ez legkönnyebben történik a bélszatornában, innét van a hashajtók használata. Húgyelválasztás székürülések átpárolgások föl kell, hogy tartassanak, a mi ezen fölül történik, cél nélküli, miután az elrombolt agyat nem tehetjük egészsé és a kilépő vért vissza nem vezethetjük.

A fej hőmérséke hideg kell hogy legyen. A fejbőrön mindenestre látjuk a hidegebb hőmérséket, ez azonban az egész testre hat, és némit az agy ütereire is. Ez üreiket (Caliber) megkisebbiti a küluterek összehúzódása által. Ha a szív mozgásai meglapábbodnak, nem siettetjük őket, miután az ilyen szerek kártékonyan hatnának a kór egyéb állapotára. Ha a szív mozgás siettetett, akkor azt hinné az ember, hogy ezt Digitalis által mérsékelhetni. Ezen szerek azonban ritkán hatnak, egyszersmind félünk kell a gyomor-bántalmaktól, a mely, mint már említettük, az agybántalmaknál ellágyulásra hajlandó. Mérsékelt adagban a Digitalis nincs tiltva.

Használtatik Arnica is azon indittatból, hogy ez által a kábultság (sopor) elmozdittatik, de ennek nincs hatása az agy ezen állapotára, az új vérzést szinte nem akadályozhatja, igen csipős (scharf), nagy mennyiségben nem okoz ugyan hányást, de közönségesen hasmenés- és izzadást.

Bóditó szerek éppen nem használandók, azért nem, mert tapasztalatilag agyverébőséget idéznek elő. Opium úgy mint Extract. Canab. ind. által agyverébőség támad, azért csupán hideg mosásokra, bedörzsölésekre s veresztésekre szorulunk.

Érvágás a legrégebb idő óta van használatban és az agyveréseknél inkább igazolható, mint lobos kórfolyamatoknál. Ha a beállott agyverzés előtt lehetne őket foganatosítani, úgy kétségkívül a vérzést megakadályoznák; vérzés után alkalmazva, az új vérömlenyt gátolják. Ha az agyverzést jelelő kórjelek nincsenek jelen, hanem mások, melyek vérszegénységre utalnak, hiba volna érvágáshoz folyamodni. Az érvágás ismétlése azon kórjelek ismétlődése által javaltathatik, melyek új agyverzést jósolnak.

Gyakran használtatik a Tart. emet. azon szándékkal, hogy a gyomor és a belek erős elvonás által szabadon legyenek. A hányás hatása nem könnyen fokméreztetik. Erős hashajtók is jöttek használatba. Ha oly egyénnél támad a vérzés, ki sokat evett, akkor a hányást a garat izgatása által iparkodjunk előhozni, ha az ételek már a belekben vannak úgy hashajtó, vagy csőre adatik, s csak ennyiben lehet igazolni a hashajtók alkalmazását. A hashajtó folytatása, midőn már a beteg a csorvaktól megszabadult, félrevetendő, mert könnyen vérhast (Dysenterie) hoz elő. — Izzasztók a vérzéseknél soha sem célirányosak.

Vérzések ellen saját szerünk (specificum) nincs, s a gyógyeredmény mindig a beteg egyéb egyéni állapotától függ.

ORVOSI MAGÁNGYAKORLAT.

Kulcs-csont törés 16 hónapos kisdednél.

Közli Dr. Pisztory.

E hó elején egy gyermekhez hívtam, ki anyja állítása szerint a pamlagról bal vállára esett le.

Az anya észre vette, hogy a kisdéd karját többé nem bírja felemelni, és ha azt megkísérli*, nagyobb fájdalmak jelét adja. Minthogy a létre jött bajt ficamnak tartá, elszántan hozzáfogott a visszatételhez; nyújtás közben recsegést észlelt a bal vállizületben, mely azonban a törött kulcs-csont recsegése volt. A kisdéd egyént megvizsgáltam és következő tünetmények mutatkoztak: a bal vállizületi környék megdagadva, a bőr élénk piros, egyes helyeken kékes-sárgás, hőmérséke emelkedett, a hónal redője a daganat következtében lejjebb van ereszkedve, a bal váll alacsonyabb mint a jobb oldali, a szegycsont és bal vállcsucs közti vonal rövidebb az ellenkező oldalnál, a kar látszólag hosszabb. A tapintás által nem lehetett a kórismét tüstént meghatározni, részint azért, mivel a törvégek rendes helyzetben voltak, valamint az egyénke jó táplált lévén, e körülmény a vizsgálatot némileg nehezíté. A karnak többféle iránybani mozgatása után sikerült a törés helyét a kulcs-csont közepén meghatározni. A recsegés hiányzott, mit annak tulajdoníthatni, hogy csak a törés harmadik napján volt alkalmam a beteget megvizsgálni.

A kulcs-csont törés felismerése megnötteknél éppen nem nehéz; gyakorlott sebész első látásra, valamint a vállficamot is rögtön meghatározza; nem ritkán maga a beteg beléptével hozza a szomorú hírt, hogy kulcs-csontja eltört; de kisdedeknél nemcsak hogy ritka ezen törés neme, és így a kórisme gyakorlatára kevés alkalom kínálkozik; de a tüneteményeket, jóllehet, hogy ezek azonosak az idültékével, nem oly könnyen foghatni föl. Hozzá járul még azonkívül a váll iz daganata, melyet a törést előidéző erőszakos behatás okoz; továbbá egyéb egyes tünetmények, melyek könnyen vállficamot vagy fölkar-törést közel az izülethez gyaníttatnak velünk.

Ily tévedés elmellőzésére szükség a kulcs-csont törés csálhatlan és lényeges tüneteményeit szemünk előtt tartani.

A fő tünetmények egyike a szegycsont és vállcsucs közti vonalnak rövidülése, a váll lefelé és mellfelé való ereszkedése s a törés helyének kipuhatólása. Jóllehet hogy e három tünetmények egyike is elégséges a kórisme meghatározására; de mégis megtörténhetik, hogy az egyik vagy másik kevésbé nyíllakozik, mind a három egyetemben kétségkívül emeli a kórhatározatot. A többi tünetmény vajjon a beteg fölírja-e emelni karját? a recsegés jelen van-e, vagy hiányzik? mellékes és nem határozó. Megették a vállcsucs és szegycsont közti vonalnak rövidülése annyira szembeszökő, hogy általa a kórismét már magában is könnyen meghatározhatni, mihez még a kulcs-csont idomtalanlansága az ép csonthoz hasonlítva, és a tapintás által észlelt törvégek az előbbi tünetménnyel összhangzásba hozatván, elégségesek; de kisdedeknél a csekélyebb aránytalanság, a törvégeknek gyakran létrejött rendesebb állása, a bővebb sejtsszövet, mely a csontot fűdi, mindannyi akadály a rögtön fölismerésre. A recsegést a kulcs-csont-törésnél nem oly könnyen idézhetni elő, mint a végtagok törésénél; a recsegés magában közömbös tünetmény, mivel gyakran hiányzik, azért nem teszi kétségessé a kórismét, de némelykor valóóságos Deus ex machina, mint a combnyak törésnél, mikor a sebész csaknem hajlandó ficamot felismerni és egy csekély recsegés megóvja a beteget a csigacsintól és a sebeszt a téve-

*) Figyelmeztetjük t. íróársainkat, hogy a legtöbbek által zavaratan használt hasonló de különérteményű szavakat szabatosan különböztessük meg egymástól; így kísérni — begleiten, comitari; — kísérteni v. kísérni azaz rosszul mondva megpróbálni — probare; — kísérteni — tentare. A német a két utóbbit „versuchen“-nel jelöli. Szerk.

déstől. — Az ime fölhozott esetben, mint említém, a bal váll-izkörnyéke dagadt, piros és magasabb hőmérsékű volt, a kar mozgása akadályozva volt annyira, hogy a lapoccal együtt mozgott, a hónal redője a daganat következtében alább ereszkedett, a kar a váll mélyebb állása miatt hosszabbnak látszott; ezen tünetmények a vállficamra nézve is jellegzők ugyan, de egyes fő tünetmények hiányzanak még, tudniillik a válliz szögletes volta, a kar valószínű hosszabbulása, továbbá a kar tengelyének a vállíztól eltérése, és végre a karfejnek a hónalbani éreztethetősége. Az ily és hasonló esetekben fontos a kórisme biztos megállapítása; kevésbé avatott sebész a dagadt váll-izben ficamot gyaníthat és feleslegesen sőt károsan kínozhathatja betegét. Ha a kórisme hasonló esetekben kétes, a vállnak mellfelé való nyomásával méginkább föl tünővé tehetjük a szegycsont és vállcsucs közti vonalnak rövidülését a kar különböző iránybani mozgásával jobb kézzel és bal kezünk ujjai puhatolásával a törvégeknek, könnyen fog sikerülni a homályos kórismét földeríteni.

A kulcsesont törés sikerült gyógyításának fő tényezői: folytonos nyugalma az illető felső végtagnak, továbbá célszerű nyújtás által előidézett és biztosított rendes összeillesztése a törvégeknek. Alig létezik csonttörés, melynél oly sokféle gyógyeszköz használtatott volna, mint az említettél, mi egyszerűen abban rejlik, mivel a kulcs-esont összeforrása gyakran rendellenes, de még legkedvezőbb esetben is a bőven lerakódott csont-gyurma ideiglenes idomtalanúságot okoz.

Legegyszerűbb a Desault által ajánlott és Dupuytren által módosított kötés, mely abban áll; hogy az illető hónal-ba egy, alapjával felfelé irányzott éket alkalmazunk, melyre a kart függőleges irányban helyezzük, a előkar vizirányosan háromszögű kendőbe függesztetjük, végre az egész kar egy megfelelő szélességű pólyával a mellkashoz szorítatjuk. E kötés hatása következő: először a felsővégtag folytonos nyugalma eszközli, továbbá a leereszkedett vállcsucst emeli, végre a kar emeltyű gyanánt használtatván a vállat folytonosan kifelé huzza, mindannyi fontos tényező a rendes és sikerült gyógyításra. A dextrinkötés célszerűsége mindamellett kétségtől, azonban kisdetek kevésbé tűrik. A hónalba alkalmazott ék a kar szélességét túl ne haladja; az ék vastagsága kisdeteknél lehet egy — megnötteknél két ujjnyi, hossza a fölkar alsó harmadáig terjedhet.

Ha a kötést dextrinnel alkalmazzuk, a hónalbani ék el-mellőzését nem tanácslom, mivel a könyök a test közép vonala felé közeledik, ez által a vállcsucs és szegycsont közti vonal rövidül, s a kulcsesont összeforrása annyira rendellenessé válhatik, hogy az egyik törvég, rendesen a külső, nyújtványként emelkedik ki a csont színe fölött.

A csirizkötést (dextrin) hónalbani ékkel többizben alkalmaztam legjobb sikerrel.

Kisdetek betegünknek a Dupuytren-féle kötést alkalmaztuk, száraz pólyával, a kötés gyakrani megújítása még azon kedvező előnnyel bir, hogy a kar megváltozott állását helyre hozhatjuk. Negyedik hét folytán eltávolítottuk a kötést, karját a kisdetek könnyen vállán fölül emelhetette, a kulcsesont összeforrása rendes és idomos volt.

KÖNYVÉSZET.

„A lelki betegségek általános kór- és gyógytana törvényszéki lélektanorvosok, egészségügyi hivatalnokok és törvényszéki bírák számára; írta **Schwarzer Ferenc**, orvos, sebész-tudor stb. stb.“

Ismerteti Dr. **Lyachovics János** tanársegéd.

Nem fogják rossz néven venni t. ügyfeleim! hogy e munkának annyira megörültem, miként — hitem szerint — e fölötti örömmönek elhelyezésére csak a nyilvánít találtam elég tágas térnek, melynek óriási prismáján a legszétágazóbban to-

rik meg annak minden sugara édes viszhangot adván a rokon keblek varázshonában... Itt van nemzeti nyelvünk egélyi oltárán egy új testamentom... járatlan oazon egy szíves ka-lauz... pusztá sivatagon egy üde forrás, melyet a hideg nem képes szóltan fagygyá mereszteni...

Nem vagyok Ben Johnson a híres íté, ki annyi mély munkát átemesztett, s szelleműsan megbírált; — s mesteremet csak annyiban merem megbírálni, illetőleg csak ösmertetni munkáját, a mennyiben fölfordult világban élünk, hol az tanítja a többit, a ki kevesebbet tud (én a közönséget) lásd (Physiologie d' l'écolier.)

E munkának három része van: általános-, részletes rész és függelékkepen a törvényszéki lélektan.

Az általános rész öt nagyobb fejezetet tartalmaz: ugyanint szól a nyilvános elmekőri tárgyról; a második az általános kórjeltanról, 3-dik az általános kór-oktan, 4-dik az elmebetegségek kórjólata, 5-dik ezek általános gyógymódja.

A nyilvános elmekőri tárgyról fejezet megösmerteti velünk az elmekőrgyógyászat történelmét, miként keletkeztek előbb örült-ápolók, később örüldék, áthalad egyes országokon, hol ezek először nyertek tudományos fölkarolást, nevezetesen Szász-, Poroszthonban. Átmegy a tébolydák rendeltetésére, ezeknek eredményeire melyek följosositnak az eljárás-tól sikert várhatni, s ezt egyes örüldék statisztikai számaival támogatja; — kimutatja egyszersmind ennek a közbátorság-és egészségrei szükségét, s igen alaposan figyelmezteti oskolánkat, ebbeli hiányunkra, nem lévén taníttatása képviselve.

Által meg azután az elmekőrosok kihallgatására, figyelmeztet bennünket az arekifejezésre, állás, tag- és test mozdu-latra, a beszéd jelentőségére, itt különösen szépen tanít arra, hogyan kell a beteg emlékező-, itélő-, figyelő tehetségét ügyes kérdésekkel megmérni; nem kis sulyt fektet a beteg multjára. — Végre következik az elmekőr leírása (meghatározás helyett) ezeknek osztályozásával Guislain szerint. Nem állit tehát föl új rendszert, melyre a németek oly hajlandók, nem rombolja el a régieket, szóval nem tart Voltaire-rel ki azt mondja: „bâtir est beau, mais détruire sublime.“

Az általános kórjeltan nem kevesebb érdekes ponttal bir. Itten különösen az elmebetegségek testi- és lelki körjeleire irányozza figyelmünket. A testieknek följegyzi a bélcsatorna és hugyhólyag lomhaságát — azután az étvágyat, szomjat, emésztést, közelebből érdeklő nézeteket. — Megófolja Fovillt — ki azt állítja, hogy az érverés minden betegségnél gyorsabb, — a testi körjelekhez számítja az érzéki csalódásokat is. A lelki betegségek általános körjelei közt érvényre emeli a jellem-s ennek erkölcsi becsét, végig megy az ész tehetségeken. Perfut-vel elmondja: „hogy az elmekőrosok általán ravaszabbak mint más betegek“ — szól a félelem, harag, igazság-érzetről stb. Végül megemlíti, hogy némely elmekőros igen szereti a burnót, miről az örüldék látogatásánál könnyű meggyőződni — Szól még e fejezetben a válságról (szerinte bírálat crisis) és pedig mind a testi, mind a lelki élet körében.

Az általános oktanban az előkészítő — azután a gerjesztő okokról beszél, it igen sok szép pont van: nevezetesen a haj-lam, véralkat, fej-alkat, ivar, kor, nevelés, kormányalak, évszakok-, éghajlat, vallás stb. igen érdekesen van vonalozva — A gerjesztő okok közt a lelki- és természetieket emeli ki, szól tehát az érzés mennyi- s minőségi hatásáról, az örömről, a bátorság, kislelkűség, hatásairól s sok egyébről, melyeknek pusztá elsorolásával nem untatandom az t. olvasó közönséget; — a természetiek közt a nap s tűz melege behatásait, itt szép történeti adatot mond Esquirol után VII. Károly királyról, — szól a vérdusságról a fejsértésekről, egyéb szervek bántalmairól stb. stb.

4-dik nagyobb fejezetben az elmebetegségek kórjólatairól értekezik szerző, itt meghatározza: mely tünetek után lehet gyógyulást várni, miként lehet a gyógyíthatóságot meghatározni? s különösen mikor bocsátható ki biztosan a beteg az intézetből, miután a visszaesés itt a leggyakoribb; s bár ezen kérdésre bevallja a nehéz feleletet, mégis igen jó gyakorlati pontokat állit föl nevezetesen: „ha örökölt hajlamot ki nem mutathatni,“ — „ha a kigyógyulás óta már hosszabb idő óta

semmi visszaesési hajlam nem mutatkozik" — „ha a betegség nem félbehagyó lefolyású stb.

Vége az általános rész utolsó fejezetében fejtegeti a gyógymodot. Itten miután igen szívünkre köti, hogy a betegség oki mozzanatát kell megfigyelnünk s a szerint igazodnunk, felszámolja azon szereléseket melyek hajdan s jelenben divatoznak — legnagyobb kiterjedést enged a vízgyógymódnak — ámbar a berszerelést nem zárja ki, az utazásról melytől a régiok komor-kórnál sokat vártak, Senecával azt mondja, hogy keveset használ; nemcsak szerző de magam is tapasztaltam azt.

Leírja egyenkint a műszeres eszközöket, a mi valóban nélkülözhetlen. Helyt csinál a göres-elleni és bódító szereknek, a gyöngeségi állapotokra is figyelmessé tesz — mely különösen Olaszországban az úgy nevezett „Pellagra“ bőrbajjal szokott szövetkezni, másutt azonban e bőr baj alig észleltetik. — Kül-ső szerek közt a genyszalagot, tüzkupot, köpölyt, hólyaghuzót stb. említi, különösen kiemeli a dárdanykenőcsöt.

Vége óvszerként szinte egyes jó tanácsokat oszt ki — a többi közt mondja: hogy oly személyek, kik elmekóros szü-löktől származnak, ne házasodjanak össze.

(Vége köv.)

K i v o n a t

Pestváros igazgató főorvosának 1858. Junius-havi meteorolo-giai és egészségügyi hivatalos jelentéséből.

Meteorologiai viszonyok.

A	legma-gasb	nap	legalacs.	nap	közép állás:	havi ingadozás
Légsúlymérő 0° R.	335'' ⁶⁹	11	330'' ⁶⁵	25	333'' ⁶⁵	5'' ⁰⁴ p.v.
Léghévmérő Reaum.	+25° ₂	17	-12° ₆	2	-17° ₇	12° ₆₀ R.
Pára-nyomat	6 ₈₁	14	3 ₃₃	4	4 ₈₀	3 ₄₉
Légköri nedvesség	84	1	29	4	57 ₇	55
Légköri ozon-tartal.	13	1	3	23	6 ₃₀	10.

Egészen derült szél s felhő nélküli nap 4 volt, eső 7 nap u. m. 1. 7. 10. 11. 12. 20 és 25-dikén esett; és mennyi-ségben 16''₁₆ Par. v. nyugott.

A szelek iránya K-ről 9, Éj-ről 10, Ny-ről 15, D-ről 9, Éj-Ny-ről 12, E-K-ről 9, D-Ny-ről 5, és D-K-ről 5-szor ész-leltetett.

Az időjárat viszonyok, — e hóban rendesek valának, csak hogy az eső mennyiségre nézve csekély volt.

Az egészségügyi viszonyok.

A közegészség állapota e hóban kívánatos jó, minél fogva a betegek mozgalma is csekélyebb és pedig annyiba, hogy ez az előbbi hónapozhoz hasonlítva 29₄ % kisebb vala.

Engedtek e hóban a bőrbetegségek és ezek közt a kanyarók, de ezekben a halálozás is, mely 50 % kisebb volt mint május hóban. Számosabban mutatkozott az orbánc úgy a lobos bántalmak átaljában, különösen pedig arány-lag szaporodtak a légzés-, emésztés- s ivarszervi bántalmak, az általános bajok közt már erősebben lépett a hányszékelés fel, s ott, hol ennek lefolyása háboritva, vagy orvoslása célszerűtlenül kezelve lett, kimenetele — és pedig 10 esetben gyászos volt, a léghévség nagy behatása kö-vetkeztében több esetben az agy- és hártái gyuladása — napszúrás (insolatio) — észleltetett és 6 gyermek halt ezen behatás következtében meg, a mint ezt a következő átnézetből láthatni:

Kóralak	hónap	hónap	hónap
Hagymáz .	Apr. 1, ²⁸	Máj. 1, ²⁹	Jun. 1, ⁵² %
Váltóláz . . .	„ 4, ⁷⁰	„ 4, ⁷⁰	„ 4, ⁰¹ „
Lob	„ 20, ²²	„ 18, ¹⁵	„ 20, ⁰⁴ „
Bélhurut . . .	„ 6, ³²	„ 4, ⁰⁶	„ 4, ⁰² „

A kór-mozgalmi viszonyok egyes gyógyintézetekben követke-zőkép oszlottak föl:

A gyógykezelés helye és módja.	A betegek száma					
	mult óról ma-radt	szapo-rodott	össze-sen	meg-gyógy. és ja-vult	meg-halt	gyógy-kezelés alatt maradt
Szegénybetegek gyakor-latában	—	—	1310	—	—	—
Sz.-Rókus közkórházban	475	490	965	406	78	481
Gyermekekórházban (fekvő járó)	23	29	52	20	3	29
Izraelita kórházban	16	45	61	45	3	13
Szegényápoló intézetben	47	44	91	46	5	40
Városi kényszerítő dolog-házban	32	68	100	68	1	31
Fegyencek kórházában	42	69	101	71	2	38
Az intézetekben orvosolt fekvő betegek összege	635	745	1380	656	92	632
Főösszeg	—	—	3164	—	—	—

Ez intézetekben tehát e hóban 1423 egyénnel kevesebb került orvoslás alá mint a mult május hóban.

A szegénybetegek gyakorlatában 100 beteg közül volt 20 férfi, 29 nő és 51 gyermek; Rókus közkórházban 58 férfi és 42 nő.

A kórházakban a gyógyultak a megbetegedettekhez 47₅₄ a megholtak 6₈₆, a gyógykezelés alatt maradtak 45₈₀ száza-lékban viszonyultak.

E hó lefolyása alatt ugyint a legközelebb mult hóban ész-lelt betegségek a gyógykezelés alatt levő betegek egytetemes összegéhez a következő százalékban viszonyultak, és pedig:

Agyi betegségek	Apr.-ban 1, ⁴⁴	Máj. 0, ⁹⁰	Junius. 1, ⁰⁴
Agygerinc és idegi	„ 6, ⁶⁸	„ 5, ⁷⁵	„ 6, ⁶⁰
Erzék-szervi	„ 4, ⁰²	„ 3, ¹⁴	„ 4, ²⁶
Légzés-szervi	„ 26, ⁷⁰	„ 21, ⁰⁷	„ 23, ²⁸
Szív, edény és mirigy	„ 0, ⁹¹	„ 0, ¹²	„ 1, ¹¹
Emésztésszervi és mellékleleti	10, ³²	„ 13, ⁰²	„ 18, ²⁵
Hugy-szervi	„ 0, ¹⁹	„ 0, ²²	„ 0, ²¹
Ivarszervi	„ 14, ²⁶	„ 12, ⁶⁰	„ 10, ⁷³
Bőr- és sejtiszóveti (hev.küteg?)	16, ⁸⁵	„ 12, ⁷⁰	„ 10, ⁷³
Csont, ízület és izomi	„ 2, ⁵⁰	„ 0, ⁹²	„ 3, ³⁴
Általános	„ 14, ⁴²	„ 11, ²⁰	„ 10, ⁸⁸
Külbántalmak	„ 2, ¹²	„ 13, ³⁶	„ 4, ⁷²

A megholtak száma (a kórházakat nem számítva) 429, tehát 30-al kevesebb mint a mult hóban, s. p. 255 férfi, 237 nőnemű volt. Orvosi ápolást keresett 350, a nélkül volt 142. —Élet időre nézve meghalt egy éven alul 269, 1—10 évig 120, 10—20 évig 14, 20—30 évig 12, 30—40 évig 17, 40—50 évig 27, 50—60 évig 7, 60—70 évig 17, 70—80 évig 5, 80 éven felül 2.

A kóralakot tekintve: Natus mort. 19, Debil. cong. 19. Mar. sen. 8, Variola 8, Morbilli 15, Scarlat. 1, Angin. memb. 1, Parotit. 13, Hydrops 17, Pyaem. 2, Empyema 1, Typhus 3, Febr. interm. 2, Cahex. e malar. 24, Chol. indic. 10, Dysent. 7, Diarrh. 29, Tetan. 1, Trism. neon. 5, Enceph. 6, Myelit. 1, Morb. cord. org. 2, Pleur. 2, Pneum. 26, Apopl. pulm. 9, Gang. pulm. 3, Emphys pulm. 2, Enterit. 10, Periton 17, Typhlit. 1, Degen. hepat. 2, Scroph. 11, Tuber. mil. 7, Tub. enteromes. 11, Tub. perit. 3, Tub. pulm. 25, Tub. encep. 1, Tuberculosis 46, Carcinom. 3, Apop. cer. 6, Convuls. 88, Paralysis 4, Ictern. 1, Gangr. 2, Oedem. pulm. 1, Atroph. hepat. 2.

Az élethei foglalatoskodásra nézve volt a tiszteteb. oszt. 38. a kereskedő és iparüző oszt. 193, napszámos és szolga 261.

Orvos rendőri törvényszéki boncolás alá 10 került; ezek közt 4 öngyilkosé, 1 agyonverett, 2 véres sebesítés következtében, 1 rögtön meghalálozott, 2 a Dunába fulladt ember hulláin.

A hasznos házi állatoknál az emésztési és lég-zésszervi bántalmak, nemkülömben a hurutos orrfolyások a lo-vaknál; a szarvas marháknál pedig a száj fájdalom, körömmé-reg és néhány esetben a lépfene észleltetett.

Dr. Tormay.

Heti kimutatás a pestvárosi közkórházban 1858-iki Julius 15–21-kig ápolat betegekről.

		Felvéte.			Elbocs.			Meghalt			Visszamaradt					
		Beteg			Beteg			Beteg			Beteg					
		férfi	nők	Összeg	férfi	nők	Összeg	férfi	nők	Összeg	férfi	nők	szülők	gyermek	elmarok.	Összeg
Julius	15-kén	12	10	22	15	1	16	1	2	3	209	234	4	3	21	471
"	16-kán.	5	13	18	4	6	10	1	—	1	211	241	4	3	21	480
"	17-kén	5	13	18	7	7	14	1	—	1	208	249	2	2	22	483
"	18-kán	3	4	7	7	4	11	1	1	2	203	248	2	2	22	477
"	19-kén.	12	5	17	10	7	17	—	—	—	205	246	2	2	22	477
"	20-kán.	6	7	13	8	3	11	—	1	1	203	250	2	2	21	478
"	21-kén	7	13	20	5	3	8	2	1	3	203	259	2	2	21	487

Csorvás epés és csulázak igen gyakoriak, szörványosan kü-lönféle lobok, de többnyire idült bajok fordultak elő, valamint néha hagymáz is. — A bujaker minden faja igen-igen nagy számmal van, és lassan gyógyul. Külső betegségek is elég számosak.

V e g y e s e k .

P e s t , j u l . 24. Vannak emberek, kik elfogultan ragaszkodnak mások érdekével meg nem férő téveszméjükhöz, s hogy ennek általá-nos érvényességet szerezzenek, nem ártallanak a műveltség — és tu-dományterjesztésnek, sőt maga a hazafiságnak vonzó színe alatt csel-szövényes eszközökhöz nyulni, melyek egy szigorú erkölcsi férfunak jelleméhez éppen nem illők. Az illető eljárását aztán a közép-kornak amaz árnyoldala elve sem mentheti: „finis sanctificat media,” mert itt nemcsak az eszköz, hanem maga a cél (téveszme) sem válik bö-csületére a csel-szövénynek. S jaj annak, ki az efféle téveszme, — vagy az ennek érvényesítésére fölhasznált eszköz ellen ki mer kelmé! még ő k házsártoskodnak a vétkesek; s mivel nyilvános téren az igazság istennőjének szemét be nem köthetik, sajátos lechenfeldi modor-ban kísérik meg az ellenök kikélt ledorongolni.

A „W. M. Woch.” szerkesztője tudja, de quo fabula narratur. Ó ugyan legutóbbi (29.) számában nem tart bennünket méltóknak arra, hogy hozzánk lebecsültszünk. „Wir halten es unter unserer Würde von jenem Blatte (érti az „OHL“-ot) ... weitere Notiz zu nehmen,” azonban mégis fölhi bennünket (wir fordern das „OHL“-di-rekt auf) egy becsületben tárgyban (mit alább fogunk szönyegre hozni), sőt elhibázott vágást is suhint fejünk felé (mely vágás önvé-delünkben az azt intézőre pattan vissza). Ily logikai — önmagát megcáfoló — anomáliába gyakran kerül Wittels h ö f e r ur, mert sajátos kulturájára neki licentia poetica-t adott susdeque sine lege vagari. Így az idei „W. M. W.” 27. számában azzal ijesztett bennün-ket: „wir werden nächstens unsere Meinung über den Zustand der me-dizin. Fakultät in Pest und ihre Gebrechen unverhohlen aussprechen;” már a 29. számban magának mond ellent: „wenn wir heute den ge-genwärtigen Zustand der medicin. Fakultät in Pest berühren. so ge-schieht es nicht etwa um die bisherigen Mängel daselbst aufzudecken.” Ugyancsak a 29. számban ez áll: „wir verwarren uns aufs Bestimm-teste gegen jede Unterschätzung gehässiger Gesinnung gegen die ab-getretenen (?) Professoren. deren ehrenvollen Character wir hinläng-lich zu würdigen wissen;” hihetőleg elfelejtette már W. ur ama saját lapjában két év előtt megjelent cikket, melyben egyebek közt ugyan azon két érdemtelen tanár, kikről jelenleg oly dicsérőleg emlékezik, közbotrány tárgyaul volt kitéve. Ez aztán logika? ez a férfias jel-lemszilárdság? így képviseli ön az orvosi megtróti tekintélyt? Herr Redacteur, eine solche Kultur kommt nicht von Osten!

Egyébiránt ön fölhi bennünket.

Mi OHLapunk 27. számában nyíltan kimondók, hogy okokkali tanulságos vitákban fölvevesszük a nekünk vetett keztyűt. Ezen úgy nem igen tanulságos ugyan, de becsületbeli, a magyar pedig becsü-letét többnek tartja tudományánál. Kilepünk tehát a sikra fegyverte-len Dávidként a felfegyverzett s tetőtől talpig páncélos Góliáth el-len, s a bennünket „Unverstand, Rohheit, Idiot” stb. efféle kultursynonymákkal tetéző óriás-philiszteusnak gőgös sértegetéseire válaszunk nem levén, néhány sima kövecset készítünk parittyánkba. — Lássuk tehát.

Dacára annak, hogy csekélységünk két ízben is (OHL. 24. és 27. számaiban) óvást tett Wittels h ö f e r urnak ama koholmá-n y a ellen: „Prof. Csauz in Pest ist Krankheitshalber um seine Pensionirung eingeschritten, die Lehrkancel der Anatomie ist dadurch erledigt,” W. ur hibás állításában megalkodván, ma is elbizottan meri mondani: „Als wir die Nachricht brachten von dem Rücktritte des Professors der Anatomie (welche wir heute noch trotz der kecken Gegenbehauptung des OHL. . . aufrecht zu halten veranlast sind) ect,” hiába nyilvánítottuk mi neki, hogy a köztisztelő tanár gyöngéledő egészsége miatt volt kénytelen előadásait csakis félbenszakítani, ő a W. M. W.-ban azt hirdette s erővel hirdeti ma is, (mert neki úgy tetszenék) hogy a pesti egyetemnél megürült a bonctanári szék. „Ut vera sit veritas, — ugymond a jeles Frank Péter, — credentibus haud indiget, vel unius haec in ore sit, vel iacet sepulta, sibi sufficit, ex-spectans diem judicii.” A dies judicii ime megérkezett. Mi nem W. urat akarjuk capacitálni, mert ez az eddigiek után annyi volna, mint falra borsót szórni; hanem olvasóink- és az igaz iránti tiszteletből közöljük a budai magas cs. k. Helytartóságnak e tárgyra vonatkozó közleményét:

„Z. 13117. An den akad. Senat der k. k. Universität in Pest! Das h. k. k. Ministerium für Kultus und Unterricht, hat laut Erlasses vom 16. v. M. Z. 6075. dem k. k. Professor der descriptiven Anato-mie Dr. Martin Csauz den, auf die Dauer des Sommersemesters des laufenden Studienjahres 1857, aus Rücksicht seiner geschwächten Gesundheit angesuchten Urlaub zu bewilligen befunden, und die aus diesem Anlasse vom Professoren Collegium der erwähnten Fakultät eingeleitete Supplirung der obbenannten Lehrkanzel durch den a. o. Professor Dr. Ludwig Arányi zur Kenntniss genommen.

Hievon wird dem Senate in Erledigung des Vidi Berichtes des medicinischen Professoren Collegiums vom 19. März 1858 Z. 312 zur Verständigung dieses Collegiums, so wie des obbenannten k. k. Professors die Mittheilung gemacht.” O f e n , am 4-ten Mai 1858. — A u g u s t m . p .

Mit mond ezekre W. ur? nem árulta ön érés előtt a gabonát? kit illet a k e k e Gegenbehauptung? nem koholmány önnek csökő-nös állítása? sőt, ha ön immodorában akartunk volna szólni, a kohol-mány helyet h a z u g s á g o t kell vala helyettesitenünk. Valóban, a mily ingatag ön az egyenes uton, színtoly következetes a tévuton; meglehet, hogy önnek kulturája a tévutoni következetes állhatatossá-got szilárdságnak tartja, mi keleten ugyanazt meg r ö g z ö t t -s é g n e k hisszük és valljuk. — Önnek mai „vale” gyanánt azon ör-vendetes hírrel is bátorokodunk alkalmatlankodni, hogy ugyanazon Tanár ur, kinek kathedrájára ön nagylelkűleg nyugoti atyáknak hita meg, tetemesen gyarapodik egészségeben, s ha Isten is ugy akarja mint mi, bonctani előadásait a következő tanévben ujra meg-kezdendi. Nemde szerkesztő ur, ez aztán igazi „Strich über die Rech-nung” lenne?

(Folyt. köv.)

— Bárá A u g u s t cs. k. helytartósági elnök ur ő méltósága j u l . 20. az orvos-egyetemi épületbe jöven meglátogatta a sebési mű-letmet és kórodát, jelen volt egyszersmind az éppen akkor tartott se-bési nyilvános szigorlaton. Örömről szolgál, ha Nagyaink a tu-domány szentélyeit gyakrabban szemlélik meg, főleg azokat, hol ki-áltóbb a nélkülözés. Ilyetén látogatás magas részvétre mutat tan-ügyünk — s tanintézetünk iránt; ekkor tudományunk hiányos segéd-eszközei magok panaszkodhatnak szóltanul is, kivált orvos-egyetemi épületünkben, hol a tudomány régi és új segédesszerei közt legföltünőbb az aránytalanság, melyről elmondhatni, hogy a mi benne régi, az nem jó, — a mi új, az kevés.

— Az egyetemi előadások j u l . 22-kén befejeztettek.

P á l y á z a t .

A kolozsvári sebési tanintézetnél a részletes orvosi pathologia therapia és klinika tanszékének, melylyel 900 prft évi fizetés van egybekapcsolva, betöltése végett a magas cs. k. igazságügyi minis-teriumnak f. évi június 22. 8263. sz. a. kelt. rendelete folytán 1858. évi augusztus 15-kig ezennel pályázat nyitattik.

Az ezen tanszékért folyamodók tudományos képességük, élet-koruk, hitvallásuk, eddig tett különösen e tanszabani szolgálataik, az országosan divatozó nyelvekbeni jártasságuk, s feddhetlen erkölcsi és politikai magukviselésének hiteles kimutatásával ellátott folyamod-ványaikat, ha már alkalmazva vannak, előljáró hatóságuk útján, kü-lönben pedig fölöttes politikai hatóságuk útján, a fenn kitűzött határ-idő alatt a cs. k. helytartósághoz nyújtás be.

Nagy-Szeben, jun. 3. 1858.

Az erdélyországi cs. k. helytartóságtól.

Szerkesztői mondani való. — T ö r ö k Sz.-M i k l ó s r a : kérjük a megyei alorvos urnak nevét a kiadóhoz tiszta és utolsó betűig olvastatható írásban beküldeni, mert a manupropria-féle íráson bajos eligazodni.